

Popotnik

Pedagoški in znanstveni list

Štev. 3-4.

Vsebina:

I. 1. Dr. Franjo Žgeč: Vprašanje višje pedagoške šole. — 2. Dr. Maks Robič: J. J. Rousseau. — 3. Rudolf Mencini: O kmetškem nadaljevalnem šolstvu. — 4. Anfon Skala: Iz življenja duševno zaostalih otrok. — 5. Karel Doberšek: Socialne sličice iz otroškega življenja. — 6. Albin Spreitz: Donesek k psihologiji učiteljstva. — 7. Mirko Vauda: Šolski novinci, dom in šola. — 8. Drago Vuženičan: Tolstoj kot pedagog. — 9. Zmagoslav: Nekaj misli Tolstoja o vzgoji in izobrazbi. — 10. Avgust Suligoj: Stanovanjske razmere in njih vpliv na otroka. — 11. Albert Žerjav: Nekaj o lepomisju in izboru lepopsisne snovi na višji stopnji. — 12. J. Jurančič: Miklavž prihaja... — 13. Leo Pibrovec: Božič — veselje mladine. — 14. Ernest Vranc: Novo leto. — 15. Ernest Vranc: »Crkvočla«. — 16. J. Pahor: »Martin Kačur« in »Hlapci«. — 17. L. Kosova: Kulturni razvoj in žena.

II. 1. Vzgojnoznanstveni zavod v Jeni. — 2. Ustvarjajoče otrokove sile. — 3. Ali naj otroci čitajo časopise? — 4. Delovni princip v zemljepisnem pouku. — 5. Ustroj pouka. — 6. Zloščlivi meter pri računstvu. — 7. Montessorina šola in delovna šola.

III. 1. D. Katz: Gespräche mit Kindern. — 2. Ch. Bühler: Kindheit und Jugend. — 3. W. Hoffmann: W. Stern: Sittlichkeitsvergehen an höheren Schulen und ihre disziplinare Behandlung. — 4. E. Saupé: Einführung in die neuere Psychologie. — 5. A. Messer: Einführung in die Psychologie und die psychologischen Richtungen der Gegenwart. — 6. E. Spranger: Kultur und Erziehung. — 7. E. Spranger: Das deutsche Bildungsideal der Gegenwart. — 8. F. Giese: Psychologisches Wörterbuch. — 9. J. Lindworsky: Experimentelle Psychologie. — 10. Zeitschrift für psychoanalytische Pädagogik. — 11. Rundfunk und Schule. — 12. Horvat »Beer: Čitanka o čovjeku i zdravlju. — 13. Horvat »Beer: U prirodi. — 14. Horvat »Beer: Prijatelji prirode. — 15. Ogenj.

Listnica uredništva.

Med gradivom za Popotnika smo dobili članek »Rotmaler: Kmečijska visoka šola na Danskem«, a brez podpisa. Prosimo avtorja, naj se nam javi in navede tudi svoj naslov; prej ne moremo disponirati s člankom.

Z veseljem ugotavljamo, da smo našli med tovariši živahen odziv glede sotrudništva. Dela dobrega gradiva nismo mogli objaviti v tej številki, pride pa v prihodnji. Prosimo tudi za kratke anekdote, ki odpirajo vpogled v dušo otroka ali v šolsko življenje. Marsikdo je za takšno uvajanje v praktično psihologijo bolj dovzeten kot za resno in znanstveno.

V oceno smo prejeli: Ljudmila Poljanec: Orač na Topoli; samozaložba, Maribor 1927; 64 str. Ljudmila Poljanec: Pot k domu; samozaložba, Maribor; 30 str. Kontler-Kompoljski: Narodne pravljice iz Prekmurja (ilustrirano); založil Učiteljski dom v Mariboru, 1928; 123 str.; broš. 11 Din, vezano 16 Din. Knjige Goriške Matice za l. 1929: Koledar za l. 1929. Just Ušaj: Kmečko branje; 175 str. V. S. Reymont: Nande Vrbnjakov: Iz starih časov; 96 str. Pravica; 124 str. France Bevk: Škorpioni zemlje; 220 str. Janko Furlan: Danska in Danci; 135 str. Nande Vrbnjakov: Iz starih časov; 96 str.

„POPOTNIK“ izhaja v zvezkih 15. dne vsakega meseca in stane na leto 50 Din, polletno 25 Din, četrletno 12-50 Din; posamezni zvezki stanejo 5 Din.

Naročnino in reklamacije sprejema upravištvo listov UJU, poverjeništvu Ljubljana Franciškanska ulica 6.

V uredniškem odboru so dr. Franjo Žgeč, Anton Osterc in Ernest Vranc.

Rokopisi se naj pošiljajo na naslov: E. Vranc, učitelj v Studencih pri Mariboru.

Glavni in odgovorni urednik A. Skulj. Izdajatelj Udruženje jugoslovenskega učiteljstva (UJU), odgovoren A. Skulj. Tiska Učiteljska tiskarna; predstavnik France Štrukelj. Vsi v Ljubljani.

Popočník

Pedagoški in znanstveni list

Letnik L.

November-December 1928.

Štev 3.-4.

Dr. Franjo Žgeč:

Vprašanje višje pedagoške šole.

Z nastavitvijo vseh diplomiranih absolventov štiriletne višje pedagoške šole na učiteljskih, je nastalo več spornih vprašanj, ki trenutno razburjajo srednješolske profesorje na eni strani, diplomirane absolvente na drugi. Preporno jabolko dobro deluje in mesto, da bi obe skupini lahko skupno nastopali za izboljšanje gmotnega položaja vseh kategorij in vseh skupin učiteljsstva, da bi lahko osredotočili pozornost na druge važnejše probleme, se medseboj grizeta.

Takih spornih vprašanj je več! Ali je izobrazba na obeh višjih pedagoških šolah v resnici enakovredna izobrazbi, ki si jo pridobi slušatelj na filozofski fakulteti? Ali se naj umikajo profesorji s staro fakultetsko izobrazbo diplomiranim absolventom štiriletne višje pedagoške šole? Ali je upravičen skok v položajni plači do 6. skupine I. kategorije pred profesorskim izpitom? Ali morajo biti nastavljeni vsi diplomirani absolventi izključno na učiteljskih in ali ne bi vsaj za pretežni del zadostovala mogoče tudi meščanska šola, ki je enakovredna nižji srednji šoli?

Ne mislim razmotrivati teh in sorodnih problemov, čeprav jih še ni nikdo razmotrival objektivno, ne da bi izhajal iz osvetlitve, ki je ravno njemu v korist. Pač pa bi se rad dotaknil temeljnega vprašanja — ali odgovarja višja pedagoška šola v današnji obliki interesom celokupnega učiteljsstva, osnovno, meščansko in srednješolskega, ali odgovarja potrebam našega šolstva in našega vzgojstva?

Učiteljstvo večine kulturnih narodov stremi po visokošolski izobrazbi, ker uvideva, da je tudi za delo med kmečkim prebivalstvom, industrijskim proletarijatom, na osnovni in meščanski šoli v mestu potrebna višja izobrazba, če naj učitelj s svojim delom odgovarja zahtevam na šolo v poznokapitalistični dobi razvite industrije!

Gonilna sila za dosego višje izobrazbe ni moglo biti hrepenenje po socialnem dviganju posameznikov iz nižje kategorije učiteljstva v višjo, ker bi z izenačeno izobrazbo morale odpasti same po sebi razlike v plači in ker se celotno učiteljstvo ne bi moglo nikdar povzpeti na mesta profesorjev na učiteljskih, ki bi itak odpadla!

Pač pa je bilo tukaj spoznanje, da izobrazba, pridobljena na učiteljskih, za delo na osnovnih in meščanskih šolah ne zadostuje več. Tudi fakultetska izobrazba v današnji obliki ne odgovarja povsem potrebam srednje šole, ne

toliko po svoji količini, kakor po kakovosti! A srednješolsko učiteljstvo se po veliki meri ne zaveda prepada med današnjo šolo in življenjem, med izobrazbo, ki jo nudi univerza in ki jo v resnici potrebuje za poglobljeno vzgojno delo učitelj-na srednji šoli.

Osnovnošolsko učiteljstvo se je prvo zavedlo pod pritiskom razmer, da potrebuje po kakovosti in količini druge izobrazbe, medtem ko na srednji in meščanski šoli zastira »strokovnjaški« vidik pogled za vzgojo in njene zahteve na učitelja!

Zato so pri nas vsi krogi odkrito pozdravili ustanovitev višje pedagoške šole. Pričakovali so od nje, da bo v resnici nudila poglobljeno pedagoško izobrazbo, ki jo potrebuje učiteljstvo vseh vrst in kategorij brez izjeme.

Morala bi biti to prava visoka šola, dostopna vsemu učiteljstvu, osnovno-, meščansko- in srednješolskemu, ki bi mu poglobljala njegovo izobrazbo z najbolj perečimi pedagoškimi, sociološkimi, psihološkimi in filozofskimi problemi v zvezi s sodobno kulturo ter s potrebami posameznih plasti našega naroda.

V osredju proučevanja bi morala stati naš otrok in naš narod z vsemi diferenciacijami v gospodarskem, socialnem in kulturnem pogledu. Vidik, raz katerega pa bi ta visoka šola motrila vse probleme, bi bil vzgojni v najširšem pomenu besede.

Tudi metoda dela na visoki pedagoški šoli bi se morala razlikovati od današnjih metod na univerzi. Namesto dociranja in pasivnega sprejemanja bi moralo stopiti samostojno raziskovanje, samostojno delo pod vodstvom najboljših strokovnjakov, samostojen študij v šolah, seminarjih, laboratorijih in knjižnicah.

Zahteve, ki jih stavi sodobna pedagogika na vzgojo in delo v šoli, bi morala vpoštevati najprej ta visoka šola sama ter vzgajati novi naraščaj, temelj nadaljnemu razvoju in močnemu napredku. Pedagoška visoka šola, kakor bi jo jaz imenoval, bi stala na naših tleh ter služila s svojim delom našemu šolstvu, našemu vzgojstvu, bi pomagala pri razvoju naše pedagogike in sociologije v službi pedagogike. Naslonila bi se naj tesno na univerzo!

Pri takem ustroju ne bi mogla biti več zavod za socialno dviganje posameznikov. Svoje obsolvente bi pošiljala nazaj v stari milje, da tam delujejo ter dvigajo oni celotni nivo izobrazbe našega učiteljstva, našega šolstva, našega vzgojstva, ne pa da dviga pedagoška visoka šola njih na nova mesta!

Od take pedagoške visoke šole bi imelo naše učiteljstvo, vse naše vzgojstvo očitvidno korist. Od današnjega ustroja višje pedagoške šole učiteljstvo v celoti nima mnogo. Ne mislim s tem trditi, da se ne bi smeli povzpeti najboljši učitelji do mest profesorjev na učiteljiščih ali tudi na ostalih srednjih šolah. Nasprotno!

Stremljenje sposobnih posameznikov iz učiteljskega stanu, da stopijo v vrste srednješolskih profesorjev, je upravičeno. Toda za to ne bi smeli žrtvovati višje pedagoške šole, čeprav se pri tem sklicujemo lahko na Francijo! — Učiteljstvo bi si moralo končno že enkrat priboriti pravico do študija na univerzi, ki bi bil odprt najboljšim absolventom učiteljišč brez vsakega izpita ali pa po potrebi s kakim diferencialnim izpitom iz latinščine.

Po mojem mnenju bi bila ravno sedaj najugodnejša prilika, da bi pozvala učiteljska organizacija UJU organizaciji meščanskošolskih učiteljev in srednješolskih profesorjev v borbo za pravico absolventov učiteljišč do vstopa na univerzo!

Usodnejša pa lahko postane izključna pravica absolventov višjih pedagoških šol do mest oblastnih nadzornikov. Vsako kastovstvo škoduje učiteljstvu in šolstvu. Kdor je končal višjo pedagoško šolo, ima že s pridobljeno izobrazbo veliko prednost pred ostalim učiteljstvom. Če je sposoben, se lahko povzpne s svojimi sposobnostmi do mesta nadzornika. Dvigne pa ga naj učiteljstvo samo iz svoje sredine in ne zakon.

Iz vseh dosedanjih izvajanj sledi, da ne smemo rušiti višje pedagoške šole, ampak da se mora preosnovati v svojih temeljih tako, da bo postala prava pedagoška visoka šola. Njena naloga bi bila sistematsko dviganje pedagoško-sociološke izobrazbe celokupnega učiteljstva, s tem poglobitev vseh vzgojnih problemov in organsko reformiranje našega šolstva.

Dr. Maks Robič:

J. J. Rousseau.

(Konec.)

Po mnogih poskusih v najrazličnejših panogah je izšlo l. 1750. prvo važno Rousseaujevo delo, ki je tudi na mah ustvarilo njegovo slavo. L. 1749. je namreč dijonska akademija razpisala nagradno vprašanje: »Ali je napredek znanosti in umetnosti doprinesel k popačenju ali očiščenju нравov?« Rousseau sam pripoveduje, da mu je prišel odgovor na to vprašanje kot nenadno razodetje, ki je tako silno razburkalo vso njegovo naravo, da ni mogel nadaljevati sprehoda. S tem spisom je dobil sem ter tja valujoč tok dotedanjega Rousseaujevega mišljenja svojo določeno smer. Če čitamo danes to razmeroma kratko razpravo, bomo samo potrdili to, kar je rekel pozneje Rousseau sam o nji: da je spis sicer poln toplote in sile, a nesiguren in neurejen. Tik poleg nepobitnih resnic, ki jih je iznesel Rousseau proti tedanji francoski — in s tem več ali manj proti vsej zapadni kulturi, so namreč napačne trditve, protislovja in pretiranosti, vse pa je izrečeno z isto prepričevalnostjo in v istem blestečem jeziku. V genialni hiperboli je zavrgel in obsodil vso kulturo kot škodljivo npravnosti in zato človeški sreči. Hrepeneči pogledi mu hitijo kakor poznejšim romantikom v preteklost, ko še ni bilo, kulture in nenravnosti, toda Rousseau se zaveda, da je ta raj človeštvu za vedno izgubljen. Zato ne zahteva, naj se kultura uniči, ampak samo, naj se njeni izrastki obrežejo. Tedanji svet v svoji optimistični samozadovoljnosti nad »napredkom«, ki ga je dosegel, je bil spričo tega Rousseaujevega spisa do skrajnosti osupel in ni vedel, koliko je resnice v tej dotodaj nezaslišani in strastni obtožbi in obsodbi kulture in kje se začne zmota. Nam pa je ta Rausseaujev prvenec kljub vsem svojim nedostatom še vedno ljub in drag kot obupen klic srca, ki se čuti v vsem modernem sijaju in napredku nezadovoljno in nesrečno.

Drugi važni Rousseaujev spis je razprava »O izvoru in temeljih neenakosti med ljudmi« iz l. 1755. To je Rousseaujev nevposlan odgovor na vpra-

šanje iste dijonske akademije iz l. 1753.: »Kateri je izvor neenakosti med ljudmi in ali je ta utemeljena na naravnem zakonu.« V debati, ki je sledila prvemu Rousseaujevemu spisu, je moral Rousseau marsikatero svojo trditev opustiti in je končno označil sedanjo socialno neenakost med ljudmi za izvor vsega človeškega gorja. Zato je dijonska akademija dosledno vprašala, odkod ta neenakost. Rousseauju je popolna prvotna enakost vseh ljudi tako izven vsakega dvoma, da je niti ne dokazuje, neenakost sta pa po njegovem mnenju povzročili družba in država. Zato slika v prvem delu tega svojega spisa prvotno srečno prirodno stanje človeštva, vendar pa je ta slika samo tvorba njegove domišljije brez najmanjše znanstvene podlage. Ta raj pa je po njegovem mnenju uničil oni, ki je prvi ograbil kos zemljišča in s tem ustvaril lastnino in družbo. Državna pogodba, ki je nujno sledila temu koraku, je neenakost med ljudmi še povečala, ker je sčasom prešla vsa prvotna zakonita oblast na močne in bogate, s čimer je postala krivica. V tem spisu Rousseau ni tako izviren kakor v prejšnjem, vendar pa je tudi ta spis važen kot učinkovit klic ubogih in teptanih, iz katerih srede je izšel tudi Rousseau sam, ki je vedno rad in na prisrčen način občeval s priprostim ljudstvom. Mimogrede naj opomnimo, da so in bodo oni, ki sedijo na zeleni veji, smatrali socialno neenakost za nekaj v naravi sami danega in utemeljenega; oni, ki ležijo na tleh, in njih zastopniki, pa so in bodo vedno proglašali vse ljudi za enake po naravi in enakopravne. Znanstvene rešitve pa tu, kakor sploh pri vprašanjih o začetkih, ni.

Toda Rousseau ni ostal pri negativni kritiki, ampak je tudi pokazal, kakšni so njegovi ideali. Preden pa sta mu dozoreli obe glavni teoretični deli, ki kažeta pozitivno stran njegovega delovanja, je izdal l. 1761. svoj glavni leposlovni umotvor: »Julija ali Nova Héloiza«. V zgodovini novodobnega romana zavzema ta Rousseaujev spis, porojen iz fantazije in čustva, eno najodličnejših mest, dasi še ni popolnoma čista umetnina. Velike prednosti »Héloize« so svežost in globina čustva, žar ljubezni ter navdušenje za naravo, zlasti alpsko, in njene lepote. Vsemu temu je dal Rousseau nov mojstrski in resničen izraz s svojim očarujočim jezikom. Proti koncu romana pa je še vse preveč razmišljanja in razpravljanja v duhu prosvetljene dobe.

Naslednjega leta (1762.) je izšlo Rousseaujevo delo »O družabni pogodbi ali načela političnega prava« kot odlomek obsežnega načrta, čigar začetki segajo še pred leto 1749., katerega pa v celoti tudi pozneje ni mogel izvršiti. V tem delu je hotel pokazati, kako mora biti država urejena, da se doseže popolna enakost in ravnopravnost vseh ljudi, kar je po njegovem prepričanju glavno jamstvo obče blaginje. Tu sta izvedeni načeli suverenosti naroda in državne pogodbe, sploh naravno pravo, do zadnjih konsekvenc. Rousseauju niti angleški parlamentarizem ne zadostuje, poleg drugih razlogov tudi zato ne, ker ta sistem ustvarja politične stranke, ki se vrivajo med državljana in državo in se kaj rade izprevržejo v divjo strankarstvo na škodo celote. Rousseau se izraža za popolno demokracijo in republiko. »Contrat« je postal teoretična knjiga radikalnega krila v francoski in s tem vsaj posredno v vsaki poznejši revoluciji.

Kakor noben reformator, tako tudi Rousseau ni mogel iti mimo vprašanja vzgoje. Tudi on je moral kmalu uvideti, da se odrasli ljudje ne dajo več spremeniti, da se torej sme pričakovatiboljšanje samo od mladine. Sad dvajsetletnega premišljevanja in triletnega pisanja je spis »Emile ali o vzgoji«, izšel istega leta kakor »Contrat social«. »Emile«, ta »naravni evangelij vzgoje«, je temeljna knjiga vse moderne pedagogike, polna genialnih

idej in finiŃ opaŃanj. Ker itak mora prečitati vsak vzgojitelj to knjigo, zato se mi ni treba dolgo ustavljati pri nji. Cilj vzgoje Rousseauju ni naravni človek-divjak, ampak on hoče vzgajati samo čim bliŃe narave. Na nas »Emil« ne napravi več tako silnega vtisa kakor na prve itatele. Večina Rousseaujevih izvajanj se nam zdi sama ob sebi razumljiva, to pa zato, ker so se medtem njegove zahteve v veliki meri sprejele in v praksi izvedle, dasi Ńe vedno ne vse, ki bi to zasluŃile. Tako nam manjka temno ozadje onodobnega vzgojstva, od katerega se odraŃa »Emil« Ńele v vsem svojem blesku. Ker pa vendar ni vse pravilno, kar ui Rousseau o vzgoji, itanje »Emila« ne sme biti mehanično, ampak kritično, izvedeno kosoma in večkrat ponovljeno. Poleg vsebine je k velikanskemu vplivu in uspehu »Emila«, ki je bolj roman in zbirka aforizmov o vzgoji kakor sistematičen učbenik, mnogo pripomogla tudi njegova oblika, kar velja v ostalem tudi za vse druge Rousseaujeve spise.

Malo je moŃ, ki bi imeli toliko slavnih in samostojnih učencev, kakor jih ima Rousseau. Podati količkaj popolno sliko njegovega vpliva bi pomenilo daleč prekoračiti okvir pričujočega sestavka. Mesto tega naj sledijo samo nekatera dejstva in imena: francoska revolucija, Herder, Goethe, Schiller, Jean Paul, Kant, Pestalozzi, Maine de Biran, Stritar, Nietzsche, Tolstoj, boljŃevizem...

Ńe sodobniki so zavzeli nasproti Rousseauju in njegovim naukom najrazlinejŃa staliŃa od najbolj navduŃenega odobravanja vse do najstrastnejŃe odklonitve in Ńe danes ima vsakdo, kdor ita njegove spise, lastno razmerje do njega, kar poleg ogromnega vpliva najboljŃe dokazuje neizrpnost veličino tega čudovitega genija. Rousseau je podoben onemu rimskemu bogu, ki gleda z enim obrazom v preteklost, z drugim pa v nedogledno bodočnost. Zato je razumljivo, da ga priŃtevajo eni izmed onih, ki bi radi spravili vse v rubrike in predale, Ńe k prosvetlencem, drugi pa Ńe k romantikom. Res pravilno pa je edinole smatrati Rousseauja za samosvojo osebnost, v kateri Ńe vse vre, v kateri se bori staro in odmirajoče z novim, daleč v bodočnost segajoim.

Zgodovinski pomen Rousseaujevega nastopa je pač v tem, da je dal kot prvi učinkovit izraz idealizmu srca in s tem udaril prvo vrzel v moono stavbo prosvetljenosti, ki je prinesla loveŃtvu sicer mnogo dobrega, a je bila vendarle enostranska in zato v marsičem Ńkodljiva. Da tega idealizma srca Rousseau ni mogel takoj v prvem zamahu dosledno izvesti in popolnoma izgraditi, kaj Ńele dovesti do zmage, tega mu ne smemo Ńteti v zlo, saj vidimo to tudi pri vseh drugih reformatorjih. Ta idealizem srca se mora Ńe danes bojevati za zmago, on sicer zmaguje, ni pa Ńe zmagal in kdo ve, kdaj se bo to zgodilo. Mogoče je ta nadvlada srca nad razumom sploh eden onih idealov, katerih loveŃtvu ne bo moglo nikoli popolnoma doseči, ampak se jim lahko samo vedno bolj pribliŃuje.

Pripomba uredniŃtva: Navajamo najvaŃnejŃi Rousseaujevi pedagoŃki deli v nemŃkem prevodu, ki nam je v sploŃnem najbolj dostopen:

J. J. Rousseau: Bekenntnisse; Reclam, Leipzig; 480 str., 5.20 Mk.

Isto: Insel-Verlag, Leipzig; 500 str., v platnu 10 Mk.

J. J. Rousseau: Emil (popolni prevod); Reclam, Leipzig; 485 str., 6 Mk.

Emil je dostopen tudi v hrvatskem prevodu.

Rudolf Mencin:

O kmetiskem nadaljevalnem šolstvu.

Referat na sestanku učiteljev kmetiskih nadaljevalnih šol v Ljubljani dne 4. avgusta 1928. l.

Ko smo začeli razpravljati v svojih vrstah o kmetijskem in gospodinj-skem nadaljevalnem šolstvu, nas je vodila ena edina misel: kako pomagati našemu kmetiskemu ljudstvu, zlasti onemu malemu našemu kmetu, ki je glavni predstavnik našega kmetiskega stanu in ki mu v splošnem niso do-stopna strokovna in druga izobraževališča.

Skoro bi smeli trditi, da je problem našega malega kmeta slo-venski problem kat exohen. Toda ta problem ni tako enostaven, da bi ga zajeli v eno samo lapidarno formulo, kakor je ona o nujno potrebnem dvigu naše agrarne produkcije. Zgrešeno bi bilo, ako bi si predstavljali gospodar-ski dvig in napredek širokih mas kmetiskega ljudstva kot enostaven rezultat organizirane kmetijske pospeševalne službe in raznih gospodarskih podpor-nih akcij. Nikjer nista paralelizem in medsebojna vzročna pogojnost mate-rijalnega in duhovnega življenja tako očitna, kot tu. Kdor hoče naš kmet-ski problem v celoti razumeti, ne more iti ne mimo enega, ne mimo drugega. Gospodarski strokovnjak, ki bi prezrl pomen etičnih vrednot in idejnih impulzov v narodnem življenju, je ravno tako nerealen, kakor sentimentalni romantik, ki ne vidi in ne priznava vzročne zveze med materijalno in duhovno kulturo.

Jasno je, da ne moremo izločiti našega gospodarskega življenja iz med-narodnega produkcijskega procesa in sanjati o kaki umetni in nemogoči avtarkiji. Na svetovnih tržiščih se odloča gospodarska usoda tudi našega producenta, ki mora gospodarsko-tehnično korakati s časom, ako noče pod-leči. Zato s samim romantičnim navdušenjem za lepote kmetiskega poklica, s sentimentalnimi elegijami o domači grudi, ne moremo rešiti našega kmeta gospodarskega propada. — Enako gotovo pa je, da gospodarska njegova samopomoč, njegova uspešna borba proti izkoriščanju po mednarodnem kapitalu, ki si jo moremo predstavljati le na združni osnovi, ni mogoča brez jačenja njegovih moralnih sil, brez vzgoje k solidarnosti, brez kre-pljenja onih lastnosti, ki so svojstvena vsakemu zdravemu kmetiskemu stanu, in tudi ne brez spoštovanja onih tradicij našega kmetiskega ljudstva, v ka-teri se javlja njegov zdrav, instinktiven odpor proti razkrajajočemu vplivu zmehanizirane, zracionalizirane mestne kulture in ki predstavlja najkrep-kejšo afirmacijo naše nacionalne samobitnosti in zavesti.

Vzporedno s prehajanjem naturalnega gospodarstva v denarno in z gospodarskim zasužnjenjem kmeta po trgovskem kapitalu — je šel vse-povsod tudi razpad stare vaške zajednice, ki je v njeni patriarhalčnosti ni mogoče več upostaviti — baš radi spremenjenih gospodarskih pogojev živ-ljenja. Ne moremo kot realni ljudje hoteti za vsako ceno ohraniti ali zopet oživeti običaje, šege, življenske oblike, ki so za razumevanje razvoja in zna-čaja našega kmetiskega ljudstva gotovo velike važnosti in so imele ob dru-gačnih življenskih pogojih svoj pomen, a danes nimajo več življenske upra-vičenosti; moramo pa imeti voljo, da ustvarimo na drugi gospodarski osnovi novo vaško kulturno zajednico, ki bi združevala zdrave elemente stare kul-ture in nove pridobitve v harmonično celoto. Le tako, predstavljam si, bo

mogoče slovenskemu ljudstvu ustvariti pogoje samosvoje duhovne rasti in ga brez umetne kulturne izolacije obvarovati pred duhovnim in moralnim razkrajanjem po zlih elementih mestne kulture in civilizacije. Koncem koncev gre tu za obstoj slovenskega naroda sploh, kojega življenska moč korenini v moralnem in fizičnem zdravju slovenskega kmeta.

Taka kulturna zajednica pa predpostavlja neko relativno gospodarsko neodvisnost naše kmetijske občine, se more razvijati in rasti le na trdni gospodarski zajednici, ustvarjeni na združni osnovi. Združništvo zopet se more uspešno razviti le tam, kjer je v ljudstvu razvita močna kolektivna zavest, čut solidarnosti in medsebojne navezanosti. — Naš problem je torej tudi vzgojni problem. Imamo tu sijajni zgled Danske, mimo katerega iti kratko malo ne smemo.

Mislim, da postaja jasno, kam merijo moja izvajanja. Slovensko učiteljsvo ne sme in noče izgubiti celotnega problema iz oči, ko razpravlja o nalogah kmetijske nadaljevalne šole.

V kmetijski nadaljevalni šoli hočemo našo zrelejšo kmetijsko mladino pripravljati za življenje in poklic — zato moramo samo to življenje in njegove probleme poznati, moramo tudi v idejnem pogledu vedeti, kam gre naša pot. Le potem bomo kos svoji nalogi.

Kmetijska nadaljevalna šola je namenjena najširšim plastem našega kmetijskega naroda. Postati mora nacionalno izobraževališče v pravem pomenu besede. V zadnjo gorsko vas mora zanesti nekaj one poklicne vzgoje in izobrazbe, brez katere ni mogoč resnični napredek celega kmetijskega stanu. Ona torej ne more biti konkurenčna inštitucija kmetijskih strokovnih šol — nasprotno ji bo dovajala najboljše učence — a tudi noče postati kaka slaba kopija teh šol. Biti hoče pravo poklicno vzgojevališče naše kmetijske mladine — ne v tem pomenu besede, da bi se na teh šolah mnogo o vzgoji govorilo in pri tem zanemarjalo praktično delo, ampak v tem smislu, da bo ves stvarni pouk hkrati vzgojen, da bo učitelj s svojo osebnostjo in s svojim zgledom vplival vzgojno na mladino in bo vse šolsko življenje tako urejeno, da bo vzgajalo mladino v smeri, kakor to želimo.

Zavračamo zato vsake tesne vidike pri reševanju vprašanj tega šolstva. Gre tu za velik nacionalen problem. Nočemo ustvariti novega šolskega mehanizma in organizacijskega aparata brez notranjega življenja, niti ne maramo zabresti v napake, ki so ljudsko šolo odtujevale ljudstvu; odklanjamo tudi oni didaktični materijalizem, ki straši brez izjeme po vseh naših šolah ne glede na kategorijo, in ki smatra kot glavno nalogo šole, da za vsako ceno posreduje neko strogo odrejeno porcijo znanja iz vsakega predmeta, pri tem pa pozablja na ono staro pedagoško in psihološko pravilo, da je stokrat več vredno ono trajno globoko zanimanje za stvar in veselje do inicijativnega ustvarjanja, ki ga zna zbuditi učitelj, ki je tudi pedagog, kot vse mehanično znanje, pridobljeno zgolj s spominom, brez globljega interesa.

Nikdar ne smemo dopustiti, da bi kmetijska nadaljevalna šola kdaj izgubila iz oči zadnje svoje cilje, ki so vzgojni. Trohica inicijativnosti pomeni v življenju več kot vse mrtvo znanje.

Potreben je zato učitelju širši pogled na celoten problem, da ne zgreši pota ter ne zabrede v šablono in mehanizem, potrebna mu je zato vera, močna vera v njegovo vzgojno zvanje, ki ga bo neprestano ogrevala in vzpodbujala, da ne omaga sredi pota. Vzemite mu to vero in napravili ste iz njega kljub vsej morebitni njegovi strokovni izobrazbi rokodelca in kruhoborca.

Odklanjamo zato vsako zgolj strokovnjaško gledanje na stvar, ki bi degradirala kmetško nadaljevalno šolo v neko zasilno strokovno izobraževališče ter omalovaževala njen vzgojni pomen in globlji smisel. Toda kako jo hočemo obvarovati pred to usodo in ji zagotoviti notranjo rast in razvoj? — Največ je to odvisno od učiteljstva samega.

Delovna učiteljska zajednica.

Učiteljstvo mora samo neprestano izpopolnjevati svojo izobrazbo in se neprestano poglobljati v svoje delo. To je le mogoče s skupnim delom, z združevanjem enako mislečih, z izmenjavanjem misli in izkustev, z rednim sestajanjem. Vsak zase bi kmalu omagal. Vsi učitelji kmetških nadaljevalnih šol se morajo zavedati, da jih vežejo skupne naloge in težnje, združiti se morajo v svobodno delovno zajednico, ki se bo večkrat sestajala k obravnavi skupnih problemov. Vsako leto enkrat se bo zbrala k daljšemu, dva, tri- do štiridnevnu posvetovanju, kjer bo podala pregled dosedanjega dela in dobila nove impulze za nadaljnje delo.

Glavno delo teh konferenc ne bo obstojalo, kakor je to običajno, v referatih, ampak v tem, da bodo poročali o svojem delu udeleženci, to je praktični delavci ter povedali, kako so se ga lotili, kakšne izkušnje, uspehe in neuspehe so pri tem imeli in da bo vsak od njih osvetlil predmetne probleme s svojega zrelišča. Od tega medsebojnega izmenjavanja praktičnih izkušenj si obetamo več kakor od najlepših referatov.

Povsem naravno je, da stojijo na današnji konferenci še organizacijska vprašanja v ospredju. Moramo se z njimi pečati, da dosežemo zaželjeno soglasje zunanje organizacije kmetške nadaljevalne šole z notranjim njenim življenjem. O marsičem smo se že zedinili na številnih sejah, sestankih, anketah, ki jih je odsek za kmetško nadaljevalno šolo v ta namen sklical, a potrebno je, da še to in ono podčrtamo in jasneje povemo.

Na tem mestu hočem samo kratko rekapitulirati, o čemer smo ob raznih prilikah že razpravljali in se zedinili.

Neobveznost obiska.

Izrekli smo se za neobveznost obiska kmetške nadaljevalne šole. Tudi oni, ki načelno zagovarjajo obvezno nadaljevalno šolo, priznavajo, da bi bila danes še preuranjena. Potrebno je, da vzgojimo prej učitelje za novo, težavno in odgovorno nalogo, potrebno tudi, da se nova institucija med ljudstvom udomači, da se pokažejo njeni uspehi in iz naroda samega pride zahteva po takih šolah. Graditi moramo na izkušnjah.

Sprejem starejših učencev.

Precejšnje soglasje vlada v naših vrstah v tem pogledu, da se sprejemajo v kmetško nadaljevalno šolo v prvi vrsti starejši učenci, najbolje od 17. leta naprej. Seve morajo biti izjeme dopustne. Čim starejši in resnejši so učenci, tem uspešneje se da izrabiti skrajno pičli učni čas, zlasti v smeri poklicne izobrazbe, na kar se je treba ozirati.

Zunanja organizacija šole.

Glede zunanje organizacije kmetške nadaljevalne šole je pri nas uveden tip dvoletne zimske šole z dvakratnim obiskom na teden in šestimi tedenskimi učnimi urami ali 120 učnimi urami za cel tečaj. Zgrešeno bi bilo, ako

bi se ta tip strogo predpisal za vse šole. Gotova svoboda pri izgradnji tega šolstva bi bila za enkrat stvari samo v korist. Ponekod je dvakratni obisk na teden težko dosegljiv. Tu bo treba število tedenskih učnih ur primerno zmanjšati. Pri enkratnem obisku na teden in zmanjšanem številu učnih ur bi se dala učna doba tudi raztegniti na 3 leta, kakor v sosednjih alpskih deželah. Ponekod bi se zopet dal tedenski učni čas razširiti in temu primerno izpopolniti tudi učni načrt. Kjer učitelj tudi ob drugem letnem času večkrat zbere učence k praktičnim vajam in demonstracijam, je treba to samo pozdravljati kot odločen napredek. Hočemo torej, da bodo dopustne varijante nekega splošnega tipa kmetijske nadaljevalne šole.

Učni načrt.

Kakršenkoli bo učni načrt, ki ga bo oblastni odbor predpisal za kmetijske nadaljevalne šole, v enem smo si edini: ta načrt bo mogel biti samo okvirni. Odločno bi morali ugovarjati, ako bi nam kdo tesno predpisal učno snov po zgledu kake strokovne šole v tem smislu, da bi morali za vsako ceno in vsepovsod obravnavati neko določeno količino najraznovrstnejše učne snovi iz vseh panog kmetijskega gospodarstva. To bi pomenilo povsod nekaj in nikjer nič.

Svobodnemu prevdanku učitelja mora biti prepuščeno, da na osnovi okvirnega učnega načrta ustvari za svojo šolo svoj lasten podroben učni načrt, oziraje se pri tem na krajevne razmere in potrebe, na predizobrazbo učencev in razpoložljivi učni čas. Baš v nadaljevalni šoli se mora pokazati prednost učitelja, ki ni samo strokovno, ampak tudi pedagoško in metodično izobražen, pa tudi prednost šolskega tipa, kjer poučuje en sam učitelj vse glavne predmete, pred sistemom strokovnih šol, kjer poučujejo razni strokovnjaki vsak svoj predmet. Svobodno bo učitelj izbiral učno snov, ki se mu zdi primerna, porabljal bo prilike, ki mu jih nudijo dnevni dogodki; poučeval ne bo enega predmeta ločeno od drugega brez notranje zveze, ne bo umetno ločil stvarnega in formalnega pouka, spretno bo izrabil skrajno pičli učni čas, izvajajoč povsod, kjer kaže, načelo koncentracije in ne bo nikdar izgubil iz oči glavnega cilja pouka: da vzgoji mladino k samostojnemu opazovanju in udejstvovanju, vzbudi v nji trajno željo po nadaljni strokovni in splošni samoizobrazbi in jo seznanji s sredstvi v ta namen.

Stavljeno je bilo vprašanje, ali imej kmetijska nadaljevalna šola strokovni ali splošno izobraževalni in vzgojni značaj. V obliko te teze — antiteze vprašanje ni srečno stavljeno, kar je že razvidno iz dosedanjih mojih izvajanj. Ves pouk in vse delo v šoli mora biti vzgojevalno, hkrati pa praktično usmerjeno. Eno ne izključuje drugega. Mladina rabi praktičnega znanja za življenje. Šola mora pripravljati in vzgojevati za bodoči poklic, mora dati osnovo, smer in navodila za strokovno samoizobrazbo. Hočemo pa, da se dosednji učni načrti izpopolnijo s predmeti, ki imajo za vzgojo mladine k boljшему pojmovanju poklicnih dolžnosti svoj poseben pomen.

Sodelovanje strokovnjakov.

Večkrat smo razmotrivali vprašanje o sodelovanju kmetijskih in drugih strokovnjakov v kmetijski nadaljevalni šoli.

Jasno je, da bo na večini šol ljudskošolski učitelj moral prevzeti sam ves pouk, kar je v okviru ožjega učnega načrta mogoče in v redu, ker ne gre niti v kmetijskem prirodopisju in gospodarstvu, še manj v drugih predmetih

za podavanje strogo strokovne snovi, ampak samo za splošne osnove, na katerih gradi strokovna izobrazba. Kjer pa je mogoče učni načrt in učni čas razširiti in so strokovnjaki na razpolago — večkrat je to kak izobražen kmet — se jih lahko s pridom pritegne k praktičnemu pouku. Za ožji učni načrt pa prihaja ob pičlo odmerjenem učnem času za redni pouk na kmetijski nadaljevalni šoli v poštev le učitelj osnovne šole. Pač pa bo učitelj ob raznih ugodnih prilikah poskrbel izven rednega učnega časa za poljudna predavanja kmetijskih strokovnjakov, ki bodo njegovo delo izpopolnjevali.

Učiteljska izobrazba in vzgoja.

Za razvoj kmetijskega nadaljevalnega šolstva je največje važnosti vprašanje učiteljske izobrazbe in vzgoje. Tudi o tem vprašanju smo na svojih sestankih mnogo razpravljali in prišli vedno do istih zaključkov. Ako hoče učitelj svojo nalogo med kmetiskim ljudstvom in v nadaljevalni šoli izpolniti, rabi zato temeljite priprave in sicer v treh smereh. Imeti mora neko splošno poznanje kmetijskega gospodarstva in njegovih glavnih problemov, ne da bi radi tega zahtevali od njega, da bi bil kmetijski strokovnjak; v eni panogi kmetijstva je dobro, da se tudi praktično udejestvuje. Treba pa mu je tudi primerne priprave za njegovo praktično in vzgojno delo v šoli sami, ker je zelo veliko odvisno od učne spretnosti in pedagoško-metodične sposobnosti učiteljeve. Končno pa moramo od učitelja zahtevati, da ima nek celoten pogled na življenske probleme, gospodarski, socialni in kulturni položaj našega kmetijskega ljudstva.

Opraviti imamo koncem koncev s problemom učiteljeve vzgoje same. Najjačji vzgojni činitelj je vendarle učiteljeva osebnost sama in njegov zgled. Gre za to, da vso njegovo miselnost usmerimo v pravo smer, da bo razumel svojo nalogo in se z ljubeznijo vživel vanjo in v življenje na kmetih. Ne kot laži-pijonirja neke namišljene naprednosti, ki z viška gleda na kmetški narod in mu vsiljuje svoj evangelij, ne kot tipičnega reprezentanta duhovno razcefranega, s samim seboj sprtega modernega človeka, ki hoče druge učiti, a sam ne ve ne kod ne kam, ampak videti ga hočemo med našim ljudstvom kot človeka, ki se sam čuti kot del kmetijskega naroda, ki živi, čuti in trpi z njim in spoštuje, kar je narodu sveto.

V vseh državah, ki veljajo pri nas kot napredne, se bolj ali manj radikalno rešuje vprašanje reforme učiteljeve šolske izobrazbe, odpirajo se učitelju univerze, ustanavljajo se zanj pedagoške akademije, a zdi se, da vsa reforma ne gre v povsem pravo smer. Pri nas si od reforme učiteljišč sploh ne smemo preveč obetati. Če kdaj pride — mi menda tega ne dočakamo — dvomim, da se izvrši v našem smislu. Ko smo o tem vprašanju razmišljali, smo prišli do zaključka, da bo najbolje, ako ga skušamo rešiti v Sloveniji zase in samostojno. Vse svoje upe gradimo danes na uvidevnost naših oblastnih skupščin in odborov, ki so že doslej pokazali svoje razumevanje za stvar s prireditvijo učiteljskih pripravljalnih tečajev. Ti kratki tečaji nam seve ne morejo prinesiti rešitve našega vprašanja in svoj pomen imajo predvsem za starejše, izkušene učitelje in učiteljice, ki so se na kmetih že praktično udejevali. Za mlajše učiteljstvo pa si želimo vzoren zavod z internatom, kjer bi se najmanj eno leto izobraževalo in vzgajalo ter vsestransko pripravljalo za svojo nalogo na deželi. Uspehi bi bili gotovo lepi, zakaj vse nekaj drugega je, ako dijak študira zato, da dobi svoje spričevalo in diplomo, ali pa če se mlad mož, ki je že deloval nekaj let v praktičnem življenju in ve,

kaj mu je treba, posveti kakemu študiju. Oblastni samoupravi je dana prilika, da ustvari tu nekaj vzornega, svojevrstnega, za vso državo in tudi za inozemstvo posnemanja vrednega.

Učila in knjige.

Važno je vprašanje o učnih sredstvih, učnih in pomožnih knjigah za kmetске nadaljevalne šole. Tu utegnemo spoznati, da nas še marsikaj loči od enotnega pojmovanja našega dela in naših nalog. Navajam kot primer vprašanje čitank. Dočim si posmezni tovariši žele posebno čitanko po zgledu nemških, ki bi naj bila po možnosti nek vademecum za kmetsko mladino in vsebovala sestavke iz vseh predmetov kmetске nadaljevalne šole, odklanjajo drugi odločno — to predvsem poborniki delovne šole — take pripomočke kot nepotrebne, češ, da nam življenje ponuja povsod aktualnejše čtivo. Tretji zopet zahtevajo čitanko z etično vsebino, z literarnimi sestavki, ki zajemajo snov iz kmetskega življenja in zgodovine ter služijo socialni vzgoji kmetске mladine. Vsekakor je potrebno, da se tudi v teh pogledih zblížajo naši nazori. Glede pomožnih knjig pa je gotovo, da jih učitelj ne more zlahka pogrešati in v kolikor jih še nimamo, jih bo treba ustvariti.

Vzdrževanje šol.

Popolna enodušnost vlada v naših vrstah v tem pogledu, da ni misliti na razmah kmetskega nadaljevalnega šolstva, dokler se ne odzame občinam in krajevnim činiteljem breme personalnih izdatkov. To je *conditio sine qua non* za aktivno sodelovanje učiteljstva pri izgradnji tega šolstva. Nemogoče je zahtevati od učitelja, da bi se vsako leto pogajal s krajevnimi činitelji glede lastnega skromnega honorarja. Odioznejšega dela si predstavljati ne moremo. Zato je marsikateri učitelj raje poučeval brezplačno. Vendar zgolj na učiteljevem idealizmu ni mogoče zgraditi organizacije nadaljevalnega šolstva. Zato moramo zahtevati, da se to vprašanje enkrat za vselej načelno reši in se več ne povrne na dnevni red naših sestankov in sicer reši na edino zadovoljiv način, da prevzame oblastna samouprava plačevanje učiteljev. Na koga drugega ne moremo računati. Tako in slično se je rešilo vprašanje povsod, kjer se posveča temu šolstvu resnična skrb in mislim, da je naša zahteva tako upravičena, da je ni treba še posebej utemeljevati. Usoda kmetskega nadaljevalnega šolstva je v rokah oblastnih samouprav.

Bodočnost kmetskega nadaljevalnega šolstva.

S tem bi bil ustvarjen drugi glavni pogoj za razmah kmetskega nadaljevalnega šolstva. Prvi je bil dan, ko se je slovensko učiteljstvo odločno zavzelo za to šolstvo in manifestiralo svojo voljo, da posveti novi nalogi svoje sile. Zato lahko gledamo z velikimi upi v bodočnost kmetске nadaljevalne šole. Upravičeno se nadejamo, da bo v 10 letih vsaka večja podeželska šola imela svojo kmetsko nadaljevalno šolo in se bo ta polagoma razvila v središče vsega gospodarsko-prosvetnega življenja v občini ter postala najboljša opora kmetsko-pospeševalni službi, organizirani od oblastne samouprave. Dobre organizacije in poslovanje te službe si brez kmetске nadaljevalne šole niti predstavljati ne morem, ker mora ta računati v vsaki občini na nek kader mladih, dovtetnih, za strokovno izobrazbo vnetih ljudi. Nad

3000 kmetjskih fantov in enako število kmetjskih deklet zapušča vsako leto v ljubljanski oblasti osnovno šolo in le neznaten del teh ima priliko obiskati kako kmetijsko ali gospodinjsko šolo. Ako računam, da ima kmetjska nadaljevalna šola dva letna tečaja, bi moralo vsako leto obiskati nad 6000 kmetjskih fantov to šolo. To moramo v doglednem času tudi doseči. To ni nobena utopija. Okrog 300 kmetjskih nadaljevalnih šol bi bilo v ta namen potrebnih, in vsaj enako število usposobljenih učiteljev. Kakor bi bili tudi stroški za tako število šol znatni, vendar ne bi bili v nobeni primeri z njih koristijo in ne bi dosegli stroškov ene same popolne srednje šole. Prvi odločilni koraki so že storjeni. Nazaj ne moremo več, samo naprej. Slovenija mora tudi v tem pogledu prednjačiti pred drugimi pokrajinami.

S kmetjsko nadaljevalno šolo šele postane naša podeželska šola res pravo ljudsko izobraževališče, kakor si ga želimo in potrebujemo za kulturni in gospodarski dvig najširših plasti našega kmetjskega naroda.

Anton Skala:

Iz življenja duševno zaostalih otrok.

(Nadaljevanje.)

Drugo veliko zlo, ki razjeda človeški organizem in ugonablja človeški rod, so spolne bolezni, predvsem sifilis. Strohmayr pravi, da je sifilis večkrat vzrok slaboumja, nego se domneva; 10 do 15 % je slaboumnih radi prirojene sifilide. Seveda bo težko dognati, kdaj je sifilis vzrok duševne zaostalosti, ker na tozadevno vprašanje ne bo nihče odkritosrčno odgovoril. Da sifilitična mati večkrat splavi plod, še ni dokaz. Zdravniki to doženejo s preiskovanjem krvi. Otroci, rojeni s sifilido, nimajo vselej posebnih zunanjih znakov, niti niso ti potrebni. Ali četudi niso ti otroci vselej slaboumni, so njihove duševne sposobnosti vedno manj vredne in oni zaostajajo v duševnem razvoju. Včasih pa so ti otroci tudi zunanje slabotni, šibki, z nežnimi udi ali z uvelo starikavo kožo in z obrazom, podobnim hruški. Ti otroci so tudi нравno manj vredni; težko se vzgajajo, niso vztrajni, se klas tijo, lažejo, kradejo in so nervozni. Razvoj otroka je dvojen: ali se otrok razvije in je zmožen opravljati najvažnejša opravila, ali pa se le počasi razvija do smrti in so zmožnosti vedno manj vredne.

5. Oče desetletnega dečka je bil že od mladosti strasten pijanec. Še pred otrokovim rojstvom je bolehal na pljučih, postal tuberkulozen in je na tej bolezni umrl v starosti 50 let. Mati je stara 50 let ter ima že 10 let revmatizem v nogah. Očetovi starši so bili tudi pijanci, zlasti očetova mati. Izmed osmerih otrok živi poleg dečka le še ena sestra, in sicer prvorojenka, ki pa je bila nezakonska; en deček in deklica sta umrla v prvem letu po rojstvu, poslednje štiri pred tem dečkom pa je mati splavila v petem mesecu nosečnosti. Porod se je izvršil normalno, ali otrokov obraz je izgledal starikav in rumen in zelo zgubančen. V prvem letu po rojstvu je bil deček zelo bolan,

prestal je ošpice, oslovski kašelj, grižo, vnetje ledvic in influenco. Zobe je dobil šele ob koncu drugega leta, takrat je tudi shodil. V tej dobi je dvakrat padel z vozička. Po prvem padcu ni mogel otrok 14 dni hoditi, pri drugem padcu pa se je močno pobil po glavi. Med spanjem se straši in kriči. Stanovanje je vlažno in sestoji samo iz male temne sobe. Mati je revna in se hrani samo s tem, kar dobi od ljudi. Ko je zdravnik preiskal otrokovo kri, je dognal, da je deček prirojeno sifilitičen.

Pa je še tretji sovražnik človeštva, ki ga v velikih množinah uničuje, in sicer tuberkuloza. Od tuberkuloznih staršev se tudi rode duševno zaostali otroci, trdijo nekateri psihijatri; vendar je to vprašanje še sporno. Stroh-mayer je mogel le v enem slučaju ugotoviti tuberkulozo kot vzrok slaboumja. Piper trdi, da je 23% slaboumnih radi tuberkuloze; Hrdlicka navaja 40% in Kerlin celo 56%; Ziehen pa pravi, da so ti odstotki zato tako veliki, ker se upošteva tudi skrofuloza, ki ni nič drugega kot prirojena ali v zgodnji mladosti pridobljena tuberkuloza žlez. Tuberkuloza je že tako razširjena, da skoraj ni družine brez nje, zato tudi ne verujejo nekateri, da bi bila vzrok slaboumja. Vendar pa se tuberkuloza tudi lahko šteje med povzročitelja duševne zaostalosti, ako je v družini splošno razširjena ter ogroža prehranitev. V takem slučaju oslabi organizem, oslabi tudi seme in iz slabotnega semena se ne razvije zdrav zarod. Med organi trpe radi oslabljenja vselej najbolj možgani.

6. Cilka, ki je kot devetletna deklica vstopila v prvi razred pomožne šole, je bila rojena kot zelo slabotno dete in je že od rojstva sprejemljiva za vse bolezni. Njeni starši, oče in mati, bolehalo na pljučih. Oče je star 38 let, mati pa 33 let in je zelo slabotna. Materin brat je umrl za jetiko. Skupno imata 5 otrok, 4 deklice in 1 dečka, ki je tudi tuberkulozen. Rojstvo dekličino je bilo normalno. Razvijala se je polagoma, a bila je vedno bolehn. V tretjem letu je dobila davico. Morali so jo dati v bolnico, kjer je ležala 6 tednov. Po bolezni ni mogla takoj govoriti in je postala zelo nervozna in boječa. Ko je pričela zopet govoriti, je bil njen govor nepopolen, izpuščala je po cele zloge in glasnike, ali pa jih je zamenjavala, oziroma napačno izgovarjala. To govorno napako ima še sedaj, vendar se ji polagoma boljša. Cilka je zelo tiha in skromna deklica, a nesamostojna. Napram staršem je ubogljiva. Domače razmere niso slabe.

V vseh slučajih, ki smo jih do sedaj navedli, so bili že starši duševno zaostalih otrok ali sami duševno ali živčno bolni, ali okuženi od kroničnega alkoholizma, spolnih bolezni ali tuberkuloze. Mogoče pa je, da tudi sicer zdravi starši rode duševno zaostalega otroka. Zgodi se in ne poredko, da mati, ki je po vrsti rodila krepke, zdrave otroke, prav radi pogostih porodov oslabi in za krepkimi otroci rodi slabiča. Zakaj? Pomanjkljiva prehranitev zarodka v oslabei materi ima za posledico oslabitev razvijajočega se bitja. Životek je šibek, živci slabotni, najbolj pa oslabe oni organi, ki vsled pomanjkljive in slabe hrane in radi svojega finega ustroja največ trpe — možgani. Nešteto takih slučajev beležijo zlasti proletarske družine.

Številni nosečnosti se pridruži številna umrljivost; tretjina, do polovica otrok umre v dojeniški dobi ali pa se za krepkimi otroci rode slabokrvni, rahitični in ne najzadnje duševno zaostali. Stroh-mayer trdi, da ne pretirava, ako označi nekatere hiše in celo cele ulice, v katerih stanuje proletarijat, za ležišče slaboumja. Neki zdravnik je v dveh hišah v revnem delu mesta ugotovil 30 duševno zaostalih otrok. Neka mati je pri izpraševanju izjavila sledeče:

7. Deklica je deveti otrok izmed dvanajstih živo rojenih. Pred njenim rojstvom pa je še šestkrat spovila, enkrat še pozneje. Vsled mnogih porodov je mati oslabela, postala nervozna in slabokrvna. Otrok je prišel zelo slaboten na svet. Zobe je dobil šele v 14. mesecu, govoriti in hoditi je začel v drugem letu. Otrok ni imel nikdar trdnega spanja, zbudi se, če kdo samo pristopi k njemu. Deklica ima zelo slab spomin; med pripovedovanjem pozabi, kar je hotela povedati ter govori o čem drugem. Včasih si kako stvar izmisli in jo pripoveduje kot resnico. Oče je zdrav, njegovi starši pa so kmalu umrli na jetiki in tudi od materine strani sta brat in sestra umrla na jetiki. Domače razmere so ugodne.

Psihijatri navajajo, da tudi strah in duševno razburjenje mater med nosečnostjo povzročata slaboumje. Legrand du Saulle je dognal, da se je med obleganjem Pariza leta 1870./71. od 92 otrok rodilo 21 slaboumnih.

Istotako vplivajo med porodom činitelji ter povzročajo, da otrok zaostane v duševnem razvoju. Matere, ki jih povprašamo po razvoju njihovih otrok, navajajo večkrat težek, dolgotrajen porod ali porod s kleščami za vzrok, da je otrok duševno zaostal.

8. Mati desetletne duševno zaostale deklice je imela 4 nezakonske otroke in devet zakonskih. Pri vseh je rabila zdravniško pomoč s kleščami. Radi težkega poroda je umrlo šest otrok. V nosečnosti je mati mnogo trpela na zaprtju vode in na želodčnih krčih. Deklica je ob rojstvu zelo trpela; ker ni kazala življenja, jo je moral zdravnik umetno priklicati v življenje. Radi tega, pravi mati, se je deklica počasneje razvijala. Zobe je dobila v 9. mesecu, shodila je z letom, govoriti pa je pričela šele s tretjim letom; govorila je zelo težko in nerazločno, kar ji je deloma ostalo. Otrokov oče je zdrav in tudi njegovi starši so zdravi. Materina mati je umrla na želodčnem krču, oče pa se je ponesrečil. Otrok laže in krade, je prepirljiv in škodoželjen, pri delu pa rad pomaga. Stanovanje je temno, brez solnca in vlažno: majhna soba in kuhinja za šest oseb. Hrana nezadostna.

Pri težkem ali negodnem porodu trpi otrokovo telo, zlasti glava, ter nastanejo poškodbe. Poškodbe pa nastanejo včasih celo v materinem telesu, n. pr. pri nesrečnem padcu ali sunku med nosečnostjo; med porodom, če je preozka medenica; če otrok pade ali ga kdo udari po glavi v prvih razvojnih letih. Kaj pa se poškoduje pri težkem porodu ali poškodbah, da ima tako dalekosežne posledice? Mehka lobanjica se vtisne in pritisne na krvne žilice, vsled česar ovira krvni obtok v otroški glavici. Fine krvne žilice, ki dovajajo kri v možgane, se lahko poškodujejo, radi česar se kri razlije po večjem ali manjšem delu možganov. Ako se krvni obtok radi pritiska ustavi, ostane del možganov nekaj časa brez hrane in lahko otrpne; napravi pa se lahko tudi oteklina, ali se na poškodovanem mestu možgani omeščajo ali celo vnamejo. Vsaka taka poškodba po svoje vpliva na razvoj možganov in s tem na duševni razvoj otroka. Ako je prizadeta le možganska opna, je posledica lažja, ako pa se obolenost razširi na vse možgane, je posledica nevarnejša in usodnejša. Zlasti je nevarno vnetje možganske opne. Ako se vnetju priključi gnojenje, konča bolezen s smrtjo. Ako pa je vnetje vodeno, se napolnijo dupla v možganih z vodo, vsled česar se lobanja razširi in dobi različno obliko, stolpičasto, čolnasto ali sedlasto. Vnetje možganske opne povzročajo rade nalezljive bolezni z veliko vročino kakor škrlatica, davica, oslovski kašelj, pljučnica in španska bolezen; pogosto tudi gnojenje ušes.

9. Mati pripelje desetletnega dečka v prvi razred pomožne šole in pravi sledeče: Oče je star 52 let in ima srčno napako. Mati je stara 42 let in je

zdrava. V sorodstvu ni imel nihče živčnih bolezni. Vseh otrok je bilo 6, pet jih živi in so zdravi, eden je umrl prvi dan po rojstvu. Porod dečka je bil normalen. Zobe je dobil normalno. Ko je bil star poldrugo leto, ga je zelo bolela glava. Zdravnik je konstatiral vnetje možganske opne (meningitis). Ko je deček bolezen prebolel, je imel veliko oglato glavo, se je slinil in spakoval ter se zvijal; govoriti se ni naučil, ostal je nem; shodil pa je šele v četrtem letu. Deček je napram staršem ubogljiv, postrežljiv, rad pa se razjezi in je maščevalen. Domače razmere so ugodne, pomanjkanja ni trpel nikdar. Stanovanje je zdravo.*

10. Oče devetletnega dečka je star 64 let in je zdrav, toda invalid brez desne noge. Mati je stara 51 let in vedno bolehná; devet let je že priklenjena na posteljo. Vseh otrok je bilo 10, dva sta umrla. Oče je bil vdovec in ima iz prvega zakona 3 otroke, ki so normalni. Tudi mati je bila vdova in je imela s prvim možem dva otroka. Eden izmed njiju je bil otožne narave in je izvršil samomor, ko je bil star 18 let. — Dečkov porod se je izvršil normalno, zobe je dobil pravočasno, hoditi je začel v drugem letu, tako tudi govoriti. Pač pa mu je v tedanjih vojnih letih primanjkovalo tečne hrane, zlasti ni bilo mogoče dobiti mleka. Deček je postajal od dne do dne bolj slaboten in nervozen. Dobil je tudi želodčne bolečine, ki ga mučijo še danes. Dvakrat je padel: prvič v dva in pol metra globoko klet, pri čemer se je močno pretresel; drugič z automobila. Tedaj se je onesvestil in je ležal ves dan v nezavesti. Posledica tega padca se je kmalu pokazala. Deček je postal zelo nemiren in razdražljiv in tak je še danes. Na prijazne ukaze staršev se nikdar ne odzove. Očeta uboga le, če vidi, da je kaznen neizogibna. Za trpečo mater se ne zmeni, surovo se ji zoperstavlja in ako mu zapreti, jo hoče udariti. Domače razmere so neugodne. Stanovanje, v katerem biva stalno 7 ljudi, obstoji iz ene same sobe, v kateri že leto za letom leži bolehná mati.

11. Desetletni učenec pomožne šole je nezakonski otrok, ki je že dve leti v oskrbi »Dečjega doma«. Občina, v katero je pristojen, plačuje zanj. Znano je le ime očeta in matere, drugega nič. Prej je bil pri nekem čevljarju, ki je z njim zelo kruto ravnal, radi česar je telesno in duševno zaostal. To je izvedela policija in socialno skrbstvo se je zavzelo za otroka ter ga oddalo »Dečjemu domu«. Ko je prišel v osmem letu tja, ni mogel hoditi, ampak se je samo plazil po rokah in nogah. Telo je bilo majhno in nerazvito, le glava je odgovarjala otrokovi starosti. Zdravniška pomoč in dobra oskrba sta dečka kmalu dvignili na noge. Hodí že samostojno, le desna noga mu je ostala kriva. Deček sam večkrat pripoveduje, kako neusmiljeno je z njim postopal njegov »ata«. Sledovi pretepanja se še vedno poznajo na telesu, posebno na glavi. Deček je resen, otožen, občutljiv, čmeren in nezadovoljen. Vedno godrnja in se pritožuje. Dobro se zaveda svoje telesne pohabljenosti in to ga dela nesrečnega. (Konec prihodnjič.)

Narava hoče, da naj so otroci otroci, predno postanejo možje. Če skušamo ta red prevreči, izzovemo predčasni sad, ki nima pravega okusa in stalnosti in se kmalu pokvari. (Rousseau: Emil, 1762.)

Karel Doberšek:

Socialne sličice iz otroškega življenja.

(Nadaljevanje.)

2.

Iz oddaljenejšega industrijskega centra je prišel služiti za pastirja k nekemu kmetu blizu 13 let star deček J. Bil je to najstarejši otrok delavca, ki ima še četvero dece. Ker oče radi slabega zaslužka ni mogel preživljati vse družine, je bil prisiljen, da mu poišče službo. Nadejal se je, da se deček J. okrepi v zdravem zraku in ob redilni dobri kmečki hrani. — Vstopil je v tukajšnjo šolo.

Na prvi pogled preseneti učitelja dejstvo, da pošiljajo starši tako drobnega otroka na kmete v službo. Od doma je prinesel deček še skrbno zaškrpano vsakdanjo obleko, ki je bila prav snažna, perilo pa čisto. Imeti mora skrbno mater, ki se ji je pač trgalo srce, ko mu je pripravljala obleko ter povezavala culo na pot, za zaslužkom. Obutev je dobra in usnjata. Ker je deček zelo miren, skrajno pazljiv in marljiv, se dobro mnenje o materi še utrdi. Deček je pravi tip dobrega učenca, kakor si jih želi sleherni učitelj. Za svoja leta pa je preresen. Ali je to le odsev težkega prvega slovesa od matere? Videli bomo!

Drugi dan pišemo prosti spis. Ne dam niti najmanjšega navedila ter prepuščam deci, da si izbere snov. Deček J. gleda nekaj časa skozi okno, sigurno mu plava duh k borni kočici, kjer misli nanj njegova mamica. Sedaj prične pisati! Stopam polagoma od klopi do klopi; deček je zapisal: »Ko sem šel služiti«. Pri pregledu izgotovljene naloge ugotovim, da je opisoval svoj zadnji dan, ki ga je preživel doma do trenutka, ko ga prime oče za roko rekoč: »No J., sedaj pa je čas, da greva«.

Deček ima dober talent, rad pomaga sošolcem. Radi te značajne socialne lastnosti je kmalu cenjen med novimi sošolci. Mislim, ni otroka, ki bi ga ne imel rad v šoli. Kljub temu ostane deček resnoben; redkokdaj se nasmeje, na igrališču se ne igra z ostalo deco.

Kmet, pri katerem deček služi, ne spada sicer med najpremožnejše, vendar jim stoji bliže nego srednjim. Vsekakor je po običajnem lokalnem pojmovanju dobro situiran. Ker rabi dečka za pastirja, vloži prošnjo za poletno oprostitev. Ko je izginil vigredni sneg, je bil deček oproščen šolskega pouka, ko pade jeseni novi sneg, ga vidimo zopet v šoli. Zgodaj spomladi in pozno jeseni do snega je pasel ovce, čez poletje pa govedo. Ko kličemo kmeta na zagovor radi tega, ker je prekorajčil določeno dobo za več ko mesec dni, slišimo običajni zagovor: »Če ga (fanta) hočete v šoli imeti, pa mu še hrano dajte«.

Na otroku opazimo pri prvem pogledu veliko spremembo na slabo stran. Rdeča prejšnja barva je izginila z lic, ki so dobila znake utrujenosti. Srajca je umazana, obleka, ki jo je imel pri vstopu, zanemarjena. Okorno zašite krpe na njej govorijo, da si je obleko krpal deček sam. Sram ga je teh krp in na razne nerodne načine jih skuša prikriti učitelju in sošolcem, zlasti dekletom. Na nogah nosi okorne čevlje z lesenimi podplati. Vsak gib kaže utrujenost, premraženost. Redno zamuja še sedaj pouk. Ko stopi v razred, skuša kar najhitreje priti v svojo klop. Nerodno mu je vstajati, da se ne vidi preočitna pomanjkljivost obleke. V odmorih ostane v klopi, kjer se vsaj spo-

čije. Da šolo zamuja, leži vročk v tem, ker mora opravljati razna dela preden mu dovolijo iti v šolo.

Obvestiti je hotel učitelj starše, kako je z otrokom, pa je prišlo drugače.

Po dveh mesecih nerednega šolskega obiska dečka zdržema ni bilo več dni v šolo. Učitelj povprašuje ostalo deco in neko dekle javi, da je obolel.

Na nadaljnje povpraševanje izvemo od sosednih otrok, da je J. obolel na pljučnici in da je v tej vročici moral ležati v hlevu, kjer je prespal vse leto, odkar je služil za pastirja. Tega deček učitelju niti povedal ni poprej. Sosedje so po izpovedbi deklet izvedli za zapuščeno siroto v hlevu ter intervenirali, da so dečka spravili v sobo. Ni še bil ozdravel, ko je prišel oče ponj. Naložil ga je na voz, ter ga odpeljal domov, kamor še tak otrok po vsej pravici spada.

Nisem mogel dognati ali mu je gospodar preskrbel zdravniško pomoč, ki je je deležen danes lahko vsak uslužbenec, vajenec ali delavec. Sigurno, da je le srečnemu slučaju pripisati, da otrok ni umrl v hlevu, kakor pogine žival.

Ko sem zaslišal dotičnega kmeta, sem mu odkrito povedal, da bom vsakemu očetu ali materi povedal zgodbo pastirja, ki bi hotel ali hotela dati svojega otroka njemu za pastirja.

3.

Deček K. je nezakonski sin deklet, ki služi pri oddaljenem kmetu. Ker ga mati ne more vzdrževati, ga je dala za pastirja malemu kmetu, ki po svojem gmotnem položaju stoji bližje srednjemu kmetu, kakor pa kočarjem. Kmet nima več mlajših otrok. Deček pase čez poletje 4 govedi, ko pa postaja mrzlo, pa ovce, dokler ne zapade sneg.

Star je K. 12 let. Silno pomanjkljivo je oblečen. Pripoveduje, da spodnjih hlač nikdar ni nosil, ker mu jih nihče ni kupil. Srajco ima eno celo in eno raztrgano. Kadar je cela srajca umazana, da jo mora oprati, tedaj obleče strgano ter jo nosi, dokler se prva ne posuši. Za birno je dobil novo obleko, ki jo je nosil potem doma, na paši in v šolo ter jo nosi še danes. Sedaj je ista že raztrgana, menda mu je nihče ne zakrpa, telovnika nima. Tekoče leto je dobil od gospodarja obleko iz tanke modrovine, kakor jo nosijo metalni delavci vrhu svoje obleke, da se ta ne zamaže. Pod jopičem nosi še bluzo iz iste modrovine; hlače so menda že popolnoma strgane, kar je umljivo, saj modrovina ni nobeno trajno blago. Hlače so kratke, nogavice strgane, na nogah nosi coklje. Čevljev nima nobenih, kakor nima, po njegovi izjavi, tudi nobene nedeljske obleke. Ko ga vprašam, če hodi v nedeljo tudi v cerkev, pravi, da tjakaj sploh ne more hoditi, ker nima ne čevljev ne obleke.

Dela nima težkega. Vodo in drva nosi v kuhinjo, sobo pometa, preden gre zjutraj v šolo, ki jo redno zamuja. Na paši zlasti v pozni jeseni in prvi v igredi deček zmrzuje dan na dan tako, da se dozdeva učitelju, ki ga izprašuje, da bo vsak čas tudi v topli sobi skrčil obe roki pred ustmi ter jih ogreval ob lastni topli sapi.

Prehrana je zadostna in topla, kruha si lahko vreže vsak čas tudi sam.

Ker venomer lahko pokašljeje, ga vprašam, kje spi. Pravi mi, da spi že od nekdanj v hlevu pozimi in poleti. Tam ima zbito primitivno posteljo, v kateri se nahaja slama. To je njegovo ležišče. V hiši spita samo gospodar in njegova žena v sobi-kuhinji. Imajo še sicer eno sobo, vendar menda v njej ni peči, ker trdi deček, da je ta soba vedno mrzla. Ta izpoved se strinja z opa-

zovanji, da tudi na kmetih smatrajo potrebnim, da mora biti soba zakurjena, ako je mraz in sicer tudi tam, kjer spijo. Deček je videti stalno prehlajen. V šoli je zaostal dvakrat. V starosti 10 let smo ga merili ter je zaostajal tedaj napram Stratzovim normalam v višini za 2 cm, v teži pa jih je nadkriljeval za pol kg. Danes zaostaja v višini za 2 cm, v teži pa za 3 kg. Navadno prekašajo kmečki dečki v teži Stratzove normale, le taki primeri, kakor je navedeni, tvorijo izjeme. (Konec sledi.)

Albin Spreitz:

Donesek k psihologiji učiteljstva.

2.

S Sprangerjevimi osnovnimi tipi individualnosti, odnosno z Döringovimi učiteljskimi tipi ni v bistvu ničesar novega odkrito. Le pregnantno so ugotovljene prvinske duševne smeri pri človeku, odnosno pri učitelju, ali da se še drugače izrazimo: elementarna duševna svojstva so spravljena v gotove pojmovne mreže. — Vedno je menda bilo in bo toliko osnovnih tipov individualnosti, le da niso bili znanstveno ugotovljeni in opisani.

Ti razni tipi ustvarjajo na prosvetnem področju svojim duhovnim strukturam odgovarjajoče programe, cilje in poglede na celotni kompleks pedagoških in didaktičnih vprašanj. Vzgoja je — idealno vzeto — izživljanje celotne vzgojiteljeve osebnosti. Učitelj po svoji individualnosti ali iz svojega tipa vzgaja, poučuje, presoja, razsoja in ocenjuje svoje učence. Zato takšna raznolikost sodb in naziranj o enem in istem vprašanju, o enem in istem učencu! Uvaževati je treba, da kljub večkratnim enotnim pravcem učiteljskih vzgajališč, enotnim šolskim zakonom, naredbam in odredbam ne bo in ne more biti povsem enotnih pogledov na šolsko in vzgojno delo. Vedno je nekaj, kar se svojevrstno shvača in odraža. — Pravzrok osnovnim tipom individualnosti je problem, ki še čaka svoje rešitve. Ali jo bo dočakal, bo razodela prihodnjost. Sile so, ki delujejo v podzavesti. Ta podzavestni »jaz« pa je edini pravi motor naše osebnosti.

Iz teh podstav sledi, da se mora brez oklevanja puščati učiteljevi individualnosti prosta pot, seveda v gotovih, neprestopnih mejah.

Birokratizem, ki se je bohotno razpasel tudi na šolskem polju, ubija nele sleherno velikopoteznost in vsak široki razmah v prospch vzgojstva, on ustvarja človeka »malega formata«.

V službenih ocenah učitelja naj se po možnosti tudi izraža njegov tip, ki bo sedanjo konduito le izpopolnil in točneje osvetlil učitelja kot šolskega delavca in človeka. To bo koristilo tudi pri službenih postavljanjih, da pride pravi človek na pravo mesto.

Različni so nazori o tipu idealnega učitelja današnje dobe. Ti nazori zavise od svetovnih idealov. Pripominjamo, da postavlja vsaka doba v smislu svojih kulturnih ciljev, potreb in zahtev svoje ideale ali vzornike. Moderni človek pa je v svojem najglobljem jedru razklan. On je mnogostransko bitje,

ki hiti od utehe do utehe in si postavlja vedno nove zgradbe svojih najtišjih hrepenenj in sanj! Dna ne najde. — (Primeri I. Cankarja »Podobe iz sanj«.) Eno pa je gotovo: značaj človeka se ne spreminja, odvisen je od podzavesti, ki se kvečjemu le modificira. V bistvu je človek vedno isti. To velja seveda tudi za učitelja. Vsled tega se bomo morda morali pridružiti E. Sprangerju, ki formulira osebnostni ideal: »Bodi, kar moreš biti, a bodi v tem cel!« Razume se: v socialno-etičnem najvišjem smislu. Na učitelja uporabljeno pa se pravi nič več in nič manj nego da naj stremi učitelj v svojem tipu po dovršenosti, po tipu, ki mu ga je vsadila priroda in ki se ga ne bo otrešel.

E. Spranger: Lebensformen, Geisteswissenschaftliche Psychologie und Ethik der Persönlichkeit, Halle, Verlag Niemeyer 1924.

Anton Osterc: Razgled po novejši psihološki, pedagoški in didaktički literaturi. (Pedagoški zbornik 1926.)

Mirko Vauda:

Šolski novinci, dom in šola.

(Nadaljevanje.)

Ko stopi otrok v šolo, je navadno šest let star, torej v štadiju »zgodnje otroške dobe«. Nekdaj so v otroku vzgojitelji gledali človeka, ki razpolaga z vsemi telesnimi in duševnimi lastnostmi odraslega, le so vse te lastnosti manjše in slabše v onem razmerju, v katerem se nahaja otrok po starostni dobi za odraslim. Otrok jim je bil torej miniatura odraslega. To napačno pojmovanje otroka je bilo v prvi vrsti vzrok napačnega ustroja vsega vzgojnega in učnega dela stare šole, zlasti še napačnega in naravnost zdravstveno in duševno kvarnega ustroja vsega šolskega dela v elementarnem razredu.

Učitelj, ki je dobro poznal le mrtvo učno snov, nikakor pa življenja dihaločega in se radujočega otroka, je smatral šolski vstop le kot pričetek polnitve praznih posod, istotako seve šolski izstop — konec tega napolnjevanja. Na dno te posode je spustil »elemente« znanja, tekom naslednjih let je dolagal številna pravila, pojme in snovi v enciklopedični popolnosti in »od točke do točke« urejenem razredčenju. In ko so prišli kontrolni organi nadzorovat, vzeli so v roko »naročilno knjižico« učnosnovnih predpisov ter z njo merili vsebine teh »posod«. Če je bilo vse polno, t. j. če so otroci znali dobro naštetih vse besedne razpole, vsa glavna mesta v državah izven domovine, vse vladarje z letnicami vladanja, vse vrste ulomkov, ploskev in teles, vse vrste opic, zveri itd., tedaj so bili zadovoljni vsi trije: g. kantnar, g. šolski mašter in g. inšpektor. Kako zadovoljen je bil otrok, kako se bo zadovoljilo s tem »uspešnim« in »potrebim« znanjem življenje, po tem ni nikdo vprašal več dalje.

Za nas seveda je dandanes taka opredelitev jasno napačna. Duše nam niso niti mrtve posode, izobrazba niti več le puhle snovnosti. V istini gre pač za celih osem let življenja in razvijanja, za precejšnjo dobo rasti in posta-

janja. »Če bi hoteli najti k temu kako vsaj približno prisodobno, bi bila to: kaljenje, brstenje in cvetenje kake rastline, ali: izvir, tok in naraščanje kake reke«, pravi K. Eckhardt¹ in nato dalje primerja otroško življenje drveči reki: »Dedščina in okolica mu dasta izvir in smer toka; različni dotoki iz domačije, igra, tovarštvo, domača vzgoja in cestno življenje pa dajejo vsebino. Tako drvi tok prvih otroških let tja in se bliža točki, kjer se odpro vrata šole. Bo li tekel vseh osem let skozi to poslopje v ravnočrtnem predoru, ostavil tu vso naplavino ter potem drvel dalje v novi smeri, ki mu jo je določila šola? Bo li njegovo vodovje napajala le šola s svojimi številnimi in čednimi dovodnimi jarki? Je li šola dala temu z bregov priskakljajočemu otroku narave: strugo, obrežje, silo, vsebino in smer njegovemu toku?«

Tako vprašuje Eckhardt in tako se vprašujemo i mi pri našem razmišljanju ob vstopu naše dece v šolo. In odgovoriti bi morali, da se reka duševnega razvoja ne pretaka po predzaznamovanih ali umetno narejenih jarkih. In ne pusti si predpisovati, katere dotoke naj sprejema in katerih ne. Vse, kakor so dotoki iz šolskega življenja številni, a poleg njih se izlivajo v to skupno strugo tudi druga vodovja. Izviri teh vodovij so silno številni, silno bogati; so to: mladinska prijateljstva v domači hiši in izven nje, skupno življenje v tovarštvih, potovanja, igre, svečanosti in zabave, družinska miza, cerkev, knjiga, časopis, opazovanje ljudi na cesti, temni nagoni, tihe želje in sanje itd.

V prvi vrsti nas morajo zanimati dotoki iz šolskega življenja. Vsak izmed nas se je gotovo že prepogosto prepričal, kako suhi in prazni so često ti izviri, in to celo takrat, ko mislimo, da smo poučevali z najlepšim naglasom in najglobljim utisom. In na drugi strani — kako polni in bogati so, ko njih tihega žuborenja niti ne slutimo, še manj seveda opazimo! Kolikrat je le kaka postranska reč, postranska stroka, postranska opomba, ki zaneti neverjetno silno vzpodbude k delu! Bila je nekdanj, a ni več danes umetnost vzgojitelja ta, da logično urejuje znanje ter ga sestavlja v medsebojno vezane sisteme, marveč je umetnik oni, ki zna odkriti in izslediti duševno sprejemljivost tam, kjer se vzbujajo potrebe izobrazbe in zanimanja. Le kdor upodablja delovno obliko in delovno vsebino otroški duši primerno, ta bo doprinesel toku duševnega življenja obogatitev, katero bo čutil in iz nje zajemal še leta in leta.

Odstopimo nekoliko od malega dela v šoli in zasledujemo v pravi razdalji tok duševnega postajanja, in ure šolskega vstopa nam postanejo ure globokega pedagoškega zavedanja in tihega samoizpraševanja: se li nahajamo na pravi poti ali ne?

(Nadaljevanje sledi.)

¹ Neuzeitliche Schularbeit.

Katehet: Kako dolgo sta bila Adam in Eva v raju?

Učenec: Dokler niso jabolka dozorela.

Učitelj: Pepek, šteje od osem dalje.

Pepek (krčmarjev sin): devet, deset, pub, dama, kralj, as.

Drago Vuzeničan:

Tolstoj kot pedagog.

(Predavanje na proslavi Tolstoja v Mariboru.)

Jasna Poljana, v kateri je živel in deloval nesmrtni Tolstoj, je bila in bo sveti kraj za nas vse, ki smo spoznali veličino in modrost naukov enega največjih duhov človeštva. Neodpušljivo bi bilo, da bi mi, ki se pripravljamo za učiteljski poklic, pozabili moža, ki ni vreden samo skromnega spomina, temveč velike ljubezni, kakor jo je sam sejal nesebično vedno in povsod.

Jasnopoljanska šola, kamor je položil Tolstoj svoje srce, je ostala dedščina nas vseh, sedanjih in bodočih vzgojiteljev. Zato je naša dolžnost, da ob tem slavju spoznamo in se zamislimo vsaj površno v dušo njegove šole, da si ustvarimo sliko in sodbo o njej, kajti le z lučjo resnice pride človek do spoznanja, ki je vir novih idej in neutrudljivega dela.

Tolstoj je bil propagator najširše telesne in duševne svobode, kajti le v takih okoliščinah se približuje življenje resnici. Na tem temelju je bila zgrajena njegova šola. Prostost je bila temelj življenju in delu jasnopoljanskih učencev. Tu ni bilo ne paragrafov, ne hišnih redov, ne učnega načrta in ne določenega stalnega urnika. Šolski prostori so bili v dvonadstropni hiši in sicer v dveh sobah. Ena je bila določena za pouk, druga za učitelje. Na podstrežju je visel zvonček. Pouk se je pričel približno takole:

Okrog osme ure zjutraj pošlje učitelj učenca, ki stanuje v bližini, na podstrežje zvonit. Tenko zvonkljanje se razlega po okolici in budi mlade učence. Jasna Poljana je še zavita v gosto jutranjo meglo. V polmraku prihajajo temne postave proti razsvetljeni šoli. Vsak gre rad, saj mu ni treba nositi knjig in v srcu ni bojazni, so li njegove naloge v redu ali ne. Njegova duša pričakuje samo veselja in novih doživljajev. Zamudnikov ni in če je kakšen, ga ne čaka kazen. Dokler ni učitelja, čakajo učenci v veži, po hodnikih, ali pa se pode okrog poslopja. Pretepajo se in kriče polni življenja in mladostne moči. Ko pride učitelj, se malo pomirijo in ga pozdravijo prijateljski, kakor se pozdravljajo sami med seboj. Učitelj odpre učilnico. Vsi vdero za njim, kriče in se prerivajo med vrati. Učitelj gre k omari in deli knjige. Vsak hoče tisto knjigo kakor včeraj, ali ono sosedovo; mnogo jih pa je, ki se še pode po razredu in se pretepajo, dokler se ne umirijo in gredo k učitelju po knjige. Tako mine kmalu bojno razpoloženje in polasti se jih mir in neutrušljiva žeja po učenju. Vsak sede, kamor se mu zljubi. Nekateri na mizo, drugi na klop in tretji na tla. Deklice sede vedno skupaj in so bolj tihe in mirne, kakor njihovi tovariši.

Pouk prične.

Učenci čitajo in vprašujejo učitelja o dotičnih stvareh; razmišljajo, kako je to, kako ono in besede napeljejo pogovor v drugo smer. Tako nastane debata; od čitanja so prišli k zgodovini in nato dalje k računstvu in preko risanja k pisanju itd. Otroška duša je razkošna in si želi vedno izpremembe in to večno notranje vibriranje je izraz svobodnega poleta kvišku, k pravemu, resničnemu življenju. Kdor bi kalil tako otroško razpoloženje, ta bi mu uničil samostojni razvoj in ga zamrežil v temne in ozke ječe, bodisi hote ali nehote. Zato učitelj na Jasni Poljani ne kriči, niti ne kaznuje, ker ve, da jeza in kazen ne rodita ljubezni, nego sovraštvo.

In če hoče miru? Pogovor napelje tako, da se malčki začno zanimati za stvar. Prve čase samo malo, a polagoma nekateri že sami zahtevajo red in urnik. Takih je vedno več in več, družijo se in druge nadležneže, ki se še niso nakričali in naskakali, odženo od sebe k onim najmlajšim kričačem — k začetnikom. Tako nastane iz nereda red in ti resnejši učenci postanejo dobri, v mislih med seboj združeni ljudje. Ljudje — res pravi ljudje, vzrasli iz samega sebe.

Šolsko leto na Jasni Poljani se je pričelo sredi oktobra in končalo začetkom pomladi. Ves čas počitnic so uporabili Tolstoj in ostali učitelji jasnopoljske šole v poučne namene. Tolstoj je hodil z učenci na izlete v gozd, na polja, kopal se je in veselil z njimi.

Tako je bila zasnovana jasnopoljska šola, ki je bila v zgodovini šolstva nekaj novega — revolucionarnega. Tolstoj s svojimi deli na eni strani, a s svojo šolo na drugi je obrnil takrat nase pozornost vsega sveta. Zavrgel je zapadno kulturo, kater je videl v njej pogibelj. Potoval je po Evropi in se zanimal zlasti za šolstvo. Obiskal je šole, a bil je razočaran. Spoznal je, da je šola ječa, beznica, kjer se kroje mlade duše po volji nekaterih ljudi; mesto spoznavanja resnice življenja, se jim cepi v srce laž, da je le ta vreden član družbe, ki se hlapčevsko pokori paragrafu in zavrže svoje srce.

Ko se je vrnil domov, se je zamislil v usodo svojega naroda. Smilil se mu je ubogi mužik, ker je bil v svetu zapostavljen, zato ga je hotel Tolstoj kulturno dvigniti z jasnopoljsko šolo.

Različna so mnenja o Tolstoj kot pedagogu, toda od dne do dne raste število njegovih zagovornikov. Sedaj, ko smo za trenutek pogledali v njegovo šolo, lahko zberemo glavne misli in nauke, ki jih je v njo položil Tolstoj. Prva in glavna zanimivost je prostost šolskega obiska. Svobodno so učenci prihajali v šolo in svobodno odhajali, kadar so hoteli. Toda to je bilo le v začetku. Pozneje so dobili veselje do učenja in ostajali so v šoli še preko določenega časa. Tolstoj je postavil prostost za podlago vzgoji. Vsiljevanje je kakor slabo delo, ki zbudi v človeku vest. Ono pači otroško dušo, ki je mehka in občutljiva. Prosto in svobodno nehanje pospešuje razvoj vsega dobrega, kar je v otroku, a vsiljevanje uničuje in seje zlo. S splošno prostostjo se širi tudi splošni in duševni razvoj otroka, to resnico je Tolstoj potrdil s svojo šolo. Videli smo, kako je vedno bolj raslo zanimanje za šolo, za predmete — za vse. Poleg tega je bila njegova šola vzpodbuda za delavnost otroka. A za to je bilo treba pravega pouka, zanimivega in pestrega. Najti je moral način, v katerem je prišla otrokova delavnost do izraza. Treba je bilo dati otroku prilike, da pokaže svoje veselje do dela, da izrazi svojo energijo. Tak način pouka je bila debata, v kateri je lahko prikazal vsak svoje zanimanje in samodelavnost, v kateri se razvijejo vse pozitivne sile otroka. To je bila velika poteza Tolstoja in čisto nov pojav na šolskem polju. Popolna svoboda je rodila samodelavnost, a samodelavnost je klesala značaje in prave ljudi, čvrste, polne energije in veselja do življenja.

Težko je bilo stališče učitelja v jasnopoljski šoli. Mnogo je zahteval Tolstoj od njega, ne samo, da je bil podkovan vsestransko, temveč predvsem to, da se je znal vživeti v tisto mladostno razpoloženje, živo, vedno se presnavljajoče in skrajno nežno, občutljivo. Vživeti se je moral učitelj in zatajiti svojo avtoriteto, zakaj le tako so videli učenci v njem svojega prijatelja, ki se je z njimi pogovarjal in jim pripovedoval zanimive stvari. Pozneje pa, ko so ga učenci spoznali, so cenili njegovo znanje, spoštovali so ga in ga ljubili. Tako je dosegel učitelj uspehe in nadobudni malčki so postajali vedno

radovednejši, njihove duše bi venomer vsrkavale. Kakor tiha družina so se učili, razmotrivali, delali in v njihovi sredini je bil učitelj, ki se je veselil z njimi in jih ljubil. Tak učitelj in človek je bil Tolstoj. Ljubezen do bližnjega, do teh malih, revnih otrok, ga je osrečavala in življenje v njegovi šoli mu je dalo dokaj lepih misli, a tudi žalostnih in težkih ur. Tolstoj je vzor človeka, a zlasti učitelja.

Poleg tega moramo občudovati v Tolstojevi šoli preprostost in originalnost. Kakor je Rousseau zaklical: »Nazaj k naravi!«, tako je Tolstoj osovražil ves laži-napredek. Največje resnice je iskal v bibliji stare zaveze in jo priznaval za edini vir vsega dobrega. Razumljivo je, da je ravno ta biblija zbudila med učenci posebno zanimanje. Kadar jim je Tolstoj čital iz nje, so ga strastno poslušali; oči so se jim lesketale in nepremično so sedeli dolge ure. Tako vidimo, da ni bila Tolstojeva šola zgolj učilnica, ampak tudi vzgojevalnica plemenitih čustev, ki npravno dvigajo človeka in mu kažejo pot v življenju. V tej potezi je ravno Tolstoj pokazal, kako globoko ljubi svoje ljudstvo in vse človeštvo.

Tolstoj ni samo učil, opazoval je tudi učence in taka opazovanja so rodila marsikatero izkušnjo. Vse doživljaje je Tolstoj beležil v posebna poročila, kjer piše o svoji šoli in o učencih. Iz takega poročila razvidimo njegove globoke misli in umetniško dušo. Vodi nas po tihih potih svojih razmišljanj, kjer je vsaka malenkost lepo zarisana, vsako najmanjše spoznanje skrbno pretehtano in jasno izoblikovano. Resnico odkriva v besedah, ki žive, ki si utirajo pot v naša srca. Taka so vsa njegova dela in tudi pedagoški spisi.

Marsikateri izmed vas si bo mislil, da je z njegovo smrtjo propadla tudi njegova šola in njegovi lepi načrti. Počastimo njegov spomin, pojdemo na tiho romanje v Jasno Poljano — v domovino Tolstojevo in pogledimo, kaj delajo njegovi nasledniki.

Njegova hči Tatjana je spremenila Jasno Poljano v nov svet, kjer se svobodno giblje okrog 800 revnih kmečkih in delavskih otrok. Vse imetje, ki ga je zapustil Tolstoj, je postalo last nove otroške državnice na Jasni Poljani. Otroci opravljajo vsa dela na polju in doma; v šolah uče Tolstojevi učenci iz knjig, ki jih je spisal on sam; povsod veje njegov nesmrtni duh. Tu najdemo vse, kar spada v tako otroško republiko: otroško gledališče, pevski zbor, muzej in različne šole za obrti. V Jasni Poljani srečavamo mlade krojače, čevljarje, strojnike, mizarje... Tudi otroškega vrtca ne pogrešamo in telovadnice. Otroci vodijo vse sami, razdele si delo in preskrbe si hrano, učitelji jih puste in se ne vmešavajo — prostost vlada v tem svobodnem otroškem svetu.

Tako je danes življenje na Jasni Poljani resnično vredno veselja in pogleda v bodočnost. In tam, kjer je nekoč oral Tolstoj sam, tam orje in seje danes na stotine otrok, ki jih je on tako ljubil, a njegov dom je oživel — postal je otroško kraljestvo.

Tako sem poizkusil podati v skromnih potezah njegovo pedagoško delovanje na Jasni Poljani, za katero je daroval svoje najlepše in najplemenitejše misli, da jih podari nam in zanamcem. Lepa je njegova dedščina, toda mi je dovolj ne cenimo. Šele tedaj, ko bomo njegove nauke sprejeli v svoja srca in stopili na pot, ki nam jo je pokazal on, tedaj bo blagoslov z nami in s celim človeštvom. Na pot, za njim — k vstajenju!

Zmagoslav:

Nekaj misli Tolstoja o vzgoji in izobrazbi.

(Odlomki iz pisem in dnevnikov Tolstoja po zbranih spisih. Recitacija na proslavi Tolstoja v Mariboru.)

Vzgoja je zamotana in težka stvar tako dolgo, dokler hočemo vzgajati otroke, ne da bi sami sebe vzgajali. Ko pa vidimo, da sami vzgajamo druge potom sebe, nam ostane še samo vprašanje o življenju: »Kako naj mi sami živimo?« Ne poznam niti enega načina vzgoje, kateri ne bi vseboval tudi samovzgoje. Kako naj otroke vzgajamo, hranimo, uspavamo in učimo? Ravno tako kot nas same! Če oče in mati zmerno uživata, spita, se dostojno oblačita, delata in učita, bodo prav tako delali tudi otroci.

K vzgoji bi dal dveje pravil:

Kdor hoče vzgajati, mora vedno in trajno delati na lastnem izpopolnjevanju in ne sme nič prikrivati otrokom iz lastnega življenja. Boljše je, če poznajo otroci slabosti svojih staršev, kakor pa da vidijo, da živijo starši dvojno življenje. Vse vzgojne težkoče izvirajo od tega, da starši ne popravljajo svojih napak, medtem ko jih očitajo svojim otrokom. Otroci so moralno bolj razviti, kakor odrasli. Ni potrebno, da kdo razodene otrokom napake staršev, ker jih oni sami čutijo in vidijo, da celo včasih najhujšo napako — hinavščino; otroci izgubijo do staršev vsako spoštovanje. Zelo pogosti pojav je hinavščina staršev pri vzgoji otrok. Občutljivejši otroci to takoj opazijo, se obrnejo vstran in se sami pokvarijo.

Resnica je temeljni pogoj vseh duševnih vplivov in zato prvi pogoj vzgoje. Da pa lahko pokažemo otrokom vso resnico našega življenja, moramo lastno življenje dobro usmeriti. V samovzgoji, ki je pravzaprav vse, je vsebovana vzgoja drugih.

Vzgoja je vplivanje na srce tistega, ki ga vzgajamo. Pri vzgoji pa je velikega pomena vzgled. Otrok vidi, da sem jezen in da žalim druge, da se prilizujem in hlinim, da opravljam in obrekujem ter da gledam samo na to, kako bi se zabaval — ali otrok vidi pri meni ponižnost, pridnost, vzdržnost, resnicoljubnost, usmiljenost; vsa ta dejanja, najsi bodo dobra ali slaba, vplivajo veliko bolj, kakor še tako učen in zaupljiv pouk.

Vsa vzgoja nas po vzgledih zopet privede do spopolnjevanja samega sebe.

Ni samo težko, temveč tudi nemogoče, da bi vzgajali otroke; če smo sami slabi; otroška vzgoja ni nič drugega, kakor samospolnjevanje, h kateremu nihče toliko ne pripomore kot otrok sam.

Kakor je smešna zahteva tistih, ki pijančujejo, kadijo, čezmerno jedo, nič ne delajo in noč spreminjajo v dan, — da jim zdravnik vrne zdravje, tako je tudi smešna zahteva tistih, ki hočejo vedeti, kako bi naj dali svojim otrokom moralno vzgojo, če so sami nemoralni.

Vsa vzgoja obstoji v vedno večjem spoznavanju lastnih napak in v osamosvojitvi od teh. In to lahko stori vsak v svojem življenskem položaju. To je najbolj mogočno orodje, ki ga ima človek pri vplivanju na ljudi in otroke.

Vsak živi le zato, da razvije lastno osebnost. Današnja vzgoja pa jo zabriše.

L. N. Tolstoj.

Avgust Šuligoj:

Stanovanjske razmere in njih vpliv na otroka.

Pojdite obiskat kraje bede in najtemnejšega siromaštval Sredi grozot in trpljenja nastaja oaza. Reveži naj dobe idealen dom, ki naj bo njihov. V onih predelih, kjer vladata revščina in grehote, se pričinja delo npravstvenega odrešenja. Ljudska duša se osvoboja oklepa, strasti, grozot, nevednosti. Tudi mali bodo dobili svoj dom. Novi rod hoče priklicati nov čas, ko naj se beda ne obžaluje samo, ampak se stre.

Dr. M. Montessori (ob priliki otvoritve prvega otroškega zavetišča v Rimu v delu siromakov).

Lansko leto, ob priliki šolskega izleta na Cerkniško jezero, so nas tamkajšnji ljudje nekako čudno opazovali ter se med seboj pomenkovali, čeprav so bili vajeni pogostih sličnih obiskov. Kaj je zbudilo pri ljudeh pozornost? Bledoličnost in šibkost teh otrok. »Odkod ste in čigavi so ti otroci?« »Iz Trbovelj — knapi.« »Kaj res hudič Trbovlje trese, da so ti otroci talká reveži?« »Ne hudič, temveč razmere, v katerih žive, so vzrok temu.«

Pa poglejmo si jih. Stopimo v eno izmed delavskih stanovanjskih hiš, v kasarno — Glažuto imenovano. (To je bila svoj čas steklarna, danes je dom krščenihi.) V tej kasarni je 52 družinskih stanovanj z 1 sobo in kuhinjo; 2 družinski stanovanji s sobo in kuhinjo skupaj ter 2 veliki sobi za samce. Tu ima dom 340 ljudi, od katerih odpade 292 na 59 družin in 58 samcev. Štiri družine imajo sostanovalce, podnajemnike — popolne družine. Katakombe, to je prva beseda, ki spada, da jo izustiš, ko stopiš med te stene. Na razne strani te vodijo ozki betonski hodniki, kamor nima pristopa dnevna luč, tako, da se v kratkem skoro ne moreš več orijentirati. V kotu opaziš kopico 14—16 letnih dečkov s kartami v rokah, ki igrajo za težko prisluženi denar, katerega so izmuznili staršem (drugače ne morejo, ker so brezposelni). To družbo občuduje kopica šolarjev, saj je vendar to važnejše zanje, nego pouk. V psovkah in kletvinah zaslužijo najboljši red. Po umazanih, betonskih tleh zaduhlega hodnika se kotali bosonoga, raztrgana mladež, katera je velikokrat prepuščena sama sebi in stopa korakoma naproti boginji Morani, katera je iz tega »zavetišča« v zadnjih 10 letih iztrgala le s pljučnimi boleznimi 39,6% vseh umrlih. Da so ti revčki dostikrat tudi priča živim nemoralnim prizorom, o tem ni dvoma; saj so v tej hiši od letošnjih 6 novorojenih 4 nezakonski. Ob hodnikih stoje zaduhle kuhinje, v katere nikdar ne posije solnce. Razsvetljene so z električno lučjo. $\frac{9}{7}$ kuhinj je tlakovanih z betonom, komaj $\frac{1}{7}$ jih ima lesen pod. Tu je središče družinskega življenja in mnogim tudi nočno počivališče, posebno otrokom. Opremljene so s skromno, dostikrat razpadajočo opremo, kakor tudi sobe, v katere se pride iz kuhinje. Ob vsch stenah sobe so postelje, ker družine so velike. Večji del teh stanovalcev je vsled slabih razmer otopel ter nima veliko čuta za snago in red. Da so tu doma stenice in druga golazen, je samo ob sebi razumljivo.

Vse to kričeče razmere imajo velik vpliv na telesni in tudi duševni razvoj stanovalcev, osobito otrok.

Po rojstnih in mrtvaških knjigah tuk. župnije sem zasledoval za 10 let nazaj in ugotovil sledeče:

V tej dobi je bilo rojenih v »Glažuti« 92 otrok, od teh 12 nezakonskih. Nezakonski so se pomnožili v zadnjem času tako, da odpadejo 4 na letošnje leto (od 6 letošnjih novorojenčkov). Ti otroci so plod slabih gospodarskih razmer in ni opravičljivo, ako nekateri trdijo, da so sad moralne pokvarjenosti.

Vzroki umrljivosti: Tekom omenjene dobe je umrlo 53 ljudi in sicer: za raznimi tuberkulozami 39·6%; za raznimi vnetji 13·2%; za življensko oslabelostjo 9·4%; za prezgodnjim porodom 5·6%; za tifusom, škrlatinko in kozami 7·5%; vsled starosti 7·5%; za ostalimi beleznimi 17·2%.

Pljučne bolezni in razna vnetja so zahtevala največ žrtev in to izvira največ radi zatohlosti hodnikov in kuhinj, kjer preživi mladina svoje urice in kjer tudi mnogi prenočujejo. Prezgodnjim porodom in življenski oslabelosti dojenčkov je vzrok slabotnost in neodpornost mater.

Te številke nam potrjujejo, da so ti reveži velik del žrtve nehygienjskih in slabih stanovanjskih razmer.

Podrobnejše sem pa številčno proučil porastek šolskih otrok V tej hiši ima dom 41 šoloobveznih otrok. Šolo jih obiskuje 40, 1 je telesno nesposoben. Zmeril in stehal sem jih in dognal, da jih 90% ni doseglo normalne višine in 90% ne normalne teže. Od vseh rudarskih otrok (545) v dekliški in deški šoli v Trbovljah-Vode, čigar rednik je v resnici rudar ali delavec, jih je zaostalo 84·85% v višini, v teži pa 69·66%. Kakor so ti podatki že sami dovolj težki, postajajo torej otroci v Glažuti še za temi povprečnimi merami vse rudarske dece za 5·15% v višini, v teži pa celo za 20·34%. To razliko si lahko razlagamo samo na račun izrednih stanovanjskih razmer v Glažuti. Držal sem se Stratzove normale. Povprečno je vsak zaostal v višini 8·8 cm, v teži pa 3·8 kg.

V posameznih letih so ti otroci zaostali za Stratzovimi normalami¹ za sledeče količine:

V starostni dobi v letu	D E Č K I		D E K L I C E	
	v višini v cm	na teži v kg	v višini v cm	na teži v kg
7	3—	2—	9—	2·3
8	8·7	3—	11·3	4·8
9	9·4	1·4	5·5	3·6
10	12—	4·5	0·5	3—
11	2—	+ 3·5	12—	4·2
12	13·5	7—	13·7	7·3
13	—	—	23—	11—
14	8·2	5·1	1—	2—

Kako in kje spe ti otroci?

Sami na postelji spe le 3, t. j. 7·5%; vsi drugi po številu 37, t. j. 92·5% pa skupaj ali na tleh brez mehke podlage.

¹ Stratzove normale je priobčil dr. Zgeč v študiji »Razvoj otroka v šolski dobi« (Pedag. Zbornik 1926).

Družijo se: sestra z bratom v 4 slučajih, t. j. 10%; sestra s sestro v 11 slučajih, t. j. 27·5%; sestra z materjo v 8 slučajih, t. j. 20%; brat s sestro v 1 slučaju, t. j. 2·5%; brat z bratom v 7 slučajih, t. j. 17·5%; brat z očetom v 2 slučajih, t. j. 5%; brat z materjo v 1 slučaju, t. j. 2·5%; na tleh (podlaga le cunjé) v 2 slučajih, t. j. 5%; na skrinji (podlaga le cunjé) v 1 slučaju, t. j. 2·5%.

Te mrtve številke ne govore — temveč kriče! Tovariši in tovarišice — pa tudi vsa javnost — če vam je za resen napredek vzgoje v današnji »prosvetljeni dobi«, oglejte si te črne številke! Premislite, katera bo pot k zboljšanju teh žalostnih dejstev — ki niso edinstveni v tej »Glažuti« in ne samo v Trbovljah.

Albert Žerjav:

Nekaj o lepopisju in izboru lepopisne snovi na višji stopnji.

I.

Nisem prijel za pero v namenu, da bi pojasnjeval začetni pouk v elementarnem pisanju na osnovni šoli, saj bi to tudi ne spadalo v okvir naše razprave. Primerne in iz lastne prakse izvirajoče tozadevne napotke, smeri in načela nam razlaga Zmago Bregant na podrobnejši način v svoji praktični knjigi »Elementarni razred«, ki kaže popolen prelom z dosedanjo prakso poučevanja elementarnega pisanja po naših šolah. Na drugi strani pa se je dotaknil lepopisnega pouka Julij Kontler in sicer v 9. do 10. številki »Popotnika« iz l. 1925., kjer nastopa proti analitično-sintetični metodi lepopisnih ur (vzorna črka, analiza, vaja v pisanju delov, sinteza, druženje delov v celoto) in sicer z utemeljenim razlogom, »ker motijo avtomatični proces pisanja, ki je vedno sintetičen«.

Najprej tole dejstvo, ki ga prinesejo bodoča leta: ko se bo v začetnem razredu reformiral elementarni pouk v pisanju, potem zadobe učenci na srednji in višji učni stopnji tako pisavo, ki se ni razvijala po poti korekture učitelja (vzorno posnemanje), temveč paralelno z razvojem otroka in njegove rastoče duševnosti. Z izstopom poslednjih učencev, ki so morali prebiti vso svojo živo in prelivajočo se mladost v šoli učilnici, premine tudi zastarel in nepriroden pouk v pisanju, ki ovira učencem potrebno prostost in osebno izražanje.

Kljub temu, da imamo na višjih stopnjah številnih šol še vedno stalen opravek z učenci stare šole v malone vseh panogah pouka, vendar se da v mejah možnosti izboljšati kvalitativna in kvantitativna stran lepopisnega pouka zlasti s tem, da se sistematično odpravljajo priučene napake pisalnih oblik, nenaravne poteze črke, neenotnost v ritmu pisave, neprimerne lege roke in zvezka i. dr. neprirodnosti... Tosmeren stalen pouk privede končno učence le do tega, da pred izstopom iz šole zamenjajo s

posnemanjem in korekturo priučeno pisavo (kaligrafija!) z lastno — individualno, ki je neke vrste notoričen izraz učenčeve psihofizične energije in njegovega osebnega razvoja.

II.

Ko sem še sam trgal hlače po šolskih klopeh, se živo spominjam, da nisem nič kaj ljubil lepopisnih ur in lepopisja, kajti pojavil se je skrit občutek tam nekje globoko v duši, da se v primeri z drugimi predmeti ves lepopišni pouk noče nikamor premakniti s svojega začetnega težišča. Kjer smo pričeli v začetku leta, tam nas je našel sklep šolskega leta, ne da bi se vsaj za nekaj pediti premaknili s stalne točke, ki se je vrtela okrog pisanja kaligrafičnih črk, razstavljanja in vezanja golih pisalnih oblik in podobnega. Posebej hočem reči, da je imela lepopisna ura vse preveč obvezen in tudi očitien — lepopišen značaj, kar je imelo za neposredno posledico, da sem pisal tem slabše, čim boljši in višji namen je silil na dan pri vsaki lepopišni vaji. Ni morda neupravičena trditev, da se ta moj nekdanji občutek še tudi danes zaporedno obnavlja v marsikaterem današnjem (tudi mojem?) učencu, ki pogrša tudi v lepopisju svobodnega izražanja in duševnega sproščenja, ki odpira prirodne smeri izživljanja; kajti iz nekaterih šol še vedno prinašajo učenci take lepopišne zvezke, ki potrjujejo zgornjo trditev na očigleden način. Celo na nekaterih višjih učnih stopnjah se še drže lepopišne ure starega »metodičnega kopita«: vzorna črka, njena analiza, sinteza sestavnih delov črke, napisovanje brezpomembnih besed in prisiljenih vzornih stavkov...

Primarnemu načelu po individualni pisavi pa se k lepopisju pridružuje tudi — koncentracijski moment pouka. Po dosedanji metodi se navadno smatra za lepopis (kaligrafijo) samo ona pisava, ki se izvršuje v zato predpisane lepopišne zvezke, medtem ko piše učenec v druge zvezke za svojo uporabo z lastnim rokopisom, ki se močno razlikuje od lepopisja v lepopišnih zvezkih. Tako se neredkokrat dogodi, da ima v razredu mnogo učencev po dvoje vrst različnih pisav: kaligrafično priučeno in individualno, ki jo uporablja učenec dosledno v svojem praktičnem življenju po izstopu iz šole. Da zamore lepopišje zajemati svojo snov iz poedinih učnih predmetov in panog realističnega pouka, mi ni treba še posebej pojasnjevati in dokazovati koncentracijske vrednosti takega učnega postopka. Skupni razredni opravki, kakor: opisovanje šolskih risarskih izdelkov, ilustriranje platnic zvezka, ovite knjige itd. ... zamorejo s polno pravico izpolnjevati to ali ono lepopišno uro, seveda z individualnim lepopišjem vsakega posameznega učenca v razredu. Nadalje je treba tudi priznati, da sta spisje in risanje s tehnične strani pravzaprav neke vrste lepopisja, ker veže spisje in risanje neka tehnična sorodnost z lepopišjem, oziroma pisavo z risanjem.

V neposredni zvezi z navadnim lepopišjem je torej dekorativno pisanje ali risopisje, čemur je dokaz želja mnogih učencev, da imajo lepopišne vaje tudi svoje dekoracije kakor okno svojo zaveso. Primerna ilustracija ali prosto stiliziranje šele da lepopišnemu izdelku neko plastično ozadje in odgovarjajoč okvir. In šolska mladina je zelo iznajdljiva v enopoteznih in prostočrtnih dekoracijah, ki so obenem verno ogledalo učenčevega okusa in estetskega čuta.

Ne posegam predaleč, če dostavljam, da se zamore učenca z dekorativnim pisanjem napotiti celo k razumevanju — domače umetnosti in

narodnega stila (gl. A. Sičeve zbirke!), ki ga je najti na vseh starejših predmetih v domači slovenski hiši, kamor še ni zašel meščanski modernizem. Zlasti starejše pohištvo in čebelnjaki hranijo zanimive sledove domače umetnosti, ki jo novi čas kaj naglo in spretno briše. In taka snov je vredna lepopisja!

III.

Če pri lepopisnem pouku uvažujem navedena splošna načela, mi vse- kakor nedostaje časa, da bi se sukal ves lepopisni pouk na srednji ali celo na višji stopnji okoli »metodičnih obravnav« posameznih velikih in malih črk, napisovanja malovrednih besed, stavkov, moralnih in lepo zve- nečih rekov in pregovorov, ki se jih itak ne držimo, temveč imam na izbero ogromen in hkratu zanimiv material iz kompleksnega življenja, pred katerim ne smemo zapirati šolskih vrat ali oken v nobenem razredu. In lepopisne ure postanejo ravno tako zanimive, izobraževalne in vzgojevalne kot ostale ure pouka, ko donašamo z učenci vred sveže zemljepisno, računsko, zgodovinsko... gradivo v medsebojno razpravo. Takrat tudi mine tisto zdehanje učencev, razumljiva nerazpoloženost učenca kakor učitelja za pisanje ter enolična in odbijajoča oblika pismenih izdelkov.

Da za sklep navedem samo nekaj primernih virov, ki dado dovolj snovi za celoleten zanimiv in vse razširjajoč lepopisni pouk na srednji in višji učni stopnji:

1. Predmetna snov iz zemljepisja, računstva, zgodovine i. dr. panog pouka (koncentracijski oziri).

2. Pregovori, vzorni sestavki v vezani in nevezani besedi, prigodnice šaljivega in resnega značaja, vremenske napovedi in prerokbe, ki so produkt opazovanja ponavljajočih se atmosferskih pojavov in prirodnih zakonitosti, pomembnejša ljudska poezija v okraju, pokrajini, in podobna snov.

3. Narodno blago na starinskem pohištvu (omarah, posteljah, skrinjah, podobah itd.), na čebelnjakih, podstrešju, sodih i. dr. predmetih. Primerni posneti okraski služijo kot dekoracija lepopisnim izdelkom, zlasti takrat, če se veže ilustracija z vsebino izdelka in obratno.

4. Nagrobni napisi na spomenikih in križih, na pokopališčih in tudi drugod (kulturno-zgodovinski motivi), kar je primerno za dneve okrog Vseh svetih... Učenci naj sami zbirajo tozadevno gradivo, določajo neredke pogreške v napisih in jih popravljajo. Vsaj enkrat na leto naj se izvrši skupni razredni obisk domačega pokopališča (umrli sošolec, učitelj, učiljica...).

5. Reklama in propaganda. a) Napisne table obrtnikov in rokodelcev na vasi, v trgu in mestu (gostilna, trgovina, kovačnica, čevljarska, krojaška delavnica i. dr. prostori).

b) Napisi na javnih poslopih in palačah (pošta, orožniška postaja, sodnija, davkarinja, posojilnica in hranilnica, domovi raznih domačih društev, občina itd.).

c) Svarilna znamenja ob cesti, reki, mostu, železniški progi, predoru... (za pešce, voznike, avtomobiliste), krajepisne občinsko-srezke table, kaži-pota na križiščih cest in podobna praktična opozorila za popotnike in voznike.

č) Društvena vabila in plakati domačih organizacij, sosednih društev in podjetij. V čem tiči efekt raznih javnih znamenj in opozoril? Itd.

Ravnokar navedena snov je visoke praktične in aktualne vrednosti. S tem se privadi mladino, da ne hodi po svetu zaprtih oči, da ne vidi samo tega, kar nese v usta, itd. In če se otroke navaja dosledno na opazovanje, znajo mlade oči iztakniti marsikaj in se tako izogniti event. nezgodam na cesti, železnici in drugod. Naštetega lepopsisnega gradiva si skoro ne moremo misliti brez dekoracij in podobnih ilustracij, zato prehaja tako lepopsisje neposredno v individualno risopisje.

Radi čim večje raznovrstnosti in vsestranske prilagoditve menjujemo material, s katerim pišemo (pero, svinčnik, ošiljeni leseni klinčki...) in na katerega pišemo (zvezek, risalni papir, lepenka...). Tudi kvalitativna stran pisave se ravna z ozirom na zastavljeni cilj in značaj lepopsisnega izdelka (velikost črk, pisanje v raznih smereh, poševnih in krožnih itd...).

S predvidenim lepopsisnim poukom, ki je izobraževalen, zanimiv in vzgojevalen, se bo zadovoljilo interesu učenca, učitelja in kar je glavno: zahtevi širokega življenja...

J. Jurančič:

Miklavž prihaja ...

(Iz elementarnega razreda.)

Bilo je na Miklavževo. V deci so živeli še sveži spomini na prejšnji večer. Mnogim je kar odleglo, da je minil čas pričakovanja in strahu; oni pa, ki jih je Miklavž prezrl, so poslušali z ljubosumnostjo svoje srečnejše tovariše, ki so znali toliko povedati o svetnišku in parklju — sami bodo morali čakati še eno celo, dolgo leto.

Vsi so govorili naenkrat, vsak je hotel s pripovedovanjem o svojem doživljaju prekričati drugega. Prav nič jih nisem mogel razumeti.

»Ali slišite drug drugega,« sem vprašal. Enodušno odkimavanje. »Ker vsi naenkrat govorite, vas ne morem razumeti; če bi eden za drugim pripovedoval, danes nismo gotovi. Vendar pa bi rad vedel, kako je sinoči bilo in kod je hodil Miklavž.«

Sklenili smo, da doživlja je vsak napiše, nariše ali drugače izrazi. Razred se je podal na delo. Eni so risali, drugi sestavljali s palčkami in koruzo, tretji modelirali. Vsi so hiteli, da mi čim verneje predočijo skrivnostno doživetje pretekle noči. Vsaka poteza v nastajajočem izdelku je predstavljala gotovo dejanje in imela svoj pomen...

V treh dneh smo snov izčrpali. Otroci so si ob tem »prisvojili« več števil, črk, se urili v konkretnem in abstraktnem miselnem izrazu ter si osvojili material, ki so ga uporabljali pri delu.

Učno enoto »Miklavž« sem zaključil z legendo o sv. Miklavžu. Sedel sem med učence, razvrstili so se okoli mene in poslušali:

»V daljnem, daljnem kraju je živel dobrosrčen škof, sv. Miklavž. V bližini njegove hiše je stanoval siromašen delavec s tremi hčerkami. Vsi so bili pridni in dobri. Živel je samo od očetovega zaslužka. Sredi zime je oče

nevarno zbolel. Nekaj dni so živeli ob prištedenem denarju. Ko pa so prihranki pošli, je zaskrbelo hčerke, kako si bodo odslej oskrbovale vsakdanji kruh in kurjavo.

Za stisko je zvedel sv. Miklavž. Ker je bil usmiljenega srca, je sklenil, da deklicam pomaga.

Zvečer, ko je bilo že temno in so vsenaokoli ljudje že spali, je sv. Miklavž vzel iz svoje omare mošnjo cekinov in se napotil proti koči, kjer je prebivala revna delavčeva družinica. Splazil se je k oknu, ga neslišno odprl in spustil mošnjo v izbo.

Drugi dan so hčerke našle zaklad. Razjokale so se od veselja nad nenavadno pomočjo; sedaj niso več stradali in zmrzovali. Lepo so postregle bolnemu očetu, ki je kmalu ozdravel.

In glej čudo! Vsak dan je družinica razdajala denar in kupovala živež — a mošnja je ostala polna do dones.«

Kratek molk in nato živahno otroško čebljanje o legendi. — Zopet posežem vmes: »Tudi sinoči je hodil sv. Miklavž in nosil pridnim otrokom darove.«

»Saj ni res, odrasli so se napravili za Miklavža in nas strašili; darove, ki smo jih dobili, pa so kupili starši na sejmu,« se je ojunatil eden od malih; nekaj učencev mu je pritrjevalo, drugi zopet so ugovarjali.

Spoznal sem, da je večina prepričana, da hodi k pridnim otrokom pravi svetnik; nekaj otrok pa je vedelo, da se oblačijo ljudje. Ti so dokazovali prvim, da so spoznali v Miklavžu svojega brata, sestro, ali da so prisluškovali, kako so govorili odrasli o tem, da se bodo oblekli v Miklavža. Večina je odnehala v toliko, da se mogoče tuintam ljudje res igrajo Miklavže, a »pravi« Miklavž obstoja kljub temu.

Malčki so se razgrel. Videl sem, da je bilo vprašanje zanje tolike važnosti, da so vse mišljenje osredotočili samo na Miklavža. Ko je spor dosegel vrhunec, so me naprosili, da razsodim.

Gotovo se mi ne bi posrečilo, da bi prepričal manjšino o »pravem« Miklavžu; bil bi pa tudi zločin v dvajsetem stoletju lagati deci o pristnosti Miklavža, ko je že enkrat spoznala, da je vse samo star običaj. Vsako posredovanje bi bilo tukaj brezuspešno.

Obrnil sem se do onih, ki verujejo v Miklavža. Ko bi jim naravnost povedal, da pravega Miklavža ni, bi podrl zaupanje v starše, ki so jih v tem prepričali; dal pa bi tudi preočito zadoščenje manjšini, ki na račun nevedne večine zbija šale. Vendar je potrebno, da uredim spor ter deco usmerim, da se bo pečala nadalje s tem vprašanjem, ga zasledovala in se sama dokopala do resnice. Prišel sem razgovor. Drug za drugim so mi pripovedovali učenci, ob kateri uri je bil pravi Miklavž pri njih. Na napovedanih urah, ki sem jih istočasno pisal na tablo, so razvideli, da je bil svetnik v večih hišah ob isti uri. »To vendar mi mogoče, ker je svetnik samo eden.« Opozoril sem jih nadalje, da je obiskal Miklavž še isti večer tudi Marenberg, Avstrijo, Maribor...

Razigrano razpoloženje se je poglelo; opazil sem, da so pričeli oni, ki so slepo verovali v resničnost bajke, kritično motriti okolnosti, ki so pretekli večer spremljale Miklavževo prikazen.

Vodim jih dalje.

»Sv. Miklavž je svetnik. Ali je parkelj tudi svetnik?«

»Kaj še, parkelj je sam peklenšček iz pekla.«

»Ali je mogoče, da hodita svetnik in peklenšček skupaj?!«

Molk. Na otroških obrazih se je odsev razglabljanja začrtal še ostreje.

»K sosedovim pa je prišel samo parkelj,« se je oglasil mali Tonče.

»Peklenščka se ljudje strašno boje. Ali so se ga pri sosedovih zelo ustrašili?«

»Samo mali, mati in dekla pa sta mu še svetili do vrat.«

* * *

Pogovor o Miklavžu je bil končan. Poslednjih besed nisem hotel izgovoriti, resnice nisem hotel prinesiti deci na krožniku, kakor ji nosi Miklavž darove. Videl sem, kako je v malčkih vstajal kritičen duh, ki naj jih ob premotrivanju doživljajev in okolnosti privede do čiste resnice. In k temu vendar hoče šola privedi človeka.

Leo Pibrovec:

Božič — veselje mladine.

(Iz šolskega dela v elementarnem razredu na Jesenicah.)

Z radostjo se spominjam blaženega časa, ki sem ga preživel lansko leto kot učitelj-vzgojitelj v krogu izročene mi dece v elementarnem razredu. Sredi te mladine sem bil srečen in mlad. Otrok sem bil med otroci in le kot tak sem lahko vzbujal v deci povodom božičnega čustvovanja sorodne strune srca.

V naslednjem podajam nekoliko odlomkov iz svojega lanskega dela in doživljanja v svojem razredu, ki naj pojasnjuje način mojega šolskega dela.

V lažje umevanje nekaj opazk o mojem učnem postopku. Karakteristično za otroka je: 1. da se hoče in mora gibati; 2. da samo konkretno misli; 3. da zanimanje hitro menjava.

Zato vodim pri pouku račun glede gibanja, obravnavam samo to, kar otroci lahko s svojimi čuti dojemajo (domostalen pouk; doživljaji, ogledi, praznovanja, obhajanja, slavnosti) in uveden imam skupnostni pouk. (Učno snov menjam, kadar zahteva to pojemanje interesa).

Učna snov je popolnoma prepletena z vsakdanjim življenjem. — Vsaka reč, vsak problem, se obravnava v obliki debate. Ker prevladuje aktualnost, je zanimanje tu, disciplina pa se pojavi sama ob sebi. Otrok hoče pripovedovati, vedeti, znati, ustvarjati. Če ima gotov cilj pred seboj, razvija v tej smeri svoje zmožnosti in svoje sile. — Otroci so mi popolnoma odkriti. Poznam jih in dana mi je možnost, da njih razvoj lahko pospešujem.

(O svojem učnem postopku hočem v kratkem podrobneje poročati.)

Kako sem torej vodil pouk pred Božičem? Evo, nekoliko zgledov, ki bodo dali morebiti pobude za učni postopek tudi drugje.

(Pripominjam, da puščam otroško izraževanje neizpremenjeno. — Navajam radi pomanjkanja prostora samo odlomke.)

* * *

Vzbujanje spominov na „Miklavževo“.

Učenec: Lepo je bilo, ko smo še pričakovali sv. Miklavža.

Učitelj: Da, veselili ste se darov, ki ste jih želeli prejeti: Kaj ne, radi bi videli, da se sv. Miklavž kar zopet povrne?

Učenec: O, pa ne pride tako kmalu.

Učenec: Poletí »bo«, potem bo šele »spet« sv. Miklavž. (Otrok še nima časovnih pojmov.)

Učenec: Najprej bo Božič.

Vsi: Da, Božič. Pa jaslice bomo »imeli«. Pa »kristbaum«.

Učenec: To je pa — nemško.

Učitelj: Da. Slovenski otroci ne smejo izgovarjati nemških besed. Nemci se nam bodo posmehovali. Rekli bodo: »To so slovenski otroci, kra-
dejo nam besede, ker svojih ne poznajo.«

Učenec: Drevo moramo reči.

Učenec: Božično drevo.

Učitelj: Da, božično drevesce.

Učenci: Božično drevesce. — Prosim, pri nas imamo božično drevesce. — Pri nas tudi. — Lepo je takrat. — Pa meni je prinesel...

Učenec: Pa jaslice imamo. Tih se najbolj veselim!

Učitelj: V resnici, lepo je o Božiču.

Učitelj: Spominjam se tudi jaz, kako smo v mojih mladih letih »delali« jaslice in kako smo okraševali božično drevesce.

Učenec: Prosim, ali ste vi tudi izrezovali pastirce?

Učitelj: Tudi jaz sem izrezoval pastirčke.

Učenec: Pri nas jih tudi izrezujemo. Prosim, ali smem povedati nekaj o jaslicah?

Učitelj: Če so vsi tvoji tovariši zato?

Vsi: Da, da, pove naj! O jaslicah vedno radi slišimo. (Omeniti moram, da smo o pomenu Božiča že razpravljali. Veliko jim je povedal o tem g. vero-
učitelj.)

Poročilo o jaslicah.

Učenec L.: Z atom greva po mah. Poj ga pa damo na desko »kokar« je na zidu, pa »štalco« gor damo, pa pastirčke, poj pa luč gori, pa tako je lepo, pa molimo tudi. — Sem izgovoril.

Debata (ki jo vodi učenec L.):

Učenec: Moraš reči hlevček, ne pa »štalco«. — (Učenec L. pritrdi svo-
jemu tovarišu.)

Učenec: Ti, kam pa gresta po mah?

L.: V Mirco, visoko gor v goro.

Učenec: Mi pa ga gremo iskat v Mužaklo.

Učenec: Saj je mah povsod.

Učenec: O, pa ni. Mah ni povsod. Kdor ne ve zanj, ga dolgo išče.

Učenec: Samo tam je, kjer so skale, po skalah je.

Učenec: Pa samo tam, če je mokro, tam je veliko mahu.

Učenec: Tam »kokar« voda pride ven iz zemlje.

Učitelj: Da, kaj ne, tam, kjer pride voda ven iz zemlje?

¹ Napake korigiram neopaženo na ta način, da ponavljam izgovorjene besede pravilno. Pa ne vedno, ker ni treba. Z različnim in pravilnim učiteljevim govorjenjem se napake počasi same iztrebijo.

Učenec: Da, kjer pride voda ven.

Učenec: Saj smo videli, k' smo izlet »imeli«.

Vsi: Da. Pa tudi praprot raste tam...

Učenec: Ti, pa rekel si, da ga daste na desko na zidu. Kje pa je tista deska? Ali je vedno na zidu?

L.: Mi jo šele »damo« na zid. Pribijemo jo.

Učenec: Kakor pri nas. Pri nas jo tudi pribijemo.

Učitelj: Dobro. Pa se pogovorimo kaj več o tej deski.

Pojmi oblikoslovja.

Učenec: Prosim, jaz jo bom narisal. (Učenec nariše desko. Pri tem izvajamo pojma trikotnik in trioglat.)

Učenec: Jaz pa vem, zakaj mora biti deska trioglata: zato, da pride en ogel (gre pokazat v kot k zidu).

Učitelj: Da, en ogel pride v kot.

Učenec (korigira): Da, tako mislim, en ogel pride v kot.

Izrezovanje.

Učenec: Prosim, izrežimo iz papirja tak trikotnik; tako desko. (Na splošno željo izrežejo iz lepenke trikotnik. — Samodelavnost otrok. Pred izrezovanjem določimo potom debate način dela in dečke, ki bodo delo izvršili.)

Ko smo »desko« iz lepenke izrezali, smo jo prislonili v kot k zidu. Brž so otroci ugotovili, da potrebujemo za to 3 žeblje: 2 spredaj — spodaj; enega zadaj — zgoraj.

Računstvo.

Učenec: S šestimi žebli pribijemo lahko dve deski, zato, ker je dvakrat 3 šest.

Učenec: Dve deski imata 6 oglov.

Učenci: 6 oglov in dve deski je pa 8 reči.

Učenec: 8 reči. Če pa 3 žeblje proč damo, je pa samo 5 reči, zato, ker je 8 proč 5 tri.

Učenec: Deska ima 3 ogle, tabla pa 4. Enega ima več.

Učenec: Deska in še tabla imata pa 7 oglov. — Tako smo računali dalj časa. Vsako nejasnost smo ponazorovali tudi s ploščicami in posnemanji. Zabijali smo žeblje v zid (posnemanje zabijača), dotikali smo se oglov itd. — Polagoma je zanimanje obledelo.

Tiskanje (ročna stavnica).

Učenec: Gospod, prosim, natiskajmo besedo JASLICE.

Učitelj: Ali bi radi tiskali? Ali vas veseli?

Vsi: Da, da! Tiskajmo! (Zanimanje se je pojavilo in to je najboljši spremljevalec uspešnega dela.)

Učenec: Glaskujmo najprej to besedo, pa pokažimo jo z gibi (gestami).

Učitelj: Dobro. — Vstanite! (Otroci označujejo črke z gibi. Pri »S« obtiče. — Prosim »s« še ne poznamo.)

Učitelj: Kaj pa sedaj? (Napetost.)

Učenec: Jaz ga pa poznam. (Hiti k tabli, kjer ga natiska.) — Na mah so ga vsi posnemali in natiskali so besedo JASLICE. — Obenem sem opozoril otroke, da se bomo o »S« kmalu kaj več učili, nakar dobe učenci tudi ploščice s tiskanimi »S« v stavnice.

Učenci: Besedo MAH pa že lahko natisnemo. — Pa »MIRCA«, — Pa »MUŽAKLA«, Pa »MOKRO«, — Prosim pogledjte, jaz sem natisnil: MAH JE V MIRCI, pa narisal sem zraven fantka, ki trga mah...

Prosim, jaz sem pa natiskal: V MUŽAKLI JE MAH.

Deca je sestavljala besede in stavke. Drug drugemu so kazali svoje kombinacije. Na ta način smo gojili črkovanje in čitanje.

Srečen sem bil med to delovno mladino, ki se je igrave učila. Čakal sem, kdaj se pokaže stremljenje po drugem učnem predmetu. Čakati sem moral več kot pol ure, preden me je prekinil deček in izrazil svojo željo po risanju.

Slikovno risanje.

Učenec: Gospod, prosim, narišimo, kako gredo otroci po mah!

Učenec: Pa res! Dajmo!

Učitelj: Ali bi vsi radi risali?

Učenci: Da, da.

Učitelj: Premislite najprej dobro, kaj boste risali. Kaj vidite, če zamizite?

Učenec: Prosim, jaz vidim dva dečka, pa skalo, pa drevesca zraven...

Učenec: Jaz pa pot, pa fantka, pa deklico, pa mah neseta. (Skoro vsak otrok mi je razodel sliko, ki jo vidi v duhu. (Eidetičnost.)

Učitelj: Dobro pa tudi premislite, kako boste prostor razdelili v risanki, kje boste narisali otroke, kje drevesa itd., da bo slika lepša. Jaz vam bom pa ta čas igral na harmonij, da boste lažje risali. (Preizkušnja glede sinestezije.)

V dvajsetih minutah so bile slike gotove. Bil sem jih zelo vesel. Posebno nekateri otroci so uporabljali zelo žive barve, kar je sliko še posebno povzdignilo. (Uporaba barvnikov.) — Sklenili smo tudi, da vsak otrok nariše tekem treh dni kako sliko iz istega miljeja ter jo tajno izroči razrednemu odboru. Ta bo potem slike razstavil in določili bomo 3 najlepše slike in skušali bomo tudi ugotoviti avtorje. (To se je tri dni kasneje izvršilo. Določili smo najlepše slike. Vsako sodbo je moral otrok utemeljiti. Avtorje smo večinoma ugotovili.) Otroci so samostojni in izražajo svojo individualnost tudi v risbah. (Umetniška vzgoja.)

Ročno delo v skupinah.

(Govorili smo zopet o jaslicah.)

Učenec: Gospod, še mi postavimo jaslice.

Vsi: Dajmo jih, dajmo.

Učitelj: Če imate veselje, zakaj ne. Toda kako mislite to? Pogovorimo se.

Učenci: Jaz bom prinesel desko. — Jaz pa mah. — Jaz pa pastirčke, pa hlevček, itd.

Učenec: Najbolj bi mi bilo všeč, da napravimo vse sami. Saj znamo, ali ne?

Učenci: Jaz bom pastirčke izrezoval. — Jaz prinesem mah. — Jaz bom naredil hlevček. —

Učitelj: Vsaki bo nekaj izvršil. Najbolje je, da ima odbor sejo, kjer se pogovori, kako bomo postavili jaslice. Potem bo pa odbor vsem povedal, kdo bo delal eno in kdo drugo reč.

(Vsi so s tem predlogom zadovoljni. Odbor je v sporazumu z vsemi dečki porazdelil delo in prihodnji dan smo gradili jaslice. Še poprej pa se je podala skupina učencev v gozd po mah. Desko je prinesel predsednik razr. odbora. Izrezovali smo in nato postavljali jaslice. Pri tem smo seveda tudi računali (igrajel!) s pastirci, z rušami mahu itd. Ko je bilo delo končano in smo uživali veselje vsled svojega končanega skupnega dela, sem zvodil zanimanje v drugo smer.)

Žive jaslice.

Učitelj: Nekaj veselega lahko danes doživimo.

Učenec: Prosim, povejte, povejte. Kaj pa?

Učitelj: Žive jaslice lahko vprizorimo tu v razredu!

Učenec: Dajmo jih. — Kako pa? O, to bo lepo!

Učitelj: (Ustvarjanje razpoloženja.) Vi boste pastirci, pa Jezušček, pa Marija, pa sv. Jožef itd.

Učenec: Že vemo kako mislite.

Učenci: O, pa res. — O kako bo to lepo! (Skupno z otroci smo sestavili igro: »Sv. Družina.« Najmanjši učenec je bil Jezušček, katerega je imel drugi učenec na odru pred tablo v naročju. Poleg je stal sv. Jožef, v bližini pa krava in osliček — posebno veselje otrok. Ostali učenci so bili pa pastirčki. Ti so bili postavljeni v krog. Hodili so okrog sv. Družine in so z mimičnimi gibi izraževali svoje veselje in pokleknili so nazadnje pred sv. Družino. — Igro smo morali večkrat ponavljati. Globoko je segala v njih dušo in srce.)

Govorne vaje. Poročilo.

Ko smo igro končali, je vstopila v razred mati nekega učenca. Brž se je javil deček Jeklič, da bo poročal o igri in bo pripovedoval, kako smo »igrali« jaslice v šoli. (Po poročilu sledi debata.) Drugi učenec poroča samo o pastircih, tretji o Jezuščku, četrti o osličku, peti o sv. Družini itd. Na ta način so si pridobili plastično izražanje, ki je sčasoma postajalo tudi gibčnejše.

Kovanje pesmice in napev.

Neki učenec je sprožil nato misel glede kovanja pesmice.

Učenec: Pastirčki morajo peti, ko hodijo okrog.

Učenec: Jezuščku pojejo, pa Mariji.

Učitelj: Lepo bi bilo to. Petje bi igro povzdignilo.

Učenec: Pa skujmo kako pesmico, da jo bodo potem pastirčki peli.

Vsi: Da, da, pesmico skujmo! —

Lotili smo se kovanja pesmice, saj smo jih itak že več skovali. Rime so otrokom zelo všeč. Skovali smo sledeči tekst:

Otroci, otroci, le pridite sem,
k hlevčku, k hlevčku, v Betlehem.
Poglejte, pogledajte, v hlevček ta,
na našega ljubega Jezuščka.

(Slede še dve kitici.)

(Napev smo si izposodili od neke znane pesmi. — Kako srečni smo bili, ko smo potem igrice lahko vprizorili s petjem. Nepozabni spomini za deco in učitelja!)

Izvajanje glasnika D.

Ko smo zopet uprizarjali »žive jaslice«, sem napeljal vodo na svoj mlin. Predlagal sem, naj pridejo k sv. Družini pastirčki, ki naj pokleknejo pred sv. Družino in vsak pastirček naj vzklikne: »Dete božje«. Med pastirčki smo imeli jecljavca, ki je jecljal: D=D=DETE. Nastopu je sledila, kakor vedno vsaki uprizoritvi, debata.

Učenec: Lepo so prišli. — Samo Polka je težko govoril. »D=D=DETE«, je rekel.

Učenec: Včasih je še bolj težko govoril, sedaj se je pa že naučil lepše govoriti.

Učenec: Pa vendar še vedno jeclja: D, D, pravi.

Učitelj: Ščasoma bo popolnoma dobro govoril. Le mirno mora govoriti in pravilno dihati.

Učenec: D, k' je Polka večkrat rekel, je tudi glasnik.

Učitelj: Seveda, D je tudi glasnik. Prav hvaležni moramo biti Polki, ki ga je nam odkril. (Polka je v resnici vesel in ž njim vred tudi ostali otroci, ki se radujejo novega glasnika.)

Učenec: Tako se izgovarja D. (Ga izgovarja.)

Učitelj: Naučiti se moramo D prav lepo izgovarjati.

Vsi: Da, da. (Slede fonetične vaje, glasovna sinteza in določi se ime tega glasnika.)

Kako pa smo pridobili obliko črke? Otroci so risali pastirčke pred sv. Družino. S posebnim veseljem so narisali svojega tovariša Polko. Iz klečeče poze smo kaj lahko oblikovali D... (Iz navedenega se spozna, kako lahko učitelj vsako priliko porabi v učne namene. Tak pouk je zanimiv in uspehi se lažje dosežejo.)

Ponazorilo za število 8.

Tudi za število 8 so nam pastirčki prav dobro služili. Sedem pastirčkov je prišlo pred sv. Družino. Od leve strani 4, od desne pa samo 3.

Učenec: Še tukaj (pokaže desno stran) naj pridejo 4 pastirčki.

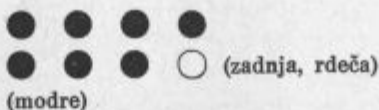
Učenec: Eden več naj pride.

Učenec: Potem jih bo skupaj osem.

Učitelj: Dobro, pa uprizorimo to.

Učenec: Najprej naj jih pride 7, potem pa še eden. (Sedem pastirčkov pride. Otroci jih preštejejo.) Koliko še? — 1. — (Pride še eden.) Koliko jih je sedaj? — 8. (Preštejejo jih. — Osmi zopet odide.) Koliko jih je še? — 7. — (Preštejejo jih. 8. se zopet vrne.) Koliko? — 8. (Preštejejo jih.) (7 jih odide.) — Koliko jih je ostalo? 1. — Koliko še, da jih bo 8? 7. — Isto in še drugo se ponavlja tudi s paličicami na klopì, itd. (Tako smo ponazorili število 8.)

Ker ima vsak pastirček tudi svojo hišico, smo markirali hiše s ploščicami in tako dobili obrazec za število 8.

Poročila o božičnem drevescu.

Božič je bil pred durmi. Pričeli smo z nadaljno obravnavo božičnega drevesa. Najprej so poročali otroci o sv. večeru in o božičnem drevescu kakršnega so imeli doma.¹ Neki učenec je poročal sledeče: »Svetega večera se veselim zato, »ko« bomo imeli božično drevesce. Zvečer bomo šli za nekaj časa iz sobe, »poj bo pa božiček prižgal svečice in darila bo dal pod drevo. Prišli bomo spet v sobo. Veseli bomo, k' bomo imeli darila in peli bomo okrog drevesa. Gledali bomo tudi jaslice. »Poj« gremo spat, eni gredo pa v cerkev.« Temu poročilu je sledila debata, ki je opozarjala na nekatere napačne besede, miselni red, posebno pa se je bavila z vprašanjem kdo prižiga svečice na božičnem drevescu. Ali božiček ali Jezušček?

(Ta debata je razčistila marsikak pojem, pospeševala je pravilno mišljenje in utrjevala razne govorne izraze.)

Priprava za šolsko božičnico.

V nežnih srcih je plamtela čimdalje močnejša želja po božičnici v razredu. Sklenili smo prirediti skupen večer z božičnico, h kateri povabimo tudi starše in prijatelje. Toda kako?

Učenec: O, to bomo pa že naredili.

Učitelj: Treba je, da se o prireditvi božičnice natančno pogovorimo.

Najprej smo se posvetovali glede božičnega drevesa. Kakšno mora biti? (»Lepo, pa smreka mora biti, veje morajo biti lepo razvrščene, ne smejo biti preredke. Pa stojalo moramo narediti za drevo.«) Da se z drevesi natančneje seznanimo, smo šli v bližnji gozdiček, v Hrenovico, kjer smo opazovali razna drevesa: bor, brezo, jelko, mecesen, lipo, hrast, kostanj in smreko z njihovimi karakterističnimi znaki. Spoznavali smo, da je drevo v zemlji zakoreninjeno, da je deblo čim višje, tem tanjše in da so veje proti zemlji vedno daljše. — Nekatera drevesa so ostala zelena, druga pa so izgubila svoje listje. — Drevesa so visoka, nizka, debela, vitka; krošnja je gosta ali redka. Spoznavali smo tudi lepo razraščena in zanemarjena debla. (Ostritev čutov in pridobivanje oz. utrjevanje izrazov.)

Na ta način smo se seznanili z raznimi drevesi. Zanimanje se je vzbudilo in odslej dalje so otroci meni kot svojim tovarišem vedno pripovedovali o tozadevnih novih odkritjih.

Ustvarjanje razpoloženja.

Učenec: Kako pa to, da je ravno smreka božično drevo. Kdo ve? — Razna ugibanja:

Zato, ker je tudi pozimi zelena. — Ker ima prijeten vonj. — Kako smiselna so bila ta ugibanja! Priznal sem jim, da so ta ugibanja pametna.

¹ Ze poprej smo obravnavali božične običaje in veselje otrok. (Potice itd. Kako dela mati potico. Kakšni so kalupi? Itd.)

Obenem pa sem jim povedal, da vem o tem neko povest. Na njihovo vse-
splošno željo, sem jo moral povedati. Kratka vsebina:

Spor med drevesi radi njih vrednosti. Breza reče: »Imam lepo deblo,
spomladi prve zelene liste.« Jablana: »Če postane hladno, ti odpadejo. Po-
zimi te nikdo ne vidi. Jaz imam pa poleti lepe liste, v jeseni pa jabolka.
Otroci jih imajo radi. Pečejo jih.« Bor: »Samo domišljuješ si! Mene pose-
kajo in naredo deske. Iz teh izdeluje mizar klopi, mize, stole, računala itd.
Pozimi kurijo z mojim lesom. Največ vredno drevo sem.« Smreka je stala
mirno in tiho. Ni vedela, kaj naj poreče. Druga drevesa so se ji posmeh-
vala. — Naenkrat se je pokazal angel. Poslal ga je Jezušček, ki je vse
slišal. Angel reče: »Ljuba smreka, ti bodi rojstno drevesce Jezuščka Otroci
naj te okrase, da se bo Jezušček veselil, ko bo o Božiču prišel.

To je kratka vsebina povesti. To smo tudi vprizorili. Dečki so igrali
razna drevesa, najnežnejši otrok je bil angel. Osebe je določila cela zajednica.
Končno smo se pričeli še razgovarjati o okrasitvi smreke. Otroci so pripo-
vedovali: Na smreko obesimo okraske in svečice. — »Raketi« so nam poseb-
no všeč. Teh moramo veliko kupiti. Pod drevo bomo položili darila. Ko
bomo prižgali svečice, bomo peli in si pripovedovali razne povestice in peli
bomo pesmice. Na delo torej! (Najprej je treba posekati drevo.) Mahnili
smo jo v bližnji gozd. Z dovoljenjem smo posekali smreko in zmagoslavno
smo se vrnili v šolo. Drevo smo postavili v neko staro stojalo in ga ogledo-
vali, motreč njeno primernost in obliko. Potem smo pričeli z nadaljnjim
delom. Izdelovali smo papirnate verige in papirnate zvezde kot okraske.
Zavijali smo »cukerčke« v lepe papirčke. Preskrbeli smo tudi svečice, sveč-
nike in okraske, ki smo jih izdelali tudi iz ila ter jih pobarvali.

Omeniti moram, da smo ob pripravah za božičnico tudi veliko računali.
Izdelovali smo verige. — Koliko členov? 3. Koliko še, da jih bo 8, 5, 6, 7, 9?
— Kdo ima najdaljšo verigo? Šteti smo morali člene 14, 19, 20. — Veriga
se je pretrgala. En del ima 4 člene, drugi 8. Koliko oba? — Pritrdili smo
3 svečice. Koliko še, da jih bo 8, 6, 5. — Obesili smo 5 okraskov. Koliko še,
da jih bo 8, 7, 9? — Istotako so se vrstile govorne vaje. Kaj potrebujemo
za božično drevesce? Katere okraske izdelujemo iz papirja, iz ila? Kaj zavi-
jamo v papirčke? Imena predmetov smo tudi natiskali. Polagali smo oblike
s paličicami in jih tudi risali. Razne dogodke smo ilustrirali. Kar se je dalo,
smo polagali tudi s paličicami in polkrogli, oziroma s ploščicami, n. pr. Janezek
in Francka ob božičnem drevescu. Tonček okrašuje božično drevesce. (Po-
dobno tudi pri jaslicah itd.) — Napisali smo tudi imena predmetov svojih
želja, ki naj jih prinese Jezušček. Ko smo imeli že vse pripravljeno, smo
določili spored za božičnico. Sestavili smo ga takole:

1. Nagovor predsednika razrednega odbora.
2. Poročilo odbora. (Pozdrav staršev.)
3. Jaslice. Deklamira Mazi.
4. Žive jaslice s petjem. Uprizore vsi učenci.
5. Božična povest. Pripoveduje g. učitelj.
6. Božično drevesce. Deklamira Čatič.
7. Nastop angelov. Prižig svečic na drevescu.
8. Petje:¹ »Sveta noč, blažena noč.«
9. Razdelitev daril.
10. Zaključne besede.

¹ Povedati moram, da sem naučil peti mladino tudi to pesmico.

Glede daril smo se dogovorili, da se otroci med seboj obdarujejo z malimi darili. (Zajedniška vzgoja.)

Ker smo vabili k božičnici tudi starše, oziroma otroke višjih razredov, so natisnili otroci tudi vabila s tekstom, ki so ga sami določili. Zgled:

VABILO

V PETEK PRIREDI PRVI RAZRED BOŽIČNICO.
PRIDNE UČENCE IN TUDI VELIKE LJUDI VABIMO K BOŽIČNICI.

ODBOR.

(Besedilo so določili otroci sami.) Datuma še niso poznali. Besedo »ODRASLE« še niso znali tiskati.

Prireditve božičnice.

Slavnost se je izvršila v nad vse prijetnem miljeju. Izvršitev je dala delo nam vsem. Otroci so pri tem spoznavali, da le vsi skupaj nekaj zmoremo. — Iz take zavesti črpa tovarištvo v zajednici novih moči. Obenem bomo imeli ta doživljaj še dolgo časa v najlepšem spominu. Vez med učenci in učiteljem oz. starši je postala kar najtesnejša in najbolj ljubka, kar vpliva tudi v etičnem in moralnem smislu na mladino. Kako blažilno vpliva tak sestanek na doživljanje dece in na vez šole z domom ve le oni, ki to doživlja! Potrebne so take prireditve posebno v današnjih materijalističnih časih, ko je rodbina v razsulu in je skupno doživljanje v rodbini vedno redkejše. Saj otrok dostikrat po cele dneve ne vidi očeta ali mater in doma ni več tistega gorkega ognja, ki je nekoč tako prijetno ogreval vso družino.

* * *

Orisal sem samo delo v elementarnem razredu. Na sličen način se vrši tudi delo v višjih razredih.

Računa se lahko, koliko izdamo za jaslice, za okrasitev božičnega drevesa, koliko veljajo darila pod drevesom itd. O jaslicah in Božiču imamo berilne sestavke v čitankah, risanje ima za svoje predmete prizore iz božične dobe, ročno delo tudi, priredoslovje obravnava problem: Zakaj odpade pozimi listje? Katera drevesa obdrže svoje listje itd.

Prireditve božičnice pa se izvrši v višjih razredih z bogatejšim programom. (Primerne so kratke igrice.)

Na ta način smo preživeli v šoli najlepši čas v letu. Saj je moja »delovna zajednica« ravno v božični dobi pridobila mnogo onih dobrin, ki bodo deci v neizbrisnem spominu kazale pot v boljšo bodočnost.

Človeku je težko, ko gleda, kaj delajo bogati ljudje s svojimi otroki! Ko je človek še mlad, neumen in strasten, ga slabo življenje potegne v svoj vrtinec. Navadi se nanj in ko so mu zvezane roke in noge ter še lahko živi le ob delu drugih, se mu odprejo oči; postane lahko še samo mučenik ali lažnik.

L. N. Tolstoj.

Ernest Vranc:

Novo leto.

(Iz prakse na višji stopnji šestrazrednice — 25 dečkov.)

S težavo se vživi deca po veselih božičnih počitnicah v suhoparno šolsko življenje, če se ji ne nudi dovolj prilike za izživljanje »zlate mladosti«. Iz lastne šolske dobe se spominjam, da so bili šolski dnevi po praznikih najmučnejši. Učitelj je šablonski nadaljeval tam, kjer je pred prazniki končal, vse se je vrstilo brez zveze z resničnim življenjem izven šole, brez ozira na naše srčne želje, ki jih niti povedati nismo smeli... Sistematska obdelava od stopnje do stopnje je edino v »prostem spisju« pripuščala, da smo smeli vsaj pismeno izraziti svoje božične doživljanje, kar pa je prišlo v razgovor zopet le pri — slovnici in pravopisu. Mehansko premalo »napiljena« slovniciška pravila so bila tedaj tehten razlog, da je morala peti tudi — šiba. Pa so pravili, da je to eden najboljših šolnikov v okraju! Mi otroci smo se ga silno bali in trpki so spomini na tista leta...

Že s tega vidika sem prva leta učiteljevanja zavrgel vsako šablono in sistematiziranje snovi, ki je le nepotreben balast razvijajočemu se otroku. V šolsko delo na višji stopnji, kjer dečki stoje pred vstopom v resno življenjsko dobo, sem pa postavil vzgojno načelo: »Iz življenja za življenje!« Zanimanje učencev je zbuvalo veselje in smisel do dela, s tem pa so bila pridobljena srca otrok in tudi staršev.

I.

Izhodišče za vsako delovno enoto je tvoril doživljanje, ki je »delovno zajednico« izzival k vsestranskemu delu. Ko smo meseca decembra obiskali mariborski muzej, sem skušal svojo pozornost speljati na rimske spomenike in izkopine. Delovna enota »Pri Rimljanih« nas je zaposlila dva cela tedna in je tvorila močan del kulturnozgodovinske celote vsega šolskega leta. Omeniti hočem le posamezne točke celotnega kompleksa, ki se je deloma izvršil že v smislu »Daltonskega plana«: dečki so si iz raznih virov sami poiskali razjasnitve raznim problemom:

1. Rimske naselbine pri nas. (Viri: Brinar, Melik, Gruden, Koprivnik: Pohorje.)
2. Obisk pri Rimljanih. (Kulturne prilike: patriciji — proletarci. Socialni moment!)
3. Aškerc »Ilirska tragedija« (značaj Rimljanov) — dramatizacija, ilustracija.
4. Domovina Rimljanov. (Apeninski polotok — današnja Italija — pridelki itd.)
5. Kultura Rimljanov in kultura Italijanov. (Naš narod v Primorju. Rapallo!)
6. Rimske številke na spomenikih in danes na cerkvah.
7. Rimski denar v muzeju. (Razvoj denarja — denar danes: štedenje potom hranilnic...)
8. Jezik Rimljanov: latinščina. (Tuje besede pri nas; zbiranje.)
9. Rimski vodovod s Pohorja v Ptuj. (Vodovodi nekdanji in danes; bistvo vodovoda.)

10. Verstvo Rimljanov (z ozirom na označbe v današnjem življenju: Kino Apolo, Diana, SK Merkur, Mars-svinčniki itd. — Planeti. — Meseci. — Koledar.)

11. »Quo vadis« v kinu. (Rimsko gledališče — arena — gladiatorji — preganjanje kristjanov — rojstvo Kristusovo...)

12. Božič. (Božični običaji, pisanje božičnih razglednic. »Božičnica« v šoli.)

Doživljaje in izsledke so si učenci vpisovali in ilustrirali v »Delovne knjige«, ki predstavljajo danes iz šole izstopivšim dečkom lep spomin na veselo šolsko dobo zadnjih dveh let.

II.

Tudi po božiču so skupni razgovori privedli učence do obširne delovne enote »Novo leto«. Pogovor o rimskih bogovih je razjasnil dečkom koledarska imena in že drugi dan so prinesli najrazličnejše koledarje: skromne žepne koledarčke, kmetijske pratike, Vodnikov, Mohorjev in celo — stoletni koledar. Zbirka je bila popolna in je tvorila izhodišče za vse delo tekom dveh tednov.

1. Koledar — važna knjiga: zakaj »prestopno leto«, zakaj meseci po 29, 30, 31 dni; julijanski in gregorijanski koledar. Pravoslavni koledar.

2. Lunine spremembe; vremenski ključ.

3. Sestavljanje razrednega stenskega koledarja (kolektivno delo).

4. Ugotovitev važnih obletnic (iz raznih koledarjev).

5. Novoletna voščila: dopisovanje z 2 šolama.

6. Novoletna voščila gasilnega društva, ki je ravno pobiralo za brizgalno. (Vozna in turbinska brizgalna.)

7. Novoletna naročnina na časopise. (Kako se pošlje denar s položnico, nakaznico.)

8. Pomen časopisov (strokovni, politični, humoristični, mladinski).

9. Razredna zbirka časopisov. (Izračunavanje naročnine; uprava, uredništvo; uprizoritev istega v razredu.)

10. Inserati. — Zbiranje, sestavljanje in izračunavanje cene inseratom.

11. Zgodovina časopisja. (Tiskarstvo: Gutenberg, Fust.)

12. Obisk mednarodne razstave časopisov v Mariboru 7. I. 1928.

13. Novoletni proračun doma (izdatki — dohodki).

14. Izračunavanje premij v železničarskem konzumu. (Dečki so prinašali nabavne knjižice in računali letni izdatek in premijo.)

15. Inventar. (Bilanca ob novem letu pri trgovcu in obrtniku.)

16. Mapa za koledar z okraski. (Ročno delo in risanje.)

Tudi v tem kompleksu je bilo zanimanje dečkov na višku. Vsi so z veseljem sodelovali, saj so vsi čutili kontakt z resničnim življenjem, ki je dajalo vedno nove impulze in nudilo nebroj novih vzgojnih momentov. To ni odurna šablona, to je kos resničnega življenja moje »delovne zajednice« lanskega šolskega leta.

Slavko, sin bogatega očeta, dobi domačega učitelja. Takoj po prvi uri pride dečko ogorčen k očetu, rekoč: »Ta učitelj pa prav ničesar ne zna. Venomer me sprašuje, zdaj to, zdaj ono, jaz pa mu žal tudi ne morem vsega razložiti.«

Ernest Vranc:

„Črkovci.“

(Iz prakse v elementarnem razredu — 43 dečkov.)

Če hočemo nova pota resno preizkusiti, se nikakor ne smemo ustrašiti vseh onih težav, ki morejo doleteti samotnega popotnika na še neizvoženih cestah »nove šole«.

Z izdajo Bregantovega »Elementarnega razreda« bi začetni pouk v Sloveniji mogel prelomiti s preteklostjo; žal, pa so še tudi pri nas učitelji, ki trdovratno nastopajo kot varuhi konservativizma ali pa kot kritikastri, ki novih načel niti preizkusili niso ali pa jih sploh niti ne poznajo.

In vendar poroča Bregant v svoji knjigi tako prepričevalno o svojih izkustvih, da mora dati spodbudo vsakemu, ki se le količkaj zanima za reformo vzgoje in pouka v elementarnem razredu in mu je dana možnost svobodnega dela. Tudi Pibrovcec se je že dovolj trudil, da bi v Sloveniji udomačil nova pota; žal je danes šele peščica tovarišev, ki so pričeli z reformo v elementarnem razredu. Naloga teh naj bo, seznaniti skeptične tovariše z lastnimi izkustvi, z doživljaji, z uspehi in neuspehi iz prakse s posebnim ozirom na razmere v dotičnem kraju.

* * *

Tehnična stran novodobnega čitanja, ki prične z veliko tiskano abecedo, me je ob pričetku šolskega leta navdajala z največjo radovednostjo: ali bo ta način res uspešen, ali bo združljiv z ostalimi stremljenji »zajednice«? Že prve dni sem pozval starše na roditeljski sestanek in jim razložil svojo namero. Z odobravanjem so sprejeli moje predloge soglasno. Danes — po treh mesecih prakse — lahko poročam, da sem v marsičem prijetno iznenaden. Glavno načelo je, da bodi šolsko življenje zgolj veselje, pouk pa le igra, petje in smeh. (Otto Ernst.)

Naša družina je v petem šolskem tednu postala najboljša prijateljica »črkovcev«. Tako so sami krstili te »možiceljne«. Iz doživljavaev, opazovanj, pripovedk in iger smo si najprej pridobili razne prirodne glasove in uporabili smo jih za fonetične vežbe. Nepravilne tvorbe samoglasnikov pri naši deci nisem opazil. Prosti »družinski pogovori« so deci že prvi mesec razvezali jezike, da so se že kar neprisljano poizkušali v izmišljanju povestic in drugih »govorancah«.

Na otroško šaljiv način smo pridobili kar troje: samostojne povestice, glasove in znake vseh vokalov in vse to na podlagi »črkovcev«, ki sem jih našel v Langer-Legrünovem »Handbuch für den Anfangsunterricht« I. del (Verlag f. Jugend und Volk, Wien I. Burgring 9, ki nam je dal sliko radevolje na razpolago). Posamezne znake sem deci z barvastimi kredami narisal na tablo in takoj so pričeli ugibati. Po oblikah ust so spoznali pravi glas in dečku dali tudi primerno ime: Ekec, Okec... Samoumevno so se izmišljene povestice vedno nanašale na že obravnavane »delovne enote«: V šoli. Pri mami v kuhinji. Jesenski gozd i. dr. Repetenti so ostale dečke opozorili na znake za te glasove in v ospredje je s silnim zanimanjem stopila obravnava črk. Sledilo je spontano iskanje črk po plakatih, v časopisih in knjigah, odposlali so skupine, ki so imele nalogo poiskati izven šole oblike, ki sličejo našim »črkovcem«. Drugi so polagali A E I O U s paličicami, z žico, zrni itd. Risbe so pokazale posebne simpatije naše družine do »črkovcev«, za katere so od

staršev dobili tudi posebne hišice — ročne stavnice (založbe From). Dan za dnem jih pozdravljamo, vežemo, urejamo jim hišice, vodimo na sprehod itd. Do danes poznamo že štirinajst naših prijateljev »črkovcev«. Do božiča bodo prišli še vsi ostali na obisk.

Tako smo igraje — brez vsakih težkoč in brez vsake začetnice — pridobili velike črke potom veselih karikatur v splošno veselje otrok in staršev.

J. Pahor:

„Martir Kačur“ in „Hlapci“.

Desetletnica Cankarjeve smrti je došla. Kakor so si ga ob smrti lastili vsi, tako ga danes skoro vsi pozablajo. Nič bolj razumljivega kot to! Kako naj se spominja Cankarja rodoljub, ki je imel pisatelj zanj samo bič? In čemu naj se ga spominja? Morda radi slovenske besede? Saj je bila Cankarju ta beseda le sredstvo, da je povedal svoje misli. Misli, ki jih nihče drugi ni hotel povedati, misli, ki so donašale prej preganjanja kot pa gmotnih dobrin.

Cankar je bil predvsem glasnik slovenskega klanca, onih majhnih, ki trpijo najbolj in ki so najbolj pozabljeni. Ali je potemtakem še vzroka, da bi se ga kdo spominjal? Naprej gremo in kdo bi se ustavljal ob malih ljudih brez imena in bleska, ob tistih, ki jih je Cankar smatral vredne besede!

Naš čas ni tak, da bi mislili na probleme, ki jih je videl Cankar. Ti problemi so zakopani, četudi niso mrtvi, slovenski razumnik pa nima niti časa niti volje, da bi jih proučeval. In če bi se tudi spomnil pisatelja, ne bi storil tega radi njegovih misli, ampak radi običaja, mimo katerega ni mogoče. Kvečjemu, če bi pri tem Cankarjeve misli potvoril ali jih vsaj delno razglasil za umske zablode. Tako je pri nas in je razumljivo, da je tako.

Učiteljstva se je pisatelj »Martina Kačurja« in »Hlapcev« pogosto spomnil. Morda je malokateri stan tako živ v Cankarjevem peresu kot prav učiteljski. Bil je čas, ko so poedinci iz našega stanu protestirali proti figuram, ki jih je Cankar postavil v »Hlapcih« na oder. Zgodilo se je to menda radi resnice, ki je bila prežarka, da ne bi ščemela v oči. Priznajmo, da je pisatelj — kakor pravi sam — le ogledalo držal naravi! Vse osebe, naj jih je Cankar naslikal kakorkoli, so živele in še živijo med učiteljstvom. Zato je poglobljanje v imenovani deli tudi danes prav tako pereče, kakor je bilo pereče za učiteljstvo ob času izdanja. To pa tem bolj, ker je šel naš stan mimo svojega vernega ogledala in mimo sodbe enega najširjih slovenskih mislecev o učitelju brez pravega razumevanja in prav gotovo brez revizije vseh grehov in napak, ki jih je kriv.

»Kačur« in »Hlapci« sta si podobni deli. V »Hlapcih« je polno reminiscenc iz »Martina Kačurja«: Kačur — Jerman, Ferjan — Komar, nadučitelj in drugi. Vendar sta deli različni po usodi glavnih junakov. V nobenem pa ni več Sfiligoja, predstavnika izza konkordatske dobe, pravega poosebljenja vseh filistrskih kreposti, ki jih ne zmorejo ne pokvarjeni rodoljubi, niti županje, niti dacarji, celo sam mežnar v dolini šentflorjanski ne. Varuh morale ni učitelj več niti v »Kačurju«, niti v »Hlapcih«, zakaj Hvastja nikdar ni tako smešen in harlekinski kot Sfiligoj v »Pohujšanju«.

»Martin Kačur« je življenjepis idealista, ki pride mlad v svet in hoče pomagati ljudstvu s kulturnimi pridobitvami. Z intelektualizmom ga hoče osrečiti, z vero časa, z društvu, z »napredkom«, o čemer vsem si ni niti sam docela na jasnem. Že pri prvem poskusu mu varuhi obstoječega presečkajo namine in ga pošljejo v Blatni dol, kjer je prav tedaj umrl »v korist slovenske morale in sloge« učitelj, ki se je bil — obesil.

V Blatnem dolu, »kjer se je blato prelivalo v jezerih, če je solnce sijalo na ves ostali svet«, se je začel idealist vtapljati. Prvi dan mu je razložil župnik, kako je bilo ž njim samim, preden so njega vrgli v to gnezdo:

»Hecer sem bil takrat! Prezgodaj sem bil narodnjak, zdaj je lahko vsak kaplan brez škode narodnjak, prej ni bilo tako!... No, mlad sem bil pač in neumen! Kadar je človek mlad, misli, da se vrti ves svet okoli njega! Velike dolžnosti ima, silen poklic, slovesno nalogo — in če je ne izvrši, joj narodom! Resnica pa je samo, da ima preveč krvi! Tudi jaz sem je imel preveč! In kaj mislite, da je bila moja velika in slovesna naloga? Učil sem fante prepevati; tiste domorodne pesmi namreč, ki jih poje človek, kadar je pijan! In za Koseskega sem bil navdušen! In za Tomana tudi! Ali Toman še živi? — Nikar se ne ukvarjajte z narodom! On že najbolje sam ve, kaj je zanj: jé, pije, pogine — kaj še drugega? Samo tisti ljudje se ukvarjajo z narodom, ki so se mu izneverili. Sami so drugačni, tuji, pa mislijo, da mora biti tudi narod drugačen!»

Sam in zapuščen se je vrgel Kačur v naročje prvi ženski, ki jo je srečal, in njegovo življenje se je spremenilo do temelja. Spoznal je, da je žrtvoval s tem svojo energijo in neodvisnost, spoznal je, »da je komaj par dni, par korakov od tiste dobe, ko je bil krepak in vesel in ko se je napravljal na boj proti vsemu svetu! Komaj da je šele zašla zarja tistega solнца — in glej, da bi zašla za zmerom, da bi je nikoli več ne bilo nazaj! Ni mogoče! Tako kratek ni dan, tako hitro ne mine mladost!«

... »Da bi ga ugledal zdaj kdo izmed tistih, izmed slabičev, klečeplazcev, kruhoborcev, ki je gledal nekoč nanje s studom in zaničevanjem! Nekoč? Prizanesi Bog, še včeraj! Kako bi zardel, vztrepetal pred njim! Kako preserno bi se mu smejal v obraz slabič, klečeplazec! »Ali še izobrazuješ narod? Ali ga še rešuješ? Ali še deluješ? Peklu in strelji in krajnemu šolskemu svetu na kljub? Ali si se hitro unesel? Boga mi, še jaz se nisem tako hitro!...« Kaj bi mu odgovoril? Povesil bi glavo ter molčal!»

Martin Kačur je bil sredi svoje žalostne poti. Na dan poroke je razumel popolnoma, kaj se je zgodilo z njim, z evangelistom. Iz za svatovske mize je vstal, bled in zelo upadel v obraz, nagnil se je ob ramo Ferjana, tovariša, kakor pijan, in je jecljal:

»Zdaj šele vem, prijatelj!...«

»Kaj veš?«

»Da sem se ubil!« —

Še enkrat se je skušal idealist dvigniti, še enkrat je hotel med ljudi s svojimi nauki, čeprav v Blatnem dolu. A zdaj ni imel več svoje volje. Bil je privezan na ženo, ki je razumela, da je Kačur na poti, ki bo pomenjala zanj neprijetno čase. Čemu naj bi se tudi bratil z bajtarji in gostači? Čemu naj bi jih učil čitanja in pisanja? Ali ni delal predlanskim tako človek, ki je bil prišel od neznano kje, kovač, ki ni le učil bajtarjev, ampak jim tudi razlagal, da je zemlja vseh ljudi na svetu in da je vsak človek enako vreden, če ima kaj v mošnji ali ne? Kaj se mu je nazadnje zgodilo? Obležal je na cesti s preklano glavo in še žandarji se niso veliko brigali, kdo ga je bil ubil!

Kačur se je zbal in ni šel ustanavljat izobraževalnega društva. Tolažil se je: Moj sin bo drugačen!

Pa komaj mu je šinila, kakor mimo oči, misel na sina, ki »bo drugačen«, je vztrepetal in obšel ga je silen sram.

»Saj se lahko izgovorim,« si je skušal dopovedati, ko je pomislil na zbrane ljudi, ki so ga čakali, »saj se izgovorim, da nisem imel časa... da sem bil bolan! Da... bolan! Do smrti!«

Deset let groze, ostudnega uboštva, poniževalnega trpljenja je prešlo. Martin Kačur je utonil zase in za druge, Blatni dol ga je vzel vase. Privadil

se je ječi, trpljenje in ubožstvo mu je bilo kakor zrak in kruh, tiho mu je umrlo upanje v srcu. Idealist se je vdal pijači in ko je naposled prišel odlok za boljše mesto, se ga je ustrašil.

Ko se je preselil na novo mesto, v široko vas Laze, je bil strt človek. Ves različen je bil od vseh drugih in le na to je še mislil, kako je prišel v gnezdo, na toplo, in kako se bo kar lepo stisnil v kot.

A prehitro je videl, da ne spada več v ta svetli kraj, med te samozavestne ljudi. Bil je človek senc Blatnega dola, človek, ki je vstal iz krste. Čutil se je tujca v vsej mladi svetlobi, slabotnega in plahega. Le žena je pila novi blesk, novo luč v polnih požirkih, da ji je sijala iz lic in iz oči, žena — parvenijka, ki ni doživela vse tragedije Kačurjeve.

»Ali verjamete, da so preganjali tega človeka?« vprašuje v Lazih učiteljica, ki je bila z njim na isti šoli ob njegovem vstopu v svet. »Zato ker se je upiral gosposkam, ker se je pečal s politikom, prirejal shode in hujskal narod? Revolucionar v pokoju!«

Tako je dosegel Kačur štirideseto leto, »pa je bil zgrbljen in upognjen starec«. Tudi žena ni več njegova, izneverja se mu in izneverja mu otroke. Le Lojze, bolno nebogljenče, dete alkohola, je še njegovo, k njegovi postelji se zateka strti Kačur.

Tedaj je prišel v Laze za nadučitelja Ferjan, prej ničla, zdaj steber naš prednega učitelja. On, ki je nekdanj občudoval mladega evangelista, je zdaj njegov sodnik. Očita mu — službeno — palico in kletev v šoli, očita mu pijanstvo.

»Raka imaš v srcu! Otrok si bil v Zapolju, v Blatnem dolu in si otrok še zmerom!... Kaj ne razumeš? Takrat, pred dvajsetimi leti, človek ni smel biti napreden... zdaj sme! Še koristi mu!«

Tako mu razlaga modrost kruhoborstva, načelnost stremušstva. V tem je vsa umetnost osebnega uspeha, v prodajanju samega sebe. Od take načelnosti je seveda le še majhen korak dalje:

»Saj smo te že spoznali!« mu vrže v lice. »Farški si!«

Idealist se vzpne ogorčen:

»Klečeplazec!... Obrni naju narobe, sebe in mene — in kaj se bo zgodilo? Za klaftro bom višji od tebe, kaj za klaftro, za sto klafter! Ti si danes steber — o siromašni steber! Kdo pa ti je dal kamen, da stojiš na njem, če ne jaz s svojim trpljenjem? Ti si bil cunjia in klečeplazec in pijanec, ko sem jaz dolbel v krvavem potu tisti kamen, ki si se zdaj tako moško postavil nanj! — Kaj si rekel — kaj ne sme biti človek dandanašnji? Bog vedi, kaj je to, ampak tebi na kljub, Ferjan, sem socialist! Kar si ti danes, sem bil pred petnajstimi leti! Zakaj? Ker nisem smel biti, ker je bilo trpljenja potreba... Kar sem jaz gnožil s svojo krvjo, si ti požell!...«

Sprt z vsemi, z ženo in z otroci, stopa idealist proti zadnji postaji. Božič prihaja, njegov ljubljeneček Lojze pa je bolan; deset let je otroku, a njegovo splahnelo telesce je drobno in slabotno kakor telo petletnega, njegov obraz je ostarel, plah, mrtev pogled njegovih motnih oči. Ob tem otroku ždi Kačur in gleda v preteklost.

»Šel je nekoč mlad fant, napolil se je v svet z lahkim korakom in njegovo srce je bilo polno upanja. Pa ni bilo samo upanja polno, neizmerna ljubezen, vseobsežna je bila v njem. Šel je in je ponudil od svojega bogastva, od svoje ljubezni ljudem. »Glejte, razbojnika, ponuja nam ljubezen — kamejnajte ga! Zgrnili so se okoli njega in so metali kamenje in blato, dokler se ni zgrudil!...«

Velika je bila bridkost Kačurjeva, a najviše je zrasla, ko mu je umrl sin. In da mu bo še težje, je prišlo še izdajstvo žene. Sam ni vedel, kaj počenja. Veter je bil zunaj in sneg, on pa je šel z doma. Brez slovesa. Le mrtvega otroka je še bil poljubil na obedve lici.

»Kakor pred dvašsetimi leti!« si je govoril. »Sam... svoboden!... A zdaj imam skušnje, zdaj bom vedel, kod drži pot! O, zdaj ne bom pel credo, kadar je gloria!... Ljudi treba najprej spoznati, čas, okoliščine... in potem previdno, po prstih... Po času se mora ravnati človek, ne po sebi! In kadar ni vetra, je treba počakati, da bo zapihal... Če je človek svojeglaven... rine sam dalje... ne napravi nič, pade v blato... Če se ravna po drugih, drži lahko roke križem in čas dela zanj... To je; jeseni sem mislil sejati in žeti spomlad!«... Spet je zašel v krčmo.

»Kaj tako veseli, šolmašter?« se je začudil štacunar. »Saj vam je umrl sin!«

»Umr! Umr!« se je smehljaj Kačur in si je mel roke. »Umr! Vsi so umrli! Žena tudi!« Gostje so se ozrli vanj.

»Vsi!« se je smejal in je pil. »Sam sem zdaj, čisto sam! Zdaj boste šele videli, kdo sem jaz!«

Popil je žganje in se je vrnil na ulico. Veter je bil močnejši in je nosil sneg v gostih oblakih visoko v temno nebo. Bil je Kačurju v obraz, odnesel mu je klobuk in mu je odpenjal suknjo.

»Lepše vreme je bilo takrat, ko sem se napotil prvič... Solnce je sijalo!...«

Truden se je opotekal učitelj, lovil se je ob cesti, zamahnil je z rokama po zraku... po kantonskem kamnu se je razlila kri in je curljala v sneg...

»Dobro sem hotel, odpustite!« se je smehljaj Kačur in je iztegnil roko. Iztegnil je roko, zakaj tisti kovač, ki je bil obležal na cesti s preklano glavo, se je sklonil k njemu; prijel ga je pod pazduho in ga je vzdignil; bled je bil njegov obraz in usmiljen, po čelu, čez oko mu je curljala kri...

Tako konča zgodba učitelja idealista. Česar ni videl, česar ni hotel razumeti nihče tistih, ki so pomagali plesti učitelju trnjevenec, to je videl in je povedal Cankar. Kakor je Maksim Gorki razkril grenko življenje ruskega bosjaka, tako je pokazal Cankar na vse ono, kar je trpel muk, ponižanja in bridkosti slovenski učitelj tekom dolgih let svoje borbe za obstanek, za uveljavljanje onega lepega, v kar je verjel. Ni bila usoda vsega učiteljstva enako težka, a mnogo jih je v stanu, ki so preživljali pot Martina Kačurja in ki jo še preživljajo. Različne so varijante, a srčna kri ni čisto nič manj topla, ko pada na težki poti kaplja za kapljo. Dvašsetdve leti sta prešli, odkar je pisan ta življenjepis idealista, deset let je, odkar je pisatelj te bridke kronike v grobu, a listi niso nič manj sveži kot prvi dan. Kolikorkrat čita človek to delo, tolikokrat ga zgrabi z vso elementarno silo umetnine. Zakaj? Ker je Cankar zajel iz svojega srca, ko je hotel pokazati, kako se godi slovenskemu učitelju, ki ne išče sebe. Onemu učitelju, ki je pripravljen pasti za svojo vero, za svoj ideal v službi ljudstva, iz katerega je izšel. Dokler si učitelj ne bo priboril neodvisnosti, dotlej bo to delo vplivalo nanj kot delo velikih resnic. Dotlej bo priča, koliko krivic mora pretrpeti, dotlej bo pa tudi dokaz, kako malo je plemenitih med njimi, ki odločajo o učiteljevi, čestokrat, prečestokrat bedni usodi. Zakaj Cankarjevo delo je izraz tolike srčne plemenitosti, da zaman iščeš podobne v vsem slovenskem slovstvu.

(Konec prihodnjič.)

L. Kosova:

Kulturni razvoj in žena.

(Konec.)

Kapitalizem.

V dobi kapitalizma, v dobi strojev, je stopil razvoj žene v nov štadij. Kapitalistična organizacija ji je odprla delovno polje na široko in z vso dobičkarško vnemo. Najprej jo je objela domača industrija, ki se je zelo hitro razširila, ker je delavka lahko vršila delo doma.

Nato se je začelo delo v tvornicah, ki je zvalo trume žen od domačega ognjišča. Kajti stroj, ki nadomešča moč mišic s parno silo, ni več upošteval fizične premoči moža in je dal priliko ženam, da celo otrokom — seveda le iz dobičkarstva, ker jih je ceneje plačal — uspešno tekrovati z možem. (L. 1788. je bilo na Angleškem in Škotskem že 142 predilnic, kjer je bilo zaposlenih 59.000 žen in 48.000 otrok.) Število delavk je raslo s silno naglico. Pričele so izpodrivati može tudi v onih panogah, ki so bile prej izključno njihova posest. Zato je ta široki pojav tekrovovanja razburjal duhove in energično so se upirali ženskemu delu. Kjer so delavke prvič prestopile tvorniški prag, so naletele na zaničevanje in celo na najsurvejše žalitve od strani tovarišev-delavcev.

Seveda je treba ta odpor moža proti ženskemu delu razumeti pravilno na podlagi gospodarskega in socialnega boja. Žene so stopile iz individualističnega domačega življenja popolnoma nepripravljene v kolektivno življenje industrijskega delavstva. Mislile so le na zadovoljitev bližnjih osebnih potreb, ki so bile zelo majhne. Stoletno zapostavljanje žene, neprestano pridiganje ponižnosti in skromnosti, večno ponavljanje o manjvrednosti žene, v katero so končno same verjele, vse to se je maščevalo nad možmi: žene so se zadovoljile s plačilom, ki jim je dajalo le boren košček kruha; ker so bile vzgojene za sužnje, se niso mogle upirati, — postale so stavko-kazke brez pomislekov, še vesele, da se jim je nudilo delo. Čut solidarnosti jim je bil tuj, ker se jim je štelo dosedaj za čednost, da so smatrale domačo hišo za svet in svoj izključen delokrog. Tako so postale to, kar so mnogo-krat — žal — še danes: nezavedne in pogubne konkurentke možem, ki pristikajo na plače in onemogočajo s tem možem, da bi mogli vzdrževati družino. — Razmere, v katerih so živele tedaj, t. j. v 19. stol. delavke in sploh delavstvo, so bile strašne. Mezde so bile tako nizke, da niso zadostovale niti za najnujnejše potrebe. Glad in sila sta primorala delavke prodajati tudi telo. Mnogokrat je premagala delavka v boju za kruh svojo tekrovalko s tem, da se je vdala gospodarju ali obratovodji. Na nrvnost delavstva so vplivale tudi stanovanjske razmere. Ker se je industrija hitro dvigala, so se naseljevali v industrijske kraje delavci v velikih množinah. Prebivalstvo je raslo in pomanjkanje stanovanj je bilo vedno občutnejše. V Mühlhausnu n. pr. je bilo natrpanih 20.000 ljudi, kjer jih je bilo prej le 7000. Vsa številna družina je imela največkrat en sam prostor, brez pohištva, razen kupa cunj za ležišče. Seveda so bila taka stanovanja kotišča nenrvnosti in bolezni. Od 21.000 otrok do 5. leta jih je ostalo pri življenju le 3000.

Telesno degeneracijo delovnega ljudstva so pospeševale tudi razmere v tvornicah. Tvornice so bile skoraj do konca 19. stol. nastanjene v starih hišah, samostanih in gradovih. Prostori so bili uporabljeni skrajno varčno, ni bilo ventilacijskih in varnostnih naprav, ne po spolu ločenih umivalnic in

oblačilnic. V bombažnih tvornicah so tolkle delavke bombaž s palicami v vročini 37°, v predilnicah so stale napol gole do členkov v vodi, ki je bila potrebna, da je ostala nit vlažna. In to delo so vršile po 14 do 16 ur dnevno.

Podjetnik se ni menil za zdravje in dobrobit delavstva, njegov interes je bil v tem, da ima od delavstva čim več dobička. Pa tudi država v svojem liberalnem pojmovanju svobode ni ščitila delavstva, šele delavske organizacije so pozneje izsilile razne zakone v svrhu izboljšanja delavskega položaja.

Meščanske žene in dekleta so bile nekaj časa obvarovane pridobitnega dela. Živele so hišnemu delu in vzgoji otrok, večkrat celo samo zabavi, esteticizmu in drugemu maskiranemu brezdelju. Bile so vzgojene za hišo in družbo, v nasladi in dekoracijo. Ko pa se je jelo premoženje gromaditi v rokah nekaterih industrijskih in denarnih mogotcev, je bila ustvarjena kasta velikomeščanstva in srednji stan je začel gmotno propadati. Ženstvo tega stanu si je moralo kmalu iskati potrebnega zaslužka. Ker pa so bile meščanske žene vzgojene v naziranju, da mora mož vzdrževati ženo, se jim je zdelo pridobitno delo sramotno in manjkala jim je tudi potrebna predizobrazba. Kapitalizem je torej združil usodo delavke in meščanske žene: obe sta bili pahnjeni v moderno pridobitno delo in pomanjkanje tozadevne usposobljenosti je bilo obema lastno. Vendar je našla delavka radi tehničnega razvoja dovolj prostora med industrijskim delavstvom, njena delovna moč, dasi nekvalificirana, je bila dobrodošla. Meščanke pa so stale pred zaprtimi vrati, ki so bile zastražene s predsodki in neznanjem. Delavka je stala v isti vrsti z možem, meščanka pa si je morala šele priboriti prostor poleg njega. Začelo se je meščansko žensko gibanje, ki je imelo v programu: pravico žene do izobrazbe, dela in proste izbire poklica.

Tu jasno vidimo razliko položaja med delavsko in meščansko ženo. Dasi je obe pahnil kapitalizem v pridobitno delo, vendar je bilo to delavki neobhodna eksistenčna potreba, meščanka pa si je morala priboriti možnost samostojnega dela, ki se prilega njenemu socialnemu položaju. Zato je boj delavke boj vseh izkoriščanih za človeka vredno življenje, boj meščanke pa stremi samo za enakopravnostjo z možem.

Najprej se je odprl meščanskim ženam učiteljski poklic. Takoj jim je bila tudi dana možnost zaslužka z izvrševanjem ročnega dela doma. Z vsemi silami pa se je branil mož, da bi se vsilile žene v višje poklice. Težavna je bila tudi pot, predno se je preosnovala dekliška vzgoja v smislu poklicnega dela. Polagoma pa so si osvajale žene vedno več poklicev, zlasti vsled dejstva, da so delale za manjše plače. Končno se jim je odprl tudi visokošolski študij in s tem pot v višje poklice. Danes skoraj ni več poklica, ki bi ga ne izvrševala tudi žena. V mnogih državah so dosegle tudi politične pravice in s tem popolno enakopravnost z možem.

Kapitalistična produkcija je pahnila torej ženo v pridobitno življenje in je povzročila njeno gospodarsko diferenciacijo v poklice. Poglejmo še enkrat na vzroke in ozrmo se tudi na posledice tega.

Stroji so v dobi kapitalizma prevzeli mnogo opravil, ki jih je delala prej žena, in so jih vršili mnogo hitreje in ceneje. S tem je bil ženi odvzet zaslužek doma in si ga je morala iskati izven hiše, v novem produkcijskem procesu. Ker pa sloni kapitalistični družabni red na dobičku, je sprejel tudi ženo samo zato v svojo službo, ker jo je — slabejšo in nepripravljeno — izkoriščal lažje od moža. Z ženo je dobil ceno delovno moč, obenem pa je s to konkurenco pritisnil na plačo moža in jo je znižal. V tem gospodarskem

družabnem redu postaja eksistenčni boj vedno hujši, vedno več žen je pah-njenih iz hiše v pridobitno delo, mož ne more več vzdrževati družine, vedno bolj mora tudi poročena žena za zaslužkom. Pri meščanski in delavski ženi se je izvršil isti proces: odtrgani sta od družine in morata vršiti dvojno delo: domače in poklicno. Ker pa to dvojno delo ni v nikakem primernem razmerju, je privedlo s seboj škodljive posledice z ozirom na zdravje žene in otrok, obstanek družine in vse družbe. Žalosten rezultat tega je degeneracija žene, ki se kaže v pojemanju materinskih moči in sposobnosti, roditi zdrave otroke in jih hraniti. Iz tega izvira tudi degeneracija otrok in prezgodnje staranje žene. To dovede pa tudi do psiholoških konfliktov med poklicem in mate-rinstvom. Zakaj vsiljeni poklic ženi ni vsebina, da bi po njem uredila har-monično svoje življenje, in vendar ji jemlje toliko moči in časa, da se ne more posvetiti materinstvu in družini toliko intenzivno, da bi ji to bilo v užitek in srečo. Iz tega polovičarstva izvira notranja otopelost, zanemarjanje otrok, alkoholizem, mož itd.

Posledica današnjega produkcijskega načina je tudi prostitucija, ki služi širokim plastem ženstva kot sredstvo, da sploh morejo živeti ali pa, da si izboljšajo svoj mizerni zaslužek. Pospešuje jo pa tudi tisti psihološki mo-ment, ki je poseben znak sedanje dobe: vpliv bogastva na reveže. V prej-snjih časih je bilo razkošje obvarovano profanih pogledov v palačah in patri-cijskih hišah, danes se nam pa blešči nasproti povsod: v trgovinah, hotelih, vlakih, parnikih, časopisje tekmuje, da bi ga pokazalo čim bolj vabljivo in pestro široki množici. Zato ni čudno, če se vda revno dekle temu sijaju, ki ji obeta srečo in prostost.

Vendar je diferencijacija žene kljub tem škodljivim posledicam po-trebna in je v interesu ne le žene same, ampak tudi v interesu vse družbe.

Diferencijacija žene pomeni njeno gospodarsko neodvisnost od moža in s tem njeno osebno svobodo. Dokler je mož edini rednik družine, je žena odvisna od njega. Zakon je s tem gospodarska naprava in v njem vlada patrijarhalen despotizem. Če pa je žena samostojna, postane zakon zveza dveh duševno in gospodarsko samostojnih ljudi. S tem nastane iz gospo-darske ustanove kult ljubezni in vrstnega izbora. Seveda more postati žena gospodarsko neodvisna samo v taki družbi, kjer ni razrednega sistema, kjer vlada socialna enakopravnost. V brezrazredni družbi ne bo več zasebne lastnine in zakon bo prenehal biti kupčija in lov za doto. S tem bo prene-halo tudi gorje nezakonske matere in njenega otroka. Mladi ljudje se bodo lahko hitreje poročili in bo tako omejena prostitucija in spolne bolezni.

Diferencijacija žene pomenja ogromno stopnjevanje gospodarske pro-dukcije, ker izvršuje tudi druga polovica človeštva organizirano delo. S tem bi se znižal delovni čas moža na pametno mero in možje ne bi umirali vsled gospodarske preobremenitve, kakor dandanes.

Diferencijacija žene je torej potrebna ženi in družbi v svrhu gospo-darske osvoboditve. Treba je le rešiti vprašanje, kako združiti poklic in ma-terinstvo, da bo poklic usposobil ženo do gospodarske samostojnosti.

Glavni vzrok konflikta med zakonom in poklicem je zastarela in primi-tivna oblika našega gospodinjstva, kateri se diferencirana žena ne more pri-lagoditi. Naše gospodinjstvo je namreč trdovratno obdržalo značaj malega obrata v najekstremnejšem pomenu besede. V 60 takih malih obratih je treba 60 gospodinj, da hodijo na trg, zapalijo ognjišče, pripravljajo jedila v več sto loncih in kozicah, da vso to posodo očistijo itd. Vse to izvršujejo z napornim delom rok, kajti strojev ni mogoče uvesti v take male obrate.

V organiziranem gospodinjstvu pa bi zadostovala desetina žen, da bi izvršila isto delo bolje, ceneje in z manjšim trudom. Če bi bilo teh 60 malih gospodinjstev med seboj organsko zvezanih, bi bila ena sama centralna kuhinja, ki bi jo vodila izvežbana poklicna kuharica. Hrana pa bi mogla biti mnogovrstnejša in izdatnejša z manjšimi stroški. Vsa dela bi se vršila s stroji: stroj za umivanje posode, centralna kurjava, sesaljška za prah, stroj za čiščenje čevljev, štedilnik na plin, parna pralnica itd. Ti stroji bi vzeli ženi naporno in malenkostno delo, pod katerim danes toliko vzdihuje. Delo v malem gospodinjstvu je v primeri z gospodinjstvom na zadružni podlagi ne samo naporno in duhomorno, temveč je tudi zapravljanje narodnega premoženja, materiala in delovne moči. Tudi za otroke bo v velikem gospodinjstvu bolje poskrbljeno. Medtem, ko bodo morali starši po poklicu, bodo otroci zbrani v prostornih dvoranah ali vrtovih pri igri pod nadzorstvom in vodstvom pedagoško izobraženih žen. Tako skupno bivanje različnih otrok pa bo pospeševalo socialno vzgojo, ki je tako silno važna za dobrobit človeške družbe. Ko bo pa mati opravila poklicno delo, bo mogla posvetiti ves prosti čas otrokom. In ta njen vpliv na otroke bo gotovo izdatnejši in boljši kakor tedaj, ko je bila ves prosti čas preobremenjena z gospodinjstvom.

Bodočnost diferenciacije žene bo najbrže odvisna od razvoja gospodinjstva na zadružni podlagi. Toda tako, kakor je morala opustiti prejo, tkanje in druga srednjeveška hišna dela, bo opustila tudi kuhanje, pranje, pometanje in brisanje prahu. Začetki so že tu. V Nemčiji in drugod obstojajo stanovanjske hiše z eno samo centralno kuhinjo. Najnaprednejša v tem oziru je Rusija, ki uvaja v vseh večjih krajih obednice, poleg katerih so tudi čitalnice in zavetišča za deco. Tudi v Ljubljani nadomešča uradniška menza privatne kuhinje stotinam uradnikov, uradnic in tudi družinam.

Iz tega je razvidno, da je poklic združljiv z materinstvom in sicer tako, da bodo morali prizadeti opustiti svoja mala gospodinjstva in jih organizirati na zadružni podlagi. Tako se povsod kažejo potrebe socializacije in novega družabnega reda.

Vsaka nova kulturna doba pa je obdana v začetku z neštevilnimi ovirami in mnogimi sovražniki, od katerih sta najjačja človeška lenoba in socialna nevednost. In število ugovorov proti diferenciaciji žene je legijon. Mnoge od teh je že premagala železna logika dejstev, druge je korigiral razvoj časa. V ilustracijo naj omenim le en primer. Mnogokrat se čuje: »V boju za zaslužek izgublja žena svojo ženskost.« Pojm »ženskosti« pa je izpremenljiv. Pri primitivnih narodih n. pr. je morala žena nositi možu težka bremena in to opravilo se je smatralo skozi stoletja za pristno žensko. Nekdaj je videl mož poseben čar v ženski slabosti, strahu, sramežljivosti in omejenosti, ker mu je bilo tako lažje približati se ji kot junak in vseznalec. Današnjemu modernemu možu vzbuja taka žena sočutje in dolgočasje, ker hoče enakovredno družico, ki ga spoštuje, ker ga pozna.

Kljub vsem naravnim in umetnim zaprekam pa se vrši diferenciacija žene na vseh poljih z nepremagljivo silo naravnega zakona. Diferenciacija je namreč splošen zakon, ki se mu ne pokori le duševni svet človeške kulture, temveč vlada v vsi naravi.

Če opazujemo organski razvoj od praelice do sesavcev, vidimo, da stoje one živali in rastline v višji vrsti, ki imajo za posebna opravila tudi posebne prikladne organe. Ta diferenciacija se pri človeku ni ustavila, temveč je začela opredeljevati njegovo družabno organizacijo. V hordi vidimo mno

žico individijev, ki izvršujejo skoraj vsi isto delo. V današnjem velemestu pa je razdeljeno milijonsko prebivalstvo v stotine različnih poklicev.

Zgodovina diferenciacije se deli v tri velika razdobja:

1. Doba diferenciacije po spolu, t. j. delitve dela med možem in ženo. Mož je lovec in bojevnik in preskrblja živalsko hrano, žena pa skrbi za rastlinsko hrano, opravlja vsa gospodinjska dela in skrbi za otroke. Družba je diferencirana v dve plasti: v moško in žensko in sicer na ta način, da opravljajo vsi moške med seboj in vse žene med seboj enako delo. Posebnih poklicev še ni.

2. V drugi dobi se vrši diferenciacija med možmi, to se pravi moške se ločijo v poklice. Medtem, ko so imeli prej moške enako opravilo, se ločijo sedaj v poljedelce, ribiče, lovce, rokodelce, trgovce, učenjake, svečenike, zdravnike, vojake, vladarje itd. Z dviganjem kulture se množi specializacija v poklice, tako da pozna današnja statistika že 10.000 raznih poklicev. Žene se te diferenciacije niso udeleževale, temveč so vztrajale z redkimi izjemami pri onem nediferenciranem delu, ki ga pojmuje pod skupnim izrazom »hišna dela«. Z diferenciacijo moža se je začela civilizacija.

3. Temu sledi doba diferenciacije žene. Kajti ko se je delitev dela polastila zadnjega moža, se ni ustavila samo pri eni polovici človeškega rodu, temveč je segla z nevzdržno silo preko nje in je zajela tudi žene. In danes smo tako daleč, da vsi reakcionarni ukrepi in vse sentimentalno vzdihovanje, da spada žena v hišo, ne morejo omejiti števila žen v pridobitnem delu. Nasprotno: vedno več jih je. Celo v Sloveniji si mora že vsaka druga služiti kruh.

Položaj žene je torej danes diferenciacija, to se pravi, da stoji z možem v isti vrsti: ima pravico do enake izobrazbe, do izvrševanja poklicev in v mnogih državah tudi vse politične pravice (v kolikor vsega tega v nekaterih konzervativnih državah še ni dosegla, je le vprašanje časa). Postala je torej enakopravna z možem. Toda ta enakopravnost ji ni prinesla svobode, ker ji ni prinesla človeka vrednega življenja. Večina žen, in tudi v najbolj naprednih državah, kljub volilni pravici, živi s svojo družino negotovo existenco od danes do jutri, v nezdravih stanovanjih, ob nezadostni hrani in obleki, v večnem delavniku in temni skrbi za vsakdanji kruh. Kajti enakopravnost žene z možem svojega razreda pomeni, da je tako kakor mož in še huje izkoriščana po kapitalizmu. Zlo, ki tare ženo, ni njeno specijelno vprašanje, temveč splošno socialno, je beda vseh ponižanih in zatiranih. Zato se njen boj ne sme vršiti le v imenu ženskih pravic, za enakopravnost z možem, temveč skupno z vsemi teptanimi za enakopravnost vseh članov človeške družbe, proti razrednemu sistemu krivice in sovraštva, za novo družbo pravičnosti in ljubezni. Kakor je vodila diferenciacija moža iz barbarstva v civilizacijo, tako bo peljala diferenciacija žene iz barbarstva civilizacije v novo svetovno dobo, v dobo svobode. Zato je diferenciacija žene izmed vseh sodobnih gibanj najvažnejše in najpomembnejše.

Posnetek.

Razvoj človeštva, ki vpliva na položaj žene v človeški družbi, se deli v tri glavne dobe: sorodniška, familijalna in osebna.

1. Sorodniška doba je človeška družba, zgrajena na načelu skupnega izvora, krvnih vezi. Njena tvorba je rodovina. Delo se deli po spolu. Skupna lastnina, skupno gospodarstvo.

Žena postane prva poljedelka in rokodelka in stalnejša od moža. S tem je bila v gospodarstvu važnejša. Odtod pojav matrijarhata.

Mož ukroti živali. Pastirska ljudstva se ločijo od mase barbarov. Sedaj se začne pridobitno delo v poljedelstvu, živinoreji in rokodelstvu. Udeležuje se ga pa le mož, žena izvršuje le hišno delo. Zato je postal mož lastnik vsega bogastva. Iz tega se rodi patrijarhat, žena postane moževa lastnina.

2. Familijalna doba, v kateri je razpadla rodovina v familije, družine. Družina prevzame sedaj gospodarske funkcije rodovine. Povečana je po sužnjih. Gospodarsko samozadoščanje v družini. Politične funkcije rodovine prevzame država, ki se sedaj vzbudi in postaja vedno močnejša. Tu se začne diferencijacija moža v poklice, socialna delitev v siromake in bogataše, in politična v vladajoči in vladani razred. Začetek civilizacije. Družina je v cvetu. Žena je dekla in roditeljica moževih legitimnih dedičev, omejena na izključno delo v hiši. Zakon kaže stremljenje v trajno monogamijo. Grki, Rimljani v prvi dobi, srednji vek.

Koncentracija kapitala. Kapitalistični sistem slabi družino, ker ji jemlje nov produkcijski proces polagoma vse funkcije. Oblast družinskega očeta omejena po običaju in postavi. Žena in otroci dosežejo svobodnejši in višji položaj. Rimljani v času propada. 16., 17., 18. stoletje.

3. Osebna doba. Vsa kultura se mora podrediti podružabljenju dela. Družba prevzema vedno več družinskih funkcij (vzgoja, gospodinjstvo, preskrba bolnikov in starih ljudi i. dr.). Iz tega sledi razpad družine. Žena se udeležuje pridobitnega dela. S tem postaja diferencirana in gospodarsko, osebno in politično samostojna.

Če bi imel na izbiro, da naselim zemljo s svetniki brez otrok ali s sedanjimi ljudmi toda s stalnim pritokom svežih otrok — bi izvolil poslednje. L. N. Tolstoj.

Treba se je samo z vzgojo pečati, če hočemo zaznati lastne napake. Ko jih pa opazimo, jih začnemo popravljati.

Samospopolnjevanje je najboljšo vzgojno sredstvo za otroke kakor za odrasle. L. N. Tolstoj.

Neki učitelj je pripovedoval, da se mu njegov učenec slabo uči, ker da ne zna z besedami razjasniti računskih naloge. Jaz sem mu rekel, da je zahteva po razjasnitvi naloge nerazumna zahteva; deček pojmuje nalogo, ne zna pa najti besed za razjasnitev.

On (učitelj) pritrди in pravi: »Ja, mi učitelji smo celo dolžni, da damo tudi obliko učitju na pamef. Mi učimo n. pr., da se mora vsaka razjasnitev računskih naloge začeti s »če«.«

In Tolstoj pravi: »Če bi mi povedali, da so poučevali na ta način pred 1000 leti na Japonskem, bi komaj verjel; in vendar se godi pri nas še danes celo s pomočjo svežih moči vseučilišč.«

L. N. Tolstoj.

RAZGLED

Vzgojnoznanstveni zavod v Jeni. Duh nove šole stavi učitelju nove naloge, stoletje otroka zahteva novo pojmovanje vzgoje. Znanje ni več končni cilj, obvladanje snovi in metode ne več središče. Šola vzgoje, dela in doživetja vedno bolj izpodriva šolo učilnico. Vzgoja je prva, pouk jo dopolnjuje; a ne obratno.

Od učitelja se zahteva, da stopi kot vodilni tovariš med svoje učence, da zna posameznika opazovati ter mu pomagati. Za tako postopanje pa je treba zrelosti, treznega prevdarka, notranjega miru, ob enem pa trdno vzgojnoznanstveno podlago.

A vsega tega dosedanja učiteljišča še mlademu kandidatu ne morejo nuditi. To so prav dobro spoznali v Thüringenu, kjer se od l. 1924. zahteva za učitelje univerzitetni študij. Vzgoja učiteljev se zaključuje na 3-letnem vzgojnoznanstvenem tečaju na univerzi v Jeni. Pogoj za vstop na ta zavod je dovršena srednja šola. Splošni stanovski študij obsega vzgojeznanstvo, vzgojno zgodovino, pouk o mladinskih pravicah, šolsko higijeno, eksperimentalno psihologijo. Velika važnost se polaga na umetniško vzgojo, tehniko v izdelovanju raznih učil, godbo, šport in telovadbo. Poleg tega obiskujejo dijaki razne tečaje, ki so splošnoizobraževalnega značaja in ki jih vodijo strokovnjaki. Praktično pa se vežbajo na raznih jenskih šolah, ki so jim vse na razpolago. Po dovršenem 4. semestru se poda dijak kot praktikant h kakemu »mojstru« — učitelju na deželi, ki si ga lahko sam izbere. Tu hospitira in sodeluje v šoli, pri roditeljskih večerih, raznih proslavah itd. Uvedene so tudi skupne ekskurzije in potovanja, čestokrat preko državnih mej. V šolskem letu 1924./25. so posetili poizkusne šole v Hamburgu, poleti 1925 so se udeležili svetovne pedagoške konference v Heidelbergu, za tem so obiskali Lipsko in Dunaj. Zavod vzdržuje tudi pozneje stike z učitelji ter je v vsakem oziru pravo stanovsko središče.

Dopolnjuje ga univerzitetna poizkusna šola, ki služi dijakom za vadnico. Tu je

uveden skupnostni pouk; otroci od 1. do 8. šol. leta so razdeljeni v tri skupine; šolski prostori so prijazno poslikani, odra ni, otroci sede na lahkih stolicah okoli miz, pri skupnem razgovoru se grupirajo v polkrog. Disciplino vzdržuje skupina sama, na tozadevne določbe se mora ozirati tudi učitelj, ne samo učenci; kajti tu ni merodajna njegova avtoriteta, marveč medsebojna obzirnost družbenih članov.

V ostalem pa se pokore radevolje učitelju, svojemu izkušnemu prijatelju. Nepremakljivega učnega načrta ni, učenci si začrtajo snov od časa do časa sami z oziranjem na svoje interese, na dnevne dogodke i. dr. Za gotove predmete, ki zahtevajo več ali manj vezan pouk, pa so uvedene tečajne ure. Dopoldne je ob 10. uri dolg odmor za južino in 10-minutno telovadbo; ker se otroci dovolj gibljejo tudi med poukom, so se druge prikinitve izkazale za nepotrebne. Za menjavo skrbi ročno delo in izleti. Za vsakega učenca je na šoli osebna pola z vsemi pripombami učiteljev, ki je staršem vedno na razpolago. Sploh je zanimanje in živahno sodelovanje staršev — če treba, celo pri pouku — značilna poteza te šole. Mesto in deželne oblasti so šoli naklonjene ter jo po možnosti podpirajo. Največ prijateljev si je pridobila šola potom staršev otrok. Tako se razširja delovni krog tega zavoda od dne do dne v plodonosni vzajemni zvezi teorije in prakse in v duhu nove svobodne vzgoje. (Das werdende Zeitalter 1927.)

MI.

Ustvarjajoče otrokove sile.

Največje zlo stare šole je bilo to, da ni zbudila v otroku živih ustvarjajočih sil razuma in domišljije, marveč je precenjevala spominsko prisvajanje znanja. Kdor pa je opazoval otroke pri igri, neprisiljenem občevanju in prožnem svobodnem pouku, ta veruje v izvirne ustvarjajoče sile otroka, veruje v otroško sposobnost in pro-

duktivnost ter priznava geslo nove šole »Proč od snovi, nazaj k otroku!«

Cloveške mlade sile naj se vzbujajo in jačijo na konkretnih nalogah, ki jih stavi življenje samo. In kakor življenje nikoli ne miruje, temveč vedno valovi, se izpreminja in organsko razvija, tako se mora — tesno se naslanjajoč na življenje — izpreminjati in razvijati tudi pouk. Zato ne moremo priznavati trdnega učnega načrta, niti najidealnjšega; zato hočemo iti in delati z vsemi, ki stremijo za prenovljenjem vzgoje ter svobodnim organskim razvojem ustvarjajočih otroških sil. (Das werdende Zeitalter 1927.)

MI.

Ali naj otroci čitajo časopise?

Pripomba: To poročilo prinašamo v 1. osebi, kakor je v izvirniku:

Ali naj otroci čitajo časopise? To je že staro vprašanje, ki ima mnogo zagovornikov, pa tudi mnogo nasprotnikov.

Z mojim razredom sem rešil to vprašanje nehotе. Vzrok je bila smrt, ki je ugrabila teto našemu šolarju. Že drugi dan je prinesel nek sošolec dečkov v šolo časopis in prosil, če ga sme prečitati, kjer se opisuje naš smrtni slučaj. Od tu je bil samo en korak do rojstnih in ženitnih oglasov.

Vsako leto smo zbirali ta naznanila iz časopisov, in sicer 1 teden v začetku, 1 teden ob koncu leta. Primerjaje ta naznanila smo ugotovili, kdaj umrje več ljudi. Pri rojstnih in poročnih izkazih smo pogovorili sorodstvo.

Novo polje so nam nudili trgovski oglasi, v katerih smo primerjali in izračunavali cene. Kmalu smo si začeli tudi ogledovati cene v izložbenih oknih po mestu in smo primerjali potem iste cene z oglasnimi. Posledica teh opazovanj je bila, da smo kmalu mi v šoli, kakor tudi starši, poznali najboljše pa tudi najslabše lokale v mestu.

Drugič smo čitali v časopisih tudi o zdravstvenem tednu; zopet novo polje. Čitali smo o razstavi raznih mest in smo iz izrezkov primerjali, kaj vse bodo v tem tednu na raznih krajih razstavili. Pri tej priliki smo se razgovarjali v razredu o zdravju in negi telesa. N. pr. zakaj moramo večkrat k zobozdravniku, da preišče

zobe? Kaj pomenijo zdravstvene pole? Zakaj nas preiskuje uradni zdravnik? Naše stanovanje. O zraku. O kajenju itd. Skupno s temi pogovori pa smo tudi sestavili našim razmeram prikladen, mal zdravniški muzej.

Nekega dne je prinesel v šolo deček oglas o materinskem dnevju. Več dni smo čitali v časopisih oznanila, pri katerih tvrdkah so razstavljena darila za materinski dan. Tudi naš razred se je pripravljajl z darili za ta pomembni dan.

Notica o požaru v veliki opekarni nam je dala povod za opazovanje brizglje, za pogovor o hidrantih, o pomenu požarne brambe, o vodovodu, o našem mestu itd. Čitali smo tudi vse spise, ki smo jih imeli v naši čitanki in so se nanašali na požar. Iz tega pa smo tudi nabrali mnogo snovi za prosto spisje, kakor: Goril Predpogo-riščem velike opekarne. Delo naših požarnikov in še mnogo drugih, ki so jih sestavili otroci.

Množile so se pa tudi slike, ki smo jih izrezovali iz časopisov in so prikazovale strašna opustošenja, ki so jih povzročile povodnji po Nemčiji in drugih državah Evrope. Pogovorili smo se pri tem o raznih varnostnih napravah in si nekatere tudi ogledali. Poiskali smo dotične kraje na zemljevidu, razjasnjevali razne izraze, ki smo jih čitali v časopisih itd.

Poročila o nekaterih težkih nezgodah z avtomobili in cestnimi železnicami so nas napolnila k natančnejšim pogovorom o cestno-policijskih predpisih.

Poleg vsega že omenjenega nas seznanjajo časopiši o govorici in navadah ljudi, o sportu in vremenu, o brezdelnosti in o iskanju služb; pa še mnogo drugih zanimivosti smo izvedeli.

Posebno so otroci še pridobili na pravilnem presojanju časopisnih novic in vadili so se v razumljivem čitanju. O tem me je uveril mali učenec, ki nam je pravil, da mora bolnemu stricu sedaj on čitati časopis, ker stric trdi, da čita bolj razumljivo nego njegova odrasla sestra. Pa če ne bi imelo naše delo s čitanjem časopisov nobene druge dobre strani, je velik uspeh že to, da učenci dobro čitajo in s tem razveseljujejo druge. (Neue Bahnen 1927.)

L—é.

Delovni princip v zemljepisnem pouku.

Ze več dni je vabilo jesensko solnce v naravo. Otroci so želeli na daljši izprehod. Na vprašanje, kam naj se peljemo, so bili odgovori: »Kjer je lep!«

»Kje pa je najlepše?« »Oglejmo si zemljevid!« Res smo našli na zemljevidu gore in doline; da je ob nekaterih vodah več gradov; višino gor, imena mest itd. Zvedeli pa nismo z zemljevida, če je v gorah mnogo votlin, kakšni so gradovi in če ležijo na strmih pečinah. Zemljevid nam tudi ni pokazal, kaj ljudje v mestih delajo, kakšna je njihova govoriča itd. Nekdo predlaga, da bodo o tem gotovo vedeli povedati starši; a takoj se oglase drugi s protestom, da njihovi starši še nikjer niso bili.

Po daljšem posvetovanju so prišli otroci na idejo, naj bi k spoznavanju krajev pomagali otroci iz vseh šol cele pokrajine. Rečeno, storjeno. Na vse šole se je sklenilo poslati prošnjo, naj bi otroci pomagali sodelovati pri sestavi knjige za pokrajino, ki jo predstavlja zemljevid. Vsebina pisma je bila sledeča:

Ljubi otroci!

Prihajamo do Vas z veliko prošnjo. Sestavili bi radi v našem razredu knjigo N. pokrajine z opisi, povestmi, slikami in kartami. Pomagajte nam tudi Vi pri tem delu.

Prosimo:

1. Opišite Vaš kraj (kakšen je, kako je velik, kje leži).

2. Znamenitosti Vašega kraja (muzej, grad, razvalina, gora itd.).

3. Opišite okolico z izprehodi.

4. Poročajte, kako ljudje govorijo. (Izmišljajte si kakšen pogovor v narečju.)

5. Ali imate kaj znamenitih mož ali kakšne pravljice o kraju?

6. Poročajte, kaj vse pri Vas ljudje izdelujejo in tudi kako izdelujejo. (Mogoče pošljete lahko vzorce ali vsaj slike.)

Vsak dogodek pišite samo na eno stran lista, da bomo mogli to nalepiti v našo knjigo.

Prosimo, uslišite našo prošnjo in ne pustite nas v predolgem čakanju.

Pozdravl!

5. a razred.

Kraj.....

Po sestavi pisma je nastala nova težava. Za vse šole bi potrebovali mnogo časa samo za prepisovanje pisma. Odpomoč pa je bila že drugi dan tu; dva učenca sta prinesla v šolo plošče za hektografiranje in tako se je na mah spremenil razred v tiskarno. S tem pa smo še prihranili na poštadini, ko smo razposlali pisma kot tiskovine.

Na odgovore pa smo čakali mesec dni. To so bili dnevi nestrpnosti; vendar pa smo izpolnjevali čas z risanjem karte in smo zaznamovali s krogi na nji vse kraje, kamor smo odposlali pisma. Tu bomo po dohodu odgovorov orisali vse potrebno in bomo imeli pregled o našem uspehu. — Poleg risanja smo obravnavali še teme: pisava, tisk, pošta; pa še obiskali smo veliko tiskarno v naši bližini. Vsaj nekoliko pojma smo dobili pri tem obisku o naši papirni dobi. 5 centov težak ovoj papirja je bil postiskan v 40 minutah. Iz tega 7 km dolgega ovoja je v tem kratkem času prišlo iz tiskarskega stroja 15.000 časopisov. Dnevno pa ta stroj natisne 50.000 časopisov, za kar potrebuje ovojev, ki imajo 25 km dolžine, papirja v teži $16\frac{2}{3}$ centa.

Številke so nam poživile pojma. Tega smo si pa še bolj okrepili z obiskom na glavnem poštnem uradu. Posebno pa nam je dobro služila še slučajno izšla notica o prometu na glavni pošti. Da bi mogli ustreči, ako bi slučajno kdo zahteval opis našega mesta, smo si zabeležili kratek izvleček poročila:

Na glavni pošti!

Poštni urad 24 leži nasproti glavnemu kolodvoru. Ta poštni urad je določen samo za pismeno pošto. Poštni urad in glavni kolodvor spaja 155 m dolg predor. V predoru je 10 vzpenjač, ki prevažajo poštne vozničke z vsebino. Nad 1 milijon poštних pošiljk se tu prevažajo dnevno. Žigovanje poštnih znamk se izvršuje s pomočjo treh strojev. Posamezni teh strojev žigosa 1200 pisem na minuto. Z roko bi se moglo žigosati pa samo 80 komadov v istem času. Brzjav odpremi dnevno 17 tisoč do 18 tisoč brzjav. Na telefonskem oddelku se zveže dnevno približno 125 tisoč krajevnih govorov.

Po dolgih tednih čakanja in povpraševanja so vendar pričeli polagoma prihajati

odgovori. Zigi so nam pojasnjevali, koliko časa so bile pošiljke na poti. Ogedali smo si s pomočjo voznega reda tudi pot, po kateri so prihajali odgovori. Vsak dan so dohajala pisma in tudi zavoji. Snovi se nam je nabralo za par mesecev. Prečitati pa so smeli tudi odgovore svojih tovarišev-učiteljev, ki so opisovali tamošnje šolske razmere, kar so seveda nekateri grajali, drugi zopet hvalili. Otroci so poročali tudi, kaj ravno delajo v šolah ob času, ko nam pošiljajo odgovore. Iz nekaterih šol smo prejeli vabila na obisk; mnoge so poslale tudi izdelke tamošnjih krajev.

Iz teh predmetov smo si mogli sestaviti več učnih tabel, kakor: Od bombaža do nitke in nogavice; lan in njegova uporaba; premog itd. Sestavili smo si mnogo učne snovi, ki smo jo uporabljali za spisne vaje. Najtežja pa je bila razvrstitev snovi, za katero smo napravili več skupin, ki so snov zbirale. Snov smo sestavili po pokrajinah in smo obdržali za knjigo le najvažnejše podatke dotičnih krajev. (Neue Bahnen 1927. L—é.

Ustroj pouka. Eno izmed važnih šolskih vprašanj, ki ima mnogo pripadnikov in protivnikov, je vprašanje skupnostnega pouka (Gesamtunterricht). Tudi šola je otrok svoje dobe kakor glasba, pesništvo, slikarstvo in druge umetnosti. Skupnostni pouk ni nikaka slučajnost in ne kakšna fiksna ideja, je to volja sedanje dobe, prenešene na polje praktičnega šolskega dela. Slabost sedanje dobe je tudi slabost njene pedagogike. Staro se ne more več vzdržati, nastajajoče pa ne najde dovolj razumevanja. Obstoječa forma več ne zadošča, novo pa je še nejasno in razkosano.

Izkazalo se je, da izraz »skupnostni pouk« ni povsem pravilen. Naziranje, da je ta pouk nekakšno razširjenje in poglobitev tkzv. koncentracije pouka, ni povsem točno. To, kar danes smatramo za skupnostni pouk, spaja v sebi celoto, ki ne obsega samo posameznih gran pouka, temveč vso šolo; je nekaka preosnova šole. Skupnostni pouk zahteva novo šolo, ta zopet novo kulturo, slednja pa zahteva novega človeka. Koliko pa je na tem utopije in koliko možnosti, to nam bo pokazala bodočnost.

Skupnostni pouk zasleduje namen, da zadene udarec sistemu, ki razceplja pouk na posamezne predmete. To pa je pri pozizkusih poglano čudne izrastke; zašlo se je zopet v ekstrem, pri katerem so se pogosto izločali doživljaji in opazovanja v taki meri, da o življenjskem pouku ni skoro ničesar preostalo. Enote so hoteli izvrednotiti v vse mogoče smeri. Ni pa mogoče iz posamezne snovi vse mogoče izvleči. Pomisliti moramo, da otroci niso mali odrasli z zmožnostjo analiziranja in sistemiziranja; to je zmožnost odraslega človeka. Otroku primanjkuje še v to fiziološke podlage, kajti organ logičnega mišljenja, to so veliki možgani, še niso razviti pred 14. letom.

Nasprotniki skupnostnega pouka radi zatrjujejo, da vsak učni predmet pospešuje posebne duševne zmožnosti; to se ne da povsem zanikati. A za to nalogo so ravno sedanji učni načrti pomanjkljivi, ker jim primanjkuje psihološkega naličja. Ti predpisujejo sicer snov za posamezne starostne stopnje, pozabljajo pa na temelj, to je na psihološko linijo, ki mora značiti dvojno: katere moči naraščajo v otroku in kdaj se to vrši. Dokler se še zahteva v šoli znanje snovi in se zahteva mnogo mehanskega znanja, so sedanji učni načrti še mogoči; ko pa bo postala šola življenje in tudi pripravljala za življenje, se bo v trenutku vse spremenilo.

Tu seveda nastane zopet pomislek, češ, kakšna zmešnjava bi pa nastala, ako bi se ves pouk prepustil slučaju brez pravega načrta! To je tkzv. »priložnostni pouk«. In vendar igra v življenju priložnost mnogo krat zelo odlično vlogo; to pa naj velja tudi za pouk. Smotreno pospeševanje otrokovih moči je zadeva učitelja; psihološko izurjen učitelj in psihološko sestavljen učni načrt se spopolnjujeta. (Neue Bahnen 1927.) L—é.

Zložljivi meter pri računstvu. Za poglobitev v računstvu bi mnogo pripomoglo, če bi imela vsaka šola na razpolago tehcnico z utežmi; dobro idočo uro, ki bi spodbujala in opominjala na hitro bežeči čas; zložljivi meter (Zollstock, Zollstab, »pašeta«) pa bi naj imel vsak otrok.

Zložljivi meter, ki ni drag in si ga lahko kupi vsak šolar, je izboren učni

pripomoček pri računanju. S pomočjo zložljivega metra — ki tudi v praktičnem življenju opravlja službo pomočnika v rokah mnogovrstnih rokodelcev — se lahko v šoli prišteva in odšteva, množi, deli in meri.

Ko so se otroci seznanili s števili na metru, se prične skakanje po tej lestvi, neutrudljivo navzgor in navzdol, v vrsti, pa tudi s preskokom po več »klinov«. Najprej se vadijo kazati s prsti, potem samo z očmi. Pozneje je meter zelo dolga pot, ob kateri stoji 100 dreves. Na 21. drevesu rastejo črešnje, na 40. jabolka, na 85. slive; kdor s prstom hitro najde dotično drevo, sme utrgati sad. Otroci so pri iskanju zelo marljivo. Števila se pozneje tudi napisujejo; so samo kopija onih na metru.

Vse, kar je možno, se tudi meri. Desklince uporabljajo tudi merski trak, kakor je v rabi pri šiviljah. Posebno veselje naredja pred vsakim merjenjem cenitev na videz, kar treba vedno vaditi. Pri tem se vadi otrok pravilno presojeti mere, kar je velike važnosti.

Za množenje je ravnokotno uporabljiv meter; posebno praktičen pa je za učenje poštevank. Za vsako število se prireže 10 enako velikih trakov ali paličic, ki se polagajo na meter (pri poštevanki števila 5 po 5 cm dolge, za število 8 po 8 cm dolge trake itd.). Vse vrste se tudi napisujejo. Pri vsaki rešitvi kažejo otroci pozneje tudi dolžost; n. pr.: 35 je do tu; 42 je do tu. Pozneje to odpade, ker ima otrok že jasno predstavo.

Desetinska števila ponazorujemo najprej na »cm« in »mm«. Centimeter vzamemo za celoto, milimeter pa za desetino. Pri čitanju otroci takoj vidijo, da je 5 desetin 1 polovica in 10 desetin 1 cela. Ko jim je ta vrsta jasna, imajo najboljšo podlago za stotine in tisočine, za kar ni treba še posebne razlage; otroci vidijo, da je 1 cm 1 stotina metra, 13 cm = 13 stotin; istotako, da je milimeter = 1 tisočina metra.

Slično je pri ponazorovanju delov, to je ulomkov; otrok vidi, da je 50 cm = $\frac{1}{2}$ m, istotako pa vidi natančno, da sta dve polovici isto kot 4 četrtine ali 10 desetin. Pojmi $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$, $\frac{3}{4}$ itd. so že malim otrokom jasni.

Za prehod v drugo stotico sestavita po dva učenca metre skupaj; enemu pripadajo mere od 1—100, drugemu od 101 do 200. Potem pa se išče 87, 187, 17, 170 itd. Pri tem pa kažejo z dvema rokama, da je »daljšava« in »koliko« dobro pregledno.

Okvir se razširi s tem, da si razred dobi 10 m dolg merilni trak; s tem se da izborno meriti in napravlja mnogo veselja. Meri z metrom, šteje korake! Pri tem se vadijo učenci meriti daljše razdalje s hojo, pa ugotavljajo tudi napake pri merjenju. Z merskim trakom merimo lahko tudi obseg kroga na kolesu. (Neue Bahnen 1927.) L—é.

Montessorina šola in delovna šola. Delovna šola se trudi z uvajanjem življenja v šolo, poleg tega pa po možnosti vodi otroke v naravo, da se tam učijo. Resnično življenje je mnogo zanimivejše od mrtve slike. V resničnem življenju si otrok najlažje nabira izkušnje za poznejše življenje. Iz različnih opazovanj nastajajo vprašanja, ki čakajo na odgovore. Tako se na skupne vtise dostikrat naniza polno delovnih enot, bodisi duševnih ali telesnih. Delo se razdeli na ves razred; učenci izdelujejo posamezna poglavja v skupinah ali vsi skupaj, če pa kdo hoče, dela lahko tudi sam. Učitelj je pri tem le izkušen sodelavec, ki svetuje in po potrebi tudi pomaga. Na ta način se uvajajo otroci na samodelavnost.

Dr. Montessorijeva polaga v svojih spisih posebno važnost na otrokovo prostost in zahteva, naj se s samodelavnostjo otrok sam vzgaja. Če pa to natančneje razmišljamo, bomo našli, da ta pisateljica razume pod pojmom »prostost in samodelavnost« nekaj drugega kot delovno šolo. Ona smatra ta dva pojma za nekaj zunanjega; otrok naj delo sam vrši, brez vsake učiteljeve pomoči.

To naziranje je seveda zgrešeno, ker noben človek ne more izhajati brez pomoči drugih; ljudje pa, ki delajo in živijo sami zase, niso najboljši in so navadno sebičneži. Še manj od odraslega more otrok brez pomoči sam delati; pravilno je seveda, da pri delu otroku pomagamo samo po potrebi. Starši in vzgojitelji otroku mnogo preveč pomagajo. Napačna pa je istotako zahteva, da naj otrok vse sam napravi.

Oglejmo si najprej samodelavnost v Montessorinim otroškem vrtcu. Igrače so tako izbrane, da naj bi otroku bistrile posamezne čute in naj bi razjasnjevale pojme. Vadi se pojm dolg, velik, debel; istotako pa tudi smisel za barve in geometrične oblike. To se vrši navadno z zlaganjem različnih kock. Otrok si izbira opravilo sam, pač pa mora delati po gotovem načrtu; n. pr. dobi 10 »stopnic« različnih debelosti, ki jih zлага, kolikor časa se mu zljubi. Da bi pa naredil po lastni volji iz teh stopnic n. pr. »konja«, pa mu ni dovoljeno; če se otrok prepovedi ne pokorava, mu učiteljica odvzame stopnice. Na ta način se otroku nekaj vsiljuje v mnenju, da se mu zbuja spontanost.

V drugem delu knjige »Montessorina vzgoja za šolarje«, ki je izšla doslej edino le v italijanskem in angleškem jeziku, obravnava obširno učni jezik, računstvo, merstveno oblikoslovje, risanje in glasbo. V naslednjem si bomo nekoliko ogledali odlomka iz računstva in oblikoslovja.

Če otrok ni obiskoval vrtca, prične računati z 10 palčicami v velikosti 1 cm do 1 m; vsakih 10 cm je drugače pobarvanih. S temi palčicami vadijo vse štiri računске operacije. Otrok začne torej računati ne na predmetih, temveč na simbolih. Množenje se ne ponazoruje z večkratno nastavitvijo isteга števila, temveč se primerja 5-delna palčica z 10-delno. Namesto pravega deljenja se opozarja na merjenje. S številkami se otrok zelo zgodaj seznanja. Takrat se prične tudi pismeno računanje. Za uvajanje v mestne vrednosti dobi otrok jagode, nabrane od 1—10 na 10 palčicah; pri tem pa je za vsako mestno vrednost določena druga barva. Pisanje se prične na posebno črtanem papirju, kjer omogočajo raznobarvne črte, da otrok določa pravilno mestno vrednost. Za izdelovanje poštevank služi deska s 100 vdolbinami, v katere polagajo jagode. Za pismeno vajo in za poglobitev služijo posebne tiskovine, v katere vpisujejo poštevanko. Otrok mora navadno 10krat napisati poštevanko, da si jo zapomni. Bolj zamotane pa so računске operacije z večmestnimi števili; vse se izvajajo na računski deski ali na okvirju z jagodami. To je čudna mešanica nazornega in nenazornega računanja, ki obstoja deloma v pismenem računanju, deloma pa v ra-

čunanju na izust. Montessorijeva vadi že 11-letne otroke v kvadratnem in kubičnem številu. V to svrho dobi otrok jagode, ki jih zлага v površino in telesnino (prostornino). Iz tega naj otrok razvidi, da je 10 jagod v kvadratu isto kot 100 jagod, nanizanih na vrstico. Mesto 10×10 lahko piše 10^2 . — K računstvu spadajo tudi ulomki, ki jih pa Montessorijeva napačno obravnava pri merskem oblikoslovju, v kar so jo zavedla njena učila. Pri računstvu kakor pri merstvu daje lesene in kovinaste plošče z različnimi izrezki (krog, pravokot itd.). Navadne ulomke ponazoruje na stopinjah kroga; n. pr. $\frac{1}{2}$ kroga = 180° , $\frac{1}{4}$ kroga = 120° itd. Da pa spreminja navadne ulomke v desetinke, dobi otrok drug pripomoček; to je okrogla plošča, ki je na obsegu razdeljena na 100 enakih delov. Pri tem pa navadno otrok zamenjava prejšnjo razdelitev na 360° s to razdelitvijo, poleg tega je pa to uporabno le za $\frac{1}{2}$, $\frac{1}{4}$ in $\frac{1}{8}$.

Geometrija se prične poučevati že v otroškem vrtcu. Otroci se že tu seznanjajo z mnogokotniki in drugimi liki. V to svrho izpolnjujejo razne izrezke z zato pripravljenimi vložki. Povlečejo nato s prstom ob robu vložka in potem izdelujejo risbe, ki jih pobarvajo. Najnovejša psihološka raziskovanja pa zatrjujejo, da je otroku v predšolski dobi barva vse, oblika pa nič. — Tudi v šolskem pouku uporabljajo na tej šoli kot učilo lesene plošče z vložki. Ker so pa vložki že opremljeni z razdelitvijo, je možna rešitev naloge že s samim učnim pripomočkom. Tudi za prostorninsko preračunavanje ima pripomočke. Sploh so učni pripomočki, ki jih uvaja Montessorina šola, zelo dragi; samo za merstveno oblikoslovje stanejo 162 mark.

Ker je na teh par primerih razvidno delo na Montessorini šoli, nastane vprašanje, v čem pravzaprav obstoja otrokova prostost? Izbira si sam neko delo, n. pr. v računstvu. Mehaničnost tega računstva je z navodilom zagotovljena; poleg tega pa se mora otrok natančno ravnati po določenih učnih pripomočkih. Te prostosti in samodelavnosti torej v resnici ni. (Neue Bahnen 1927.)

L—è.

D. Katz, Gespräche mit Kindern. 1928, Str. 299, Berlin, Springer.

Katz je že znan po svojih spisih iz otroške psihologije in psihologije občutov (tip); v predstoječi knjigi je zbral nov material, ki ga je obdelal na doslej nepoznan način. Stern in drugi so študirali razvoj otroškega jezika, a storili so to na posameznem otroku. Res pa je, da se izvrši največji napredek v jezikovnem in duhovnem oziru pri otroku v pogovoru. Zato sta zakonca Katz zbrala 154 originalnih otroških pogovorov svojih dveh sinov (v starosti 3—6 let), pogovore komentirala obširno, nato pa teoretično in praktično tolmačila ta material. Posrečilo se jima je zbrati material, ki bo vsakega mladinoslovca in pedagoga zanimal, doprinesla sta nove vidike za razumevanje socialnega življenja majhnih otrok. A še več. Dosegla sta tudi pedagoško zelo važne rezultate. Kajti porabila sta pogovor z otrokom v izrazite vzgojne svrhe, celo v zadevah, v katerih človek ne bi pričakoval uspehov: v moralni vzgoji. Praktični poskusi so pokazali, da nikakor ni prezgodaj že pri predšolskem otroku začenjati z izpraševanjem vesti (!) in navajanjem k »čednosti« (ki jo seveda otrok razume še zelo otroško in naivno). S tem se obrne otroška pozornost v notranjost in se poglobi moralno ocenjevanje. A kakor rečeno, knjiga prinaša splošno zanimiva dejstva, ki morejo tvoriti podlago za razumevanje »otroške psihe in njene strukture«. Katz se v tem pogledu ureja v sodobno »strukturno-razvojno psihologijo«, ki jo zastopajo Bühler, Werner, Stern, Piaget in drugi, od svoje strani prinaša nove momente. Smatram za svojo dolžnost, da posebej opozorim naše vzgojitelje (zlasti starše) na to res dragoceno knjigo. *Cibej.*

Ch. Bühler, Kindheit und Jugend. Str. 307. 1928. Hirzel, Leipzig.

Mladinoslovje se nahaja trenutno v dobi živahnega razmaha in poglobitve teoretičnih pojmov. Danes ne zadoščajo več nesistematično prirejene zbirke »materiala«, danes se zahteva več: kdorkoli hoče doseči v mladinoslovju pomemben rezultat, mora svoj še tako obširno zbran material uvrstiti v neko celotnostno gledanje in celotnostno tolmačenje otroka ali mladostnika. Zato nahajamo v sodobnem mladinoslovskem slovstvu vse polno poskusov, podati splošno razvojno črto mladega človeka. In priznati moramo, da je prišla sodobna strukturna psihologija že do lepih rezultatov, četudi

do danes še nimamo celotne linije, ki bi šla od dojenčka preko predšolske in zlasti šolske (!) dobe do pubertete. Za zgodnjo otroško dobo so Bühler, Stern, Werner in drugi že izluščili približno »strukturo«, za pubertetno dobo so to storili W. Hoffmann, Ch. Bühlerjeva, in seveda E. Spranger (koga je »Psychologie des Jugendalters« je izšla že v 45 tisoč izvodih), Charlota Bühlerjeva, žena dunajskega psihologa Karla Bühlerja, je že znana po celi vrsti svojih spisov iz mladinoslovja (zadnja leta je objavila skupno z drugimi, zlasti s H. Hetzerjevo, več monografij o majhnem otroku). Sedaj pa je objavila spis, ki se razlikuje od dosedanjega slovstva po tem, da podaja prvič res vso razvojno črto od dojenčka do pubertete, in sicer gre B. za to, da poda precizno označbo posameznih razvojnih stopenj, da pokaže, katere bistvene strani so značilne za dobo, ki jih razvršča takole: 1. leto, leto 2.—4., leto 5.—8., leto 9.—13., leto 14.—19. Tu ne moremo navajati podrobnih rezultatov, ker bi to bilo neplodno in brezuspešno, le toliko pripominjamo, da je tu prvič jasno podan razvoj otroka od igranja do raznih vrst »zaposlenosti« in »dela«. Fundamentalno je nadalje dejstvo, da se z vstopom v šolo začenja še nekaj drugega: namreč osvajanja »duhovnega sveta«. Knjiga prinaša v tem pogledu res končno in znanstveno razvojno psihološko utemeljitev pravilne delovne šole: otroku v prvih letih šole odgovarja skoraj izključno manuelno delo, a polagoma s probuditvijo »duha« treba poskrbeti tudi za duhovno produktivnost. S tem se končno reši cela vrsta sporov, kakšna naj bo delovna šola. — Seveda so v knjigi tudi še druge stvari, originalno je podan postanek in razvoj predpubertetne in zlasti še pubertetne dobe. Izrečno pripominjamo, da je knjiga pisana težko teoretično (kar sicer ni navada Bühlerjeve), a to gre v veliki meri na račun dejstva, da se spis naslanja na kopico posebnih razprav, iz katerih povzema le splošne rezultate, in pa, da taka splošna knjiga sploh drugače ne more biti pisana. A mislim, da to ne more odvrniti našega učiteljstva, da se ne bi z resnim duševnim naporom lotilo te knjige in jo večkrat predelalo. Kajti gre za standard-work, ki v današnjem slovstvu zavzema odlično mesto. *Cibej.*

W. Hoffmann » W. Stern, Sittlichkeitsvergehen an höheren Schulen und ihre disziplinäre Behandlung. Str. 141. 1928. Quelle Meyer, Leipzig.

Vprašanje seksualne vzgoje naše doraščajoče mladine spada nedvomno k najtežjim poglavjem sodobne pedagogike. V Ameriki je mladinski sodnik Lindsey s svojo knjigo »Revolucija moderne mladine« opozoril širšo javnost na nevarnosti in žalostne razmere, ki jih treba odstraniti in izboljšati. A tudi v naših evropskih prilikah se ne moremo ravno pohvaliti s pozitivnimi dejstvi in so pritožbe vzgojiteljev in staršev na dnevnem redu. Zato sta W. Hoffmann (mladinski sodnik, profesor socialne pedagogike in mladinoslovja v Lipskem) in W. Stern zbrala tozadevni material in podala svoje poročilo. Izkazalo se je, da v Nemčiji, tudi v največjih mestih, razmere vendarle niso tako žalostne kot v Ameriki. Na 196 šolah je bilo javljenih kakih 500 slučajev, od teh pride približno 9/10 slučajev na deške in le 1/10 slučajev na ženske zavode. Prestopki so raznovrstni. Stern loči »simbolična dejanja v jeziku, pisavi, sliki«; poskusna dejanja; razgaljenje; razne oblike nasilja in surovosti; onanijo; homoseksualna dejanja in normalno spolno občevanje. Ti prestopki niso vedno očitni in treba računati, da jih mnogo ostane prikritih. — Spis obravnava obširno problem seksualne vzgoje naše doraščajoče mladine ter podaja praktične smernice za konkretno vzgojno delo in disciplinarno postopanje. Seveda ne more šola vsega storiti, pomagati ji morajo tudi starši in mladinsko skrbstvo.

Čibej.

E. Saupé, Einführung in die neuere Psychologie. 1926. 2. izd. 1928. Str. 426. Zickfeldt, Osterwick.

Na področju psihologije se danes razvija živahno življenje. Psihološka veda se pogloblja in si razširja svoj delokrog. Poedincu že skoro ni mogoče pregledati glavne literature, prav tako mu manjka kritičnih vdkikov, da bi mogel pregledati razne smeri psihologije. Še posebno velja to za učiteljstvo, ki bi se moralo v velikem obsegu zanimati za napredek psihologije. — Tej potrebi je hotel ustreči prireditelj te zbirke in zbral 25 razprav, z namenom, da informira predvsem učiteljstvo (a seveda tudi druge) o raznih smereh in strujah ter o najvažnejših izsledkih sodobne psihologije. Sotrudniki so v velikem obsegu najznamenitejše kapacitete, ki kratko poročajo o svoji stroki in je knjiga zato vse pozornosti vredna. V njej nahajamo avtorje: W. Stern, A. Messer, A. Adler, Tumlrz, Wertheimer, Müller-Freienfels, J. Cohn, F. Giese, Thurnwald, ki so znani v znanstvenem svetu. Posebej so obdelane: eidetika, razne struje psihologije, karakterologija, psihoanaliza, psihologija mase, psihologija verstva, mladinoslovje, psihotehnika, »življenjska« psihologija itd., da si more čitatelj ustvariti približno sliko o stanju moderne psihologije. Jasno je seveda, da niso vse

razprave enako vredne in tudi ne enako jasno in razumljivo pisane, a to ne more zmanjšati celotne vrednosti knjige. *Čibej.*

A. Messer, Einführung in die Psychologie und die psychologischen Richtungen der Gegenwart. 1927. Str. 172. Meiner, Leipzig.

Na drug način kot Saupé hoče tudi Messer doseči isti cilj, hoče podati vpogled v sodobno psihologijo in pregled nekaterih njenih osnovnih dejstev. Messer je znan po svojem poljudnem in jasnem izražanju in je zato tudi pričujoča knjiga sijajen vodnik v svet sodobne psihologije. Najprej nas M. seznaní s konkretnim ps. materialom (ozira se le na občute in fiziološki del). Nato pa sledi obširna označba psiholoških struj sedanjosti, ki jih M. razdeli po »predmetu« in po »metodah«.

Čibej.

E. Spranger, Kultur und Erziehung. Str. 290. 4. izd. 1928. Quelle-Meyer, Leipzig.

Pod tem naslovom je zbral slaviti berlinski filozof in pedagog nekaj svojih pedagoških razprav. 4. izdaja je v primeri s 3. nekoliko razširjena. V sedanji obliki obsega knjiga zgodovinski del, ki prinaša globoko kulturnofilozofsko zasnovane študije o Luthru, Komenskem, Rousseauju, Goetheju, Pestalozziju (!), Hölderlinu ter razpravo o motivih sodobne šolske reforme. Drugi, stvarni del pa prinaša razprave: pomen znanstvene pedagogike za javnost; osnovna — poklicna — splošna izobrazba (ta študija je nadvse pomembna); problem »dviganja«; vzgoja žene za vzgojiteljico; eros, o večni renesansi (= poskus označbe pubertete) in končno je dodana še študija o ameriškem pisatelju in mladinskem sodniku Lindseyu, kjer se Spranger dotika nadvse aktualnega problema seksualne vzgoje današnje mladine. Ta Sprangerjeva knjiga spada h klasični pedagoški literaturi; brati bi jo moral vsakdo, ki se danes hoče res pedagoško izobraziti in si pridobiti nek trajni temelj, ki mu bo ostal preko razrvanosti današnje dobe in današnjega, često za trajne vrednote tako slepega pedagoškega življenja.

Čibej.

E. Spranger, Das deutsche Bildungsideal der Gegenwart. 1928. Str. 75. Quelle-Meyer, Leipzig.

V ponatisu iz revije »Die Erziehung« je izšla študija, ki skuša izkazati zgodovinsko ozadje današnjih vzgojnih ciljev in izobrazbenih idealov. Spranger se predvsem ozira na nemške razmere, a njegova izvajanja veljajo v glavnem tudi za naše prilike. S. prikazuje krizo današnje kulture, njene vzroke; označuje glavna duhovna gibanja in socialno-politična stremjenja zadnjega stoletja, ter pokaže, v koliko so razni

vzgojni sistemi (religiozni sistem, humanizem, realizem) danes še v stanu biti živi činitelji v izobrazbi bodočega rodu. Kakor vsi drugi spisi, se tudi pričujoči spis Sprangerjev odlikuje po globokih filozofskih vidikih in jasnem izvajanju, da more bistveno doprinesiti k razumevanju duhovnega obličja sedanosti. *Čibej.*

F. Giese, Psychologisches Wörterbuch. 2. izd. 1928. Str. 190. Teubner, Leipzig.

Giese, ki je znan po raznih spisih, spajajočih v psihotehniko, kulturno psihologijo in mladinoslovje, je priredil v priročni obliki slovarček psiholoških pojmov, ki je namenjen širši javnosti (torej ne samo znanstvenim svrham), in je tudi edini slovarček te vrste. Vsebina slovarja je zelo obširna, definicije in označbe so kratke in dobre, vsi tuji izrazi so prevedeni in razloženi. Mislim, da bo knjiga zelo prav prišla tudi našim učiteljem, ki študirajo razna moderna psihološka dela, a jim pri tem često manjka zadostnega poznanja strokovnih izrazov in pojmov. *Čibej.*

J. Lindworsky, Experimentelle Psychologie. 4. izd. 1927. Str. 275. Kösel, München.

Lindworsky, sedaj profesor psihologije na nemški univerzi v Pragi, spada k najznamenitejšim eksperimentalnim psihologom sedanosti. V četrti, predelani izdaji je priredil učbenik psihologije, ki je zelo pregleden, je na višku sodobne znanosti in more služiti za temelj resnemu študiju psihologije. V formulaciji je L. previden, upošteva tudi razna druga mnenja, a se v več važnih točkah naslanja na svoja originalna dela (psihologijo sklepanja, dojetanje likov in relacij, analizo volje). Zlasti smatram za važno, da se ob njem človek nauči res znanstveno gledati in misliti. Psihologija je Lindworskemu naravoslovna veda, ki se mora točno držati danih dejstev; s podrobno analizo moramo delati, ne se zadovoljiti s splošnimi in spekulativnimi vidiki. Tudi fiziologiji gre v razlagi važno mesto, a ta metoda zadošča le v nekaterih slučajih. Poleg nje treba delati še z zgolj psihološko analizo, ki vpoštevata »zmiselne« zveze duševnih pojavov. Knjiga je namenjena akademikom za uvod, bo torej tudi koristila našemu učiteljstvu. *Čibej.*

Zeitschrift für psychoanalytische Pädagogik.

Z oktobrom 1926 je začel izhajati na Dunaju (Verlag der Zeitschr. für ps. Pädagogik, Wien I, Börsegasse 11) mesečnik, ki ga izdaja krog Freudovih učencev, med njimi so znana imena: Aichhorn, pisateljica Andreas-Salomé, berlinski psiholog S. Bernfeld, Ferenczi, O. Fister, ženevski mladinoslovec J. Piaget, Zulliger in drugi. Članki, ki jih prinašajo dosedanji letniki, so nad-

vse pestri in aktualni. K sreči niso vsi avtorji baš pravoverni Freudovci in postane s tem tolmačenje poedinih slučajev zanesljivejše. Tega danes menda ni treba več pripominjati, da je psihoanaliza odkrila celo vrsto nepoznanega materiala iz življenja majhnega otroka in pubertetnika. V tej smeri si je začrtala program tudi naša revija, ki prinaša nove vidike za razumevanje zlasti nagonskega in instinktivnega življenja mladega človeka. Snov je često vzeta iz anormalne psihe in tudi tolmačenje dejstev je tuintam hudo enostransko, a kljub vsemu je revija vredna, da se naši vzgojitelji, učitelji in starši izrečno opozore nanjo. (Stane letno 10 Mark.) *Čibej.*

Rundfunk und Schule. Beltz, Langensalza.

Naslovi knjig: »Lichtbild und Schule«, »Wetter und Schule«, »Rundfunk und Schule« dokazujejo, da se del šolske reforme pripravlja, da uvede nekatere naravoslovne in tehniške misli, ki pronicajo vse javno življenje. Posebno brezlična telefonija za služi z ozirom na njeno praktično in vzgojno vrednost vso pozornost.

Knjiga »Rundfunk und Schule« vsebuje 10 sestavkov, ki so jih napisale osebnosti, ki so na polju radiotelefonijske merodajne. Vsebinsko se deli knjiga na tri skupine. Prvi del opisuje pomen nove iznajdbe na področju občevarja. Ne samo za razvedrilo, nego tudi za plovbo po morju, po zraku kakor tudi za vremenska poročila, ki so v ozki zvezi z zrakoplovstvom, je brezlično brzojavljanje neprecenljive vrednosti. Tudi časopisje in gospodarstvo se poslužujeta v veliki meri te dobrote. Druga skupina te knjige obravnava uvrstitev radiotelegrafije in radiotelefonijske kot učnega predmeta v šolah. Ta del seznanja posebno učitelja s teorijo o valovih, o oddajnih postajah, o sprejemnih postajah itd. Tretja skupina obravnava vprašanje, v koliki meri bi se naj uvedla ta najnovejša iznajdba v šole, kjer naj bi služila kot vzgojni pripomoček. Tu so najprej razmotrivanja, na kakšen način naj bi se podavanja vršila. Uvedla naj bi se tudi za širšo javnost predavanja iz raznih panog, ki bi jih naj ljudje poslušali v določenih urah. To se namerava izvesti v Nemčiji na ta način, da bo v vsaki občini posebna soba, kjer bo vsakemu omogočeno poslušati predavanja, kakor se to doslej dogaja n. pr. v ljudskih univerzah po mestih. V določenih dobah se bodo obravnavala vzgojna vprašanja; tam bo posebna ura za predavanja zdravnikov, trgovcev, obrtnikov, pa tudi za poljedelce in vrtnarje bodo določene ure.

Tako bo služila ta iznajdba poleg šole tudi ljudstvu v nadaljno izobrazbo. Za to bo pa seveda treba še precej reklame.

L—e.

Horvat-Beer: Čitanka o čovjeku i zdravlju; za III. razr. osn. škola; 79 str., 44 slik; cena ?

Horvat-Beer: Čitanka o čovjeku i zdravlju; za IV. i V. razr. osn. škola i za produžne škole; 107 str., 49 slik; cena ?

Horvat-Beer: U prirodi; za III. razr. osn. škola; 109 str., 75 slik, 12 Din.

Horvat-Beer: Prijatelji prirode; za IV. razr. osn. škola; 112 str., 68 slik; 12 Din.

Vse te knjige so izšle letos v Jugoslovanski štampi v Zagrebu.

Namen piscev, da nudita mladini knjige, ki jo mikajo in privlačujejo, je hvalevreden. Lahko trdimo, da jima je ta namen tudi v veliki meri uspel!

Pri »Zdravlju« za III. razred imam gotove pomisleke. Zdi se mi, da gre preveč v podrobnosti, ki težko zanimajo 8-9letne. Strašenje z bacili in boleznimi se mi zdi za to starostno dobo malo prehudo; otroku ne smemo vzeti zadnje mere brezskrbnosti, ki je njegovemu razvoju potrebna kakor ribi voda. Naj se skrbi raje za to, da bodo starši upoštevali higijenske razmere; naj oni koljejo in preganjajo bacile mesto otroka, ne pa obratno! Pač pa je umestno »Zdravlje« za višje razrede in osobito za produžne škole.

Knjigi o prirodi sta v splošnem posrečeni. Primeri so mični, ton je živ in topel. Uvajanje v prirodna dejstva na podlagi razgovorov med otrokom in odrastlimi je ponekod izvedeno mojsterski. Ne ugaja pa toliko posebljanje prirodnih objektov in pogovori med njimi; to ne more veljati kot uvajanje v prirodo; tudi mislim, da ne prime starejših učencev, zlasti ne na kmetih. Vmes bi čisto lahko bili tudi navadni živahni popisi à la Erjavec. Povdariti moram, da temelji ta knjiga o prirodi izključno na estetsko-kontemplativnem stališču; toda napram prirodi je možno še tudi aktivno stališče. Vemo, da je otrok v sedmih nebesih, če lahko povzroči kakšen pojav; dajmo mu priliko za to. Aktivnost treba v našem narodu naravnost kultivirati. Morda nadoknadita pisca to pozneje. Lahko bi povdarila tudi ekonomski moment.

Jako umesten je poziv obeh piscev deci, da pove svojim učiteljem, kaj ji ugaja in kaj ne. S tem sta pisca ubrala pravo pot, da najdeta mladinski knjigi

obliko, kakršno mora imeti. Menda bo trebalo tudi malo več barvanih slik in — lepših. — Ko bodo knjige na ta način preizkušene, bi jih lahko prevedli v slovensko in jih nudili tudi naši deci. *Osterc.*

Ogenj krščanske socialistične mladine, 10. številka, Ljubljana, odgov. urednik Tone Krošl. Razpravna snov: o vzgoji.

Vsaka posamezna številka glasila »Krekove mladine« je namenjena posameznim zares perečim življenjskim problemom, ki imajo močno aktualnost in tudi — širše dimenzije. Tako je 10. številka obravnavala problematiko vzgoje, ki se izraža v občuteni obliki zlasti v učiteljskem poklicu. Poleg navedene dokazujejo tudi ostale številke »Ognja«, da se Krekovci resnično zavedajo socialne strani življenja in v nekaterih sestavkih je socijološko pojmovanje življenja debelo in krepko naznačeno in podčrtano. In ta smer daje reviji posebno vrednost. Nekateri navedeni stavki niso slučajna trditve, n. pr.: »Beda je vzgojno sredstvo kapitala. Kapital je pedagog pedagogov, ki vzgaja brez pedagoško-znanstvenih knjig; njegove metode niso zapisane v knjigah pedagoških šol.« Ali: »Dokler se družabni red v svojih principih ne izpremeni, je misel na reformo vzgoje utopija. Posebno bomo študirali socialno zlo...« Četudi kratek članek potrjuje, da je tudi med krščansko-socialistično mladino prodrlo spoznanje, »da vedo samostanske šole premalo, da vzgajajo mladost. Ali je zato čudež, če človek zblazni, ko najde mladost zunaj v svetu vso pojočo in vriskačo, če omaga pod pezo tega burnega obiska?« Zanimivo je tudi to, da je pri občen informativni sestavek o sovjetski šoli. Razumljivo je, da »Ogenj« ni mogel s svojimi članki in člančiči o vzgoji zajeti kompleksa vprašanj, ki so v neposredni zvezi z vzgojo v širšem smislu besede, zato je umestna tozadевна odkritosrčna pripomba uredništva ob sklepu člankov. Ker se torej vzgojni problem ne da izčrpati samo na par straneh, zato se naj »Ogenj« še ob drugih prilikah ponovno spomni nanj, da tudi s svoje strani pripomore k boljši družbi in novi vzgoji...

Alb. Žerjav.